

ભેદ ભરી

શ્રીચરિત્રની વાર્તા

૧૯૨૬

મ ગાંધીજીની જીવનની પ્રતિષ્ઠા કરતા

મ ગાંધીજીની જીવનની શાક વ્યવસ્થા

૧૯૨૬—૧૯૨૭

નંબર ૧૦૦ મને ૧૨૫૧

આજના ૧૦૦

પ્રતિષ્ઠા

સંસ્કૃત, પ્રાચીન ને પ્રાચીન ગાંધીજીની જીવનની પ્રતિષ્ઠા કરતા

૧૯૨૬—૧૯૨૭

૧૯૨૬—૧૯૨૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૪૫૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્ત્રી મારિયના વંતી

વિષય ૬-૩

ભેદ ભરી

સ્ત્રીચરિત્રની વાર્તા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

પ્રુકસેસર મંગળદાસ જોષીતારામ શાહ.

રીચારો:-અમદાવાદ.

સવત ૧૮૮૧

મન ૧૪૨૫.

આગતિ ૨ ૩૪

પ્રત ૪૦૦૦

કીંમત. ૭+૮-૭.

પ્રુકસેલર મંગલદાસ જોધતારામના પુસ્તકાવયમાં
વેચાતાં પુસ્તકોનું સુચીપત્ર.

ચતુર સુંદર (ચોવીસ ભાગ) જેની અંદર રાસલીલા, દાણુલીલા
અને અતી મનોહર ગરબીઓનાજી દળદાર પુસ્તક ખસે ચોવીસ
પાનાનું છતાં કીમત ૦—૧૨—૦.

લક્ષ્મી ઓઢણ મોટી—જે બહાદુર સિંદરાજના પંજમાં ફસાઈ
છતાં તેને પોતાનું શીયળ સાચવ્યું છે વગેરે જાણવા જોગ ધણી
આવતો છે કીમત ૦—૫—૦.

હોથલ પદમણી—પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ માટે ખાસ પુસ્તક જરૂર મંગાવો
કીમત ૦—૧૨—૦.

નરસીંહજીએતા નાવેલ—જમજાહેર વારતા તેમજ (ભક્તિરસથી
ભરપુર) આજેજ મંગાવો. કીમત ૦—૧૨—૦.

તમામ જ્ઞાતાનાં પુસ્તકો પ્રગટ કરનાર

પ્રુકસેલર મંગલદાસ જોધતારામ

શૈક્ષણિક—અમદાવાદ.

શ્રી ચરિત્રની નવીન વાર્તાઓ.

વારતા ૧ લી.

કુલીનસિંહ રાઠોડ અને નીમચંદ્રશાહ તથા તેની સ્ત્રી
ચંચળમતિનું ચરિત્ર.

પૂર્વે સુરસેન નામે ગામમાં જલ્દીમસિંહ અને કુલીનસિંહ નામના બે રજપુત બાઇઓ રહેતો હતા. એક સમયે તે ગામપર સરાઇ બેઠો ચઢી આવીને ગામની મિરાત, એટલે દોર હાંખર વાળી ચાલતા થયા. તેથી રમત બે બાઇ પાસે ફરીયાદે આવી. આ જાતે અસલ રાઠોડ હતા. તેથી મેલનાદ કરીને સિંહ તેના જંગલને ગર્જનાથી ગળવી મેલે છે, તેવી રીતે આ બે શરવીરો ખળભળી હાલ્યા. જોતજોતામાં તેઓ નાગાં ખાડાં સજીને ચોકમાં આવી હતા. તેઓ નાનાં ગામના ઠાકોર હતા, તેથી તેમને સેના હોય સેના કે તેમની પછવાડે ચડે ? પણ તેઓ જાતે કઠોર રાઠોડ

રજપૂતના બેટા હતા એટલે સંખ્યાબંધ સત્તુ સામે પણ તેઓ એકલા પવનપર સ્વાર થઇને ચાલ્યા.

આવી તેમની હિમ્મત અને બહાદુરીથી મામના લોકો તેમની વારે ચાલ્યા. મેદાનમાં જઇને તેઓએ રણશિંગડા ઝૂંક્યા તેથી તે શત્રુને જાણ થયું કે કોઈ વારસા લેવાને આવ્યો છે તો હવે તેને જમને સ્વાધીન સોંપવો. એટલું બોલતામાં પાંચ હજાર માણસ સામે આવી ઉભું તે જોઇને કુલીનસિંહ ક્રોધથી બોલ્યો “ કે કોઈ રાંડ જીંડણે આ જણુતર જાણી મેલ્યું છે ? આમાં કોઈ રજપૂત બચ્ચો નથી કાયર વર્ણશંકર બેગા થયા છે. ”

કુલીનસિંહની આવી કડવી ઝેર બોલી સાંભળીને પ્રાતપક્ષને સરદાર શિરોમ્ભ ઉગામીને એકદમ ધસી આવ્યો ને જોવો ધા કરવાને બંધ છે તેવામાં તો બલમસિંહના ઝટકાની સાથે તેનાજ ત્રણ ખાંડ ફુટા થઇને ઉઠ્યા એટલે સામાવાળા લશ્કરે તેમને ઘેરીને માર માર કરવા લાગ્યા અને ભાઇઓ બાહોશ અને પુરા બેલાડી હતા. તેમને શત્રુનો એક ઝટકો વાગ્યો નહિ અને સુરજ આથમતા પહેલાં સરાહળા (લુટારાની)ની અડધી ફાજના માણસને વિષયુલોકમાં મોકલ્યાં.

આવા હિંગામમાં કોઈ એક સ્ત્રી હથિયારબંધ જમીન પર લોટતી લોટતી છેક બલિમસિંહના પગ નીચે આવી અને સૂતાં, સૂતી, તેણીએ એક એવો કારી ધા બલિમસિંહની જાતી સરસો માર્યો કે તેનું અડધું શરીર વચ્ચેથી ચીરી નાખ્યું. તેથી કરીને તે લડધડીયું ખાઇ નીચે પડ્યો. તે જોઇને કુલીનસિંહની આંખમાં ખુમારી ભરાઈ આવી. ડોળા લાલચટક થઈ ગયા અને ભાઈને વેર લેવાને સાફ હવે જાણે હાથે તેણે બાલો નીચે પાડી તેણીને

આલી લઈ ખંભે અંતરીક્ષ લટકાવી ! તે જોઈને સર્વે કોઈને ધીરજ ના રહી અને ત્યાં બંગાણ પડ્યું, તેઓ પોતાનો જન લઈને નાહા

એવામાં જલિમસિંહ રણમાં ખખા એ વાતની ખખર એની ઓ ભટિયાણીને થઈ કે તે આવીને સતી થઈ. ત્યારે કુલીનસિંહને એક આંખમાં આવણ અને બીજીમાં બાદરવો છુટી પડ્યો !

જે લોકો તેમની વાંસે ચડ્યા હતા તેમને સરખ્યા લોકે નારાજ કર્યાથી ગામમાં મરદનું નામ દીઠામાં આવતું નહતું એથી કરીને કુલીનસિંહને બહુ કષ્ટાંત થયું તેથી ગામ મેલીને ચાલી નીસર્યા, કે હવે આપણું અહિં પુરું થવાનું નથી તે ચાલ્યો ચાલ્યો કંકાવટી નગરીમાં આવી પહોંચ્યો. તેની પાસે પૈસો ટકો રહ્યો નહતો તેથી અહિં કેમ નિર્વાહ ચલાવવો તેની સોચમાં જાયો, વરેમાગુઓને જોઈ કુલિનસિંહે પુછ્યું કે આ શહેરમાં નોકર રાખે એવો કોણ છે ? એક એ જણે કહ્યું કે તમને ચાકરી રાખી ભીખરી આપે એવો તો આ ગામનો ફક્ત નગરશેઠ મોતીશાહ છે.

કુલીનસિંહ ચાલ્યો ચાલ્યો નગરશેઠને ઘેર આવી સલામ કરીને ઉભો, તેને જોઈને મોતીશાહ મનમાં શંકાયો. પણ વાણીયા બાઈ એટલે જાતે ચતુર, એટલે એત્યો કે આ કોઈ મહાન પુરુષ જણાય છે ખરો, પણ વખાનો માર્યો આવેલો દીસે છે, માટે કદાચ આશ્રય માગે છે. આપણે એને આપીએ તો કોઈ દીવસ કામનો છે એવી ધારણાથી તેમને પુછ્યું. આવો બાઈ ? તમે કયે ગામેથી આવ્યા ? તમારું નામ શું અને તમારે શું જોઈએ છે ?

કુલિનસિંહ—હું સુરસેન ગામનો રહેવાશી, જાતનો રજપૂત, ને કુલીનસિંહ મારું નામ છે. અને ચાકરીના લોભે હું તમારે ઘેર આવ્યો છું.

નગરશેઠ—(હસીને) તમારી ચાકરી કરવાની જ મરજ છે તો હું તમને રાખીશ. દશ રૂપિયાનો પગાર આપીશ ને કોઈપણ પાંતીનું મારે ત્યાં તમારે દુઃખ રહેશે નહિ, નગરશેઠની આવી ચાલના જોઈને કુલીનસિંહે તેની ચાકરી કમુલ કરીને ત્યાં રહ્યો. હવે શેઠને નીમચંદશાહ નામે એકનો એક છોકરો હતો, તે દુર દેશાવર પરણ્યો હતો, અને તેની વડુ આણ્ણજોગ થઈ હતી પણ માર્ગમાં ધણે બો હોવાને લીધે આણ્ણ વાળવાને ત્યાં જવાતું નહિ હતું તેથી કરીને હવે પોતાના દીકરા સાથે આ નવા રજપુત સિપાઈને વહુને તેડવાને મોકલ્યો.

તે કેટલેક દીવસે હુંમરપુર વાસુવાળે આવ્યા ત્યાંથી ખેપીયા સાથે વધાઈ વિજયપુરપાટણ મોકલી, પાછળથી તેઓ પણ જઈ પહોંચ્યા. નિમચંદનો સસરો હીરાચંદ શેઠ સાંમૈયુ કાઢીને વાળતે ગાળતે ગામને પાદરે આવ્યા ત્યાં તેઓને મેળાપ થયો. પછી તે બળતી મશાલે બડી ધામધુમથી ગામમાં આવ્યા. સાજનમાઝન આવીને હીરાચંદશાહ શેઠને આંગણે આવ્યા. તેણે સર્વેને યથાયોગ્ય સત્કાર કરી ટુલ, સોપારી પાન, શ્રીફળ, વિગેરે આપીને વિદાય કર્યા પછી જમાઈની તેણે આસનાવાસના કરી. સારી પરણ્યાગત છીધી અને એક જુદી બલાયદી લાંબી મેડીએ ઉતારો આપ્યો ત્યાં મહેતા ગુમાસ્તા, દાસ દાસીઓ, વિગેરેને સેવામાં સોંપ્યા. હવેલીમાં દીવા ઝાક-ઝમાળ બળી રહ્યા હતા. કોઈ પાંતીની તેમને ન્યુનતા જણાતી નથી. જે જોઈએ તે હાજરજ છે તે જોઈને બધા ખુશ થયાં, એમ કરતાં આનંદમાં જે પ્રહાર રાત ગુજરી ગઈ, તેના સાસરે જમાઈને ઘાક્યા પાક્યા જણી હવે જઈદી સુધ રહેવાની મેડી બતાવી ત્યારે કુલીનસિંહ શેઠની વાંસે ચાલ્યો તેને કમુલ

તું ક્યાં જાય છે. ? તેણે કહ્યું કે મારા શેઠને જુદા મુકામ નહિ. એ જ્યાં મુએ તેની ઓસરીમાં મારો ઢાલીઓ ઢાળો નહિં તો શેઠને હું સોંપતો નથી. તેથી જનેના ઢાલીયા પાસે નંખાવી આપ્યાં.

શેઠની સંખ્યાપર ડુલની ઝાલર ઝુલ્મી રહી હતી. સુગંધી બહેકતી હતી પાન સોપારીની તબક્કા હાજર હતી. શેઠ ખીજાના પર જઈને સુતા, ને એક બે દાસીએ આવીને પગથંપી કરવા માંડી એટલે લેરખી શેઠાણી ચંચળમતી શય્યાગાર સજીને રમઝુમ કરતા તેન નચાવતાં ઓરડામાં આવ્યાં તેણે પ્રથમ શેઠની સોના નાણે નોઝાવર (લુલુ) ઉતારી દાસીને આપી વીદાય કરી પછી અગર ચંદનની આર્યો કરી ડુલના દાર ગજરા પહેરાવી આરતી ઉતારી શેઠનીપગથંપી કરતી પલંગપર બેઠી.

આવે સમયે રસ્તામાં યાકને લીધે અને શેઠાણીનું નુર તથા ચંચળમતીના નખરા જોઈ ને શેઠ તો છકજ થઈ ગયા, તેમજ શેઠાણી પણ મનમાં એકકે બોલ બોલ્યા નહિ તેથી શેઠની આંખ મીંચાઈ અને ઘોરવા માંડ્યું. પણ અહીં કુલિનસિંહ જાગતોજ પડી રહ્યો. શેઠનાં નસઠોરાં બોલતાં સાંભળીને એક બેવાર શેઠાણીએ ઢંઢોળ્યા પણ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં એટલે તે પલંગ પરથી નીચે ઉતરીને શય્યાગાર વેગળો છીધો ધાધરાનો ક-છોટો માર્યો અને પટોળાથી કમ્મર કસીને ઓરડામાં ગયો. માં-હેથી હાથ તલવાર લઈને બહાર આવી કમાડ વાસીને નીચે ઉતરી. કુલિનસિંહ મુખ્યુપ તેની પાછળ ગયો ને જોયું તો શેઠાણી ગાંભ બહાર એક નુરમાં ફરીના તકીઆ આગળ ચાલી ફંડકો ડોક્યો.

એટલે માંહેથી પુછ્યું—કયું બે રંડી ? આજ છતની દેર

ક્યું લગાઈ જા હદરસે તેરા કુચ કામ નહિ હે ?

ત્યારે બહારથી શેઠાણીએ બહુ બહુ કાલાવાલા કરીને દરવાજે ઉઘડાવી આંદર જઈ ને કહ્યું કે મેં - કયા કરું ? મેરા ખાવિંદ આજરોજ આણુ કરનેકું આયા હે--સા દેર લગી તે સાંજળાં જ વાર ફકીરની આંખમાં ઝેર ભરાયું અતે તેના રૂએરવાં ઉભાં થયા પછી તે ક્રોધ કરીને બોલ્યો. “ મુજે તેરા કુચ કામ નહિ, હે” શેઠાણી ચંચળમતી વિચાર કરતી ઉભી રહી, ત્યારે ફકીરે ફરી ધમકાવીને કહ્યું કે “ જા બે રંડી ક્યું ખડી હે ? ” એટલે શેઠાણી ઉઠીને ચાલી.

શેઠાણી ચંચળમતી ઉઠી કે કુલિનસિંહ ચેલ્યો કે રાંડ ખચીત શેઠને મારશે જેથી શેઠાણી જેવી બહાર નીસરી તેવો પોતે જઈ પહોંચ્યો ને એક જટકાથી સાંધને પુરો કરી તેની લાશની ગાંસડી પોતાની ખીંપ પર બાંધી શેઠાણી પહેલાં શેઠ નીમચંદ્રશાહ પાસે આવી પહોંચ્યો, ને શેઠને જગાડ્યો--“ શેઠ ! ઉઠ ! ઉઠ ! ” શેઠ કહે શેઠાણી છતાં તું માંહે કેમ આવ્યો ત્યારે રજપુતે કહ્યું. “ મુખ ઉઠ શેઠાણી તારી સોડમાં કયાં છે ! ઉઠ નહિ તો હમણાં જીવથી માર્યો જશે. ” શેઠ જીવ જવાના ડરથી તરત ઉઠ્યો, ને તેને રજપુતે પોતાના ખાટલામાં સુવાડ્યો. કે ફકીરની લાશ શેઠના પલંગમાં નાંખી. રજઈ ઓઢાડીને દીવો જુગાવી પોતે સંતાઈ બેઠો. શેઠાણી ચંચળમતી આવી પોતાનો પતી બાણી ફકીરના ગળા પર જટકો માર્યો. તેનું માથું કાપેલુંજ હતું તે તરત છૂટું થઈને બોંયપર ગમડી પડ્યું. તે ક્ષેષ અધારે અધારે ફકીર ગુરખાને તકીએ આવી ફડકો ઠોક્યો પણ કોઈ એ જવાબ આપ્યો નહિ તેથી અતે ફડકો (તકીઆનો દરવાજો) તોડીને અંદર ગયો.

તો હકીરને દીઠો નહિ ને મહા દુઃખ પામી થોડીવાર ત્યાં રાહ જોઈને આખર સમજી કે ધણીને હું મારવા ગઈ તેથી ડરીને પીટયો નાશી ગયો છે તેથી નિરાશ થઈને પોતાને ઘેર આવી એકદમ ચીસ પાડીને રડી ઉઠી, માથાના વાળ વિંખી છાતી કુટવા લાગી તે ગડબડાટનો પોકાર સાંભળીને આસપાસથી તેનાં સગાં વડાલાં દોડી આવ્યા, પણ ઝોરડામાં અધાડું તેથી કાઈ નજરે પડે નહિ. સદુએ જોયે તેને વિલાપ કરી રડવાનું કારણ પુછ્યું તેમ તે વધારે બરાડા પાડીને રડવા લાગી, અને તેના ધણી નીમચંદશાહના નામનો છેડો વાળ્યો.

એ સાંભળીને હીરાચંદશાહ અને તેની સ્ત્રી છોકરીને રંડાન-જોડી જાણી પોક મુઠી રડી ઉઠ્યાં. લેરખી શેઠાણી અંચળમતીએ વિલાપ કરતાં રજપુતનું નામ દીધું કે એ હરામખોરે મારી કુપર કુનજર કરીને શેઠનું ખુન કર્યું છે સીપાહને

શેઠાણી નજરે પડ્યાં તે લાલચે જમાહને મારી નાંખ્યો છે. તેની રાજ અતુરસાગર પાસે જઈને ફરીયાદ કીધી.

રાજાએ કુલિનસિંહને આંધા હજુરની પાસે બોલાવી સર્વના દેખતાં પુછ્યું કે તે શેને સાફ શેઠના જમાહને મારી નાંખ્યો.

કુલિનસિંહ—મેં માર્યો નથી શેઠની સંભાળ સાફ મને તેના આપે સાથે મોકલ્યો છે તે હુંજ કેમ કરીને માફ !

રાજા—સર્વ તારૂં નામ દે છે અને તું ના કહે છે એ મનાય કેમ ?

કુલિનસિંહ—કદાચ મારી દશે તો કટારી, કે તલવાર મારી પાસે છેજ ક્યાં !

ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે લાવો લાચ આપણે જોઈએ કે શેનો

ધા છે ! વાણીઆ દોડી ગયા અને જોવા વગર પલંગનો પલંગ ઉપાડી બાવ્યા. ઉપરથી પીછોડી ખેંચી લીધી મુદ્દુ તો કેમ દાહીવાળા ફકીરનું નીકળ્યું. રાજાએ, અચ્ચો પામીને હીરાચંદ શેઠને પુછ્યું કે આજ તમારો જમાઈ કે ! તે જોઈ બધા વિચારમાં પડ્યા કેઈ મસ્કરીમાં કહે કે હા, કેઈ કહે ના ! એવું કે-ટલીકવાર ધીંગાણું ચાલું કચેરીમાં સર્વે જથ્થુ જોઈ રહ્યા તેમાંથી એક જથ્થુ બોલી ઉઠ્યો, કે આ તો ગામ બહાર ગાંડો ફકીર નુરખાં હતો તેની લાશ જણાય છે. તે સાંભળી વાણીઆએ એક બીજાના મ્હોં જોવા લાગ્યા, અને તેમના જડખાંજ બંધ થઈ ગયાં.

રાજા-શેઠ ! આજ આપનો જમાઈ કે ?

વાણીયા તો શીકા થોણુ જોવા થઈ ગયા. જુદા પડ્યા અને લાખ ટકાની સાખ સુમાવી, તેથી આકુલિત થઈ એક પથ્થુ જવાબ આપી શકતા નથી.

રાજા-કુલિનસિંહ ! આ શું છે તેનો ભેદ તું ખોલ.

કુલિનસિંહ—હું નીચે એસરીમાં સુતો હતો તે શું જાણું ? એ વાતની ખબર શેઠાણી ચંચળમતિ જાણે.

રાજાએ કહ્યું કે ખરી વાત-બોલાવો શેઠાણીને ! પછી શેઠાણીને તોડાવી પુછ્યું કે બોલ આમાં શું ભેદ છે ? આ ફકીર તારી સોડમાં શી રીતે આવીને સુતો અને તેને કેણે માર્યો તારે પતિ પ્રથમ તારી સેજમાં સુતો હતો તેનું શું થયું !

શેઠાણી ચંચળમતીએ તેના મારને મારેલો જાણીને તેનું કાળવું કોરાઈ ગયું અને બાર કચેરીમાં તેની આવી ફોજેતિ થઈ તેથી આવશ્યક થઈને નીચું જોઈને ઉભી.

ત્યારે રાજ્યએ પાછું કુલિનસિંહને પુછ્યું કે હવે તારા સિવાય આ બધા બેઠ્યા પડેલે કોઈ બોલી શકે તેમ નથી, માટે તુજ બોલી દે-કે એ શું કેમ ?

દવે કુલિનસિંહે સર્વેના સાંભળતાં કહ્યું કે કાલે સાંજના આ હીરાચંદ્રશા શેઠ બડી ધામધુમથી તમારા શહેરમાં લાવ્યા. અને તેની મેડીમાં ઉતાર્યા, અમારી પરાણાગત કરવામાં એણે કશી બાધી રાખી નથી સર્વેના સુવા પછી મધ્ય રાત્રિને મુમારે આ શેરખી શેઠાણી ચંચળમતિ કછોટ મારી કમ્મર કશીને ઢાલ તરવાર સાથે મારા બિજાના આગળ ચઢીને મહેલ બહાર નિસર્યા, જેથી તેને પગલે ચાલ્યો ચાલતા ગામ બહાર આ ફકિરને તકિયે આવી શેઠાણીએ ફડકા ઠોક્યા, ત્યારે ફકીરે આવડી મોડી આવ-વવાનું કારણ પુછ્યું તેને શેઠાણી ચંચળમતીએ પોતાના ખાવિંદ આવ્યાના સમાચાર કહ્યા, જેથી તેણે અદેખાઈથી તેનું માથું કપી મંગલ્યું. તે બેવાને શેઠાણી ત્યાંથી ચાલ્યા હું પાછળથી ફકીરનો ઘડો લાડવો કરીને શેર, શેઠાણીની અગાડી જઈ પહોંચ્યો શેઠની જગ્યાએ આ ફકીરને સુવાડ્યો એટલે શેઠાણી આવી તલ-વારના ઝાટકા સાથે માથું કાપી પાછાં ચાલ્યાં પણ ફકીર મન્ય નહી તેથી નીરાશ થઈ પાછાં ફેર આવીને આ શીતુર ઉડાવ્યું ને બાકીનું તમને રાશન છે.

રાજા—કુલિનસિંહ ધન્ય છે, તેને અને તારી હિમ્મતને તું સાચેસાચું બોલ્યો, પણ તારો શેઠ જીવતો છે તો આ મંડ-ળામાં તે કેમ દિસતો નથી ! તેને તેં ક્યાં અને કેમ છુપાવ્યો !

કુલિનસિંહ—આ બધી બહમાસી અને બહનામીના ગંધથી મેં તેને બચાવી રાખેલ છે. તમારે ખાતરી કરવી હોય તો ફલાણો.

અપાશરો છે તેમાં તે બેઠા છે ત્યાંથી કાઠ દરબારીને મોકલી તેડી
મંગાવે. રાજ્યએ તરતજ તેને તેડવાને સાફ ચોપદાર મોકલ્યો.
પછી કહ્યું કુલિનસિંહ તે તેને સંતાડી મેલવાનું કારણ કેમ ક્યું નહિ.

કુલિનસિંહ—રાજ્ય ચતુરસાગર ! હવે એટલેથી આટોપો
વધારે સાંભળવામાં માલ નથી. પણ રાજ્યને આગ્રહને લીધે તે
બોલ્યો કે પુછાવો તો તેનું કારણ તમે કેવો ન્યાય કરો છો
કે મારો શેઠ જીવતાં છતાં વાણીયાના કહેવા ઉપરથી મને ફાંસી
દ્યો છો કે શું તે જોવાની મને હચ્છા થઇ, તેથી મેં મારા
શેઠમે છુપાવી રાખ્યો,

પછી રાજ્યએ આ લેરખી શેઠાણી ચંચળમતિના નાક કાન
કાપીને ગામ બહાર કાઢી મેલી. તેના બાપ સગાબહાલાં અને વાણી-
યાની ન્યાત જે ત્યાં આવી હતી તેમને તેમની બેઠીયો બહુ મોટી
કર્ચાથી તેમને મારના સંગની કેવી વ્યાધી થાય છે, તથા તેનાથી
કેટલાં માણં પરિણામ નીપજે છે તે સુચવીને તેને કાઢી મેલ્યા,
કુલિનસિંહની ચતુરાર્થ તથા બહાદુરી જોઈને રાજ્યએ તેને પોતા-
ના પાસે રાખ્યો ને પછીથી પોતાની કુંવરી પ્રિયસુંદરી પણ
પરણ્યાવી તેના શેઠ નીમચંદલાહને પણ ગામની બીજી કન્યા
હિંદ્યમતિ પરણ્યાવી તેને દાસ દાસી બોડા વિગેરે આપીને વિદાય કર્યો.

વારતા બીજી.

પિતા પુત્ર બંને સાથે વ્યભિચાર કરનાર શેઠાણી કુમતિ.

કોઇ કુમતિ શેઠાણીને એક કોટવાલ સાથે દોસ્તી હતી તેથી કોટવાલ હંમેશાં જ્યારે તેના ઘણી બહાર જાય ત્યારે લાગ જોઈને તેના ઘરમાં આવતો જતો હતો, કોટવાળને એક ઊકરો હતો તે ઘણો ખુબસુરત હતો તેને પણ તે સ્ત્રી સાથે દોસ્તી થઇ ત્યારે બંને બાપ દીકરો જુદે જુદે વખતે લાગ જોઇ આવવા લાગ્યા એક દિવસ ઊકરો શેઠાણી કુમતિના ઘરમાં આવ્યો ને વાતચીત કરે છે એટલામાં કોટવાળ ત્યાં ફરતો ફરતો આવી અચ્ચે અને બારણું ઠોક્યું ઊકરો બાપ આવ્યો જાણી ગભરાયો અને સ્ત્રીને સંતાડવા માટે આજીજ કરી તેને એક ઓરડીમાં ધાલી શેઠાણીએ બારણું ઉઘાડ્યું ને કોટવાળને આદરમાન દઇ અંદર લાંબો તેને પાનની બીડી ખવરાવે છે ને ગપાટા મારે છે એટલામાં તેના ઘણી આવી પહોંચ્યો ને કમાડ ખખડાવ્યાં તેવેજ કોટવાળ થરથર ધુળવા લાગ્યો કે હાથ ! હાથ ! હવે મારી આવજ કોડીની થશે, શેઠાણી કુમતિએ કહ્યું ગભરાઈશ નહિ. હું કહું તેમ કર આ એક હાથમાં મોટા ઘોકો લે અને આખો લાલ કરીને ચુસ્તાબેર મહોડે બોલતો બોલતો ફરવાજ આગળ જ કે માદરખપ્ત ! જો મારા હાથમાં આવે તો માથુંજ ભાંગી નાંખું એમ કહીજાઈ કરી બેચાર બોલો દેઢ કમાડ ઉઘાડી બેઘડક ચાલ્યો જવો. કોટવાલે શેઠાણીના શીખવ્યા પ્રમાણે કર્યું તે જોઇ ઘણી ગભરાટમાં પડ્યો અને સ્ત્રીને પુછ્યું શું છે કે કોટવાલ આપણા ઘરમાંથી ગયો દેતો દેતો બહાર નીકળ્યો ! સ્ત્રીએ તેને કહ્યું અરે !

એના છોકરાએ કાંઈ ગુન્હો કર્યો હશે તેથી તે નાશીને આપણા ઘરમાં આવ્યો છે એ તેને આપણા પેલા ઓરડામાં સંતાડ્યો છે, તેની ખખર પડી હશે તેથી અહિં ખખર કાઢવા આવ્યો હતો પણ જડ્યો નહિ તેથી ગડબડાટ કરતો ચાલ્યો ગયો. માટે હવે ઓરડામાં એ છોકરાને સમજાવીને કહાડી મુકો તે સાંભળી તેના ધણીએ છોકરાને વધાવ કર્યો.

વારતા ત્રીજી.

રતનશી સોની તથા તેની સ્ત્રી કુલવંતી,

સૂર્યકાન્ત-શહેરમાં કોઈ એક મહા ધનાઢય રતનશી નામનો સોની વસતો હતો, તેને ત્યાં સેંકડો કારીગરો કામે લાગતા હતા. શોકમાં તેની આખર તથા વહેવાર સારો હતો, જેવો તે પોતાના કુન્નર અને કળામાં કુશળ હતો તેવોજ સામુદ્રિક વિદ્યામાં અચ્છી આહીતભારી મેળવી નિપુણ થયો હતો. સંસારમાં ઉત્તમ પ્રકારનું સુખ મેળવવાના હેતુથી તેણે એક વિષમના અભ્યાસ પછવાડે પોતાની અડધી દોલત ખરચી નાંખી હતી, ચૌદ વર્ષની ખીલતી જુવાનીના ખહારમાં તે દુનિયાના રાહબાહમાં પડ્યો હતો, તેણે મેહતાબ જેવી ખુબસુરત અને પરી-એહેરાની એક કુલિન સ્ત્રી સાથે લામધુમથી લગ્ન કર્યા અસ્સપરસ તેઓના સ્નેહ પુછવા જેવો હતો. પણ માણસની ધારણા આગળ તેનો સીતારો તેની અદે-ખાઈ કરે છે. જેમ છદ્ધજુખનો પડછાયો પાણીમાં ઝાંઝીવાર દેખાતો નથી, તેમ થોડા વખતમાં આ સુકોમળ પદમણી ઉપર ઘીળ આશકોનો મોહ થયો, તેઓ પોતાના કર્તુકમાં હોદ્દ પામ્યા નહીં; પણ તેથી કરીને ગરીબ ગિત્વારી અખળાનું મન ધીમે ધીમે

ફેરવાવું સોનીએ તેની વિદ્યામાં જોસ્થી માથુકને વ્યભિચારણી
 થએલી માલમ પડી તેજ વખતે છુટા છેડા કરી બીજી સ્ત્રી પરણી
 લાવ્યો તે પણ તેવીજ માલમ પડવાથી તેની શોકને મળવાને તેને
 પણ મોકલી, એ પ્રમાણે રતનશી સોનીએ પોતાની ત્રીસ વર્ષની
 વયમાં ઉપરાઉપરી પંદર સ્ત્રીઓ પરણીને કાઢી મેલી ! એમ કરતાં
 તે છેક કંટાળી ગયો ત્યારે વિચાર કરવા લાગ્યો કે મોટી કન્યાને
 પરણું છું એમાંજ મારી મુખાંછ છે કારણકે તેઓ પીયરમાં દુરા-
 ચાર શીખી મોટી થઇને આવે છે, પછી પિશાચણીઓ બહાર
 વેચવ શોધે છે, હવે કેઈ ન્હાની છોકરી સાથે લગ્ન કરવાં કે જેને
 દુનિયાનો પવન પણ લાગેલો ન હોય, વળી તેના ખાવા પીવા
 વગેરેની સર્વે પ્રવૃત્તિ મારે હાથે જ રાખી તેને કેઈનો સમાગમ
 થવા દઉ નહિ, તો જોઇએ પછી કેમ તે પતિભક્તિ બુદ્ધી જશે.
 મનમાં એવી દૃઢતા કરીને પોતાની નાતમાંથી એક સાત વર્ષની
 છોકરી ડુંલવંતીને તે પરણી લાવ્યો. છોકરીને લાવીને તેણે સાતમી
 મેડીમાં ધાલી મેલી, દુકાનના કામકાજમાંથી દુરસદ મેળવીને તે
 ઉપર જઈ સધળો તખત આ બાળાને ઢેળવવામાં કહાડતો હતો.
 એ પ્રમાણે કેટલેક કાળે તેને તરણપણાનાં ચિન્હ પ્રાપ્ત થવા માંડ્યાં
 તે જોઇને રતનશી સોની પણ મનમાં કહેવા લાગ્યો કે આનાથી
 આપણી મહેનતનું ફળ સરસી ખરું. એક દીવસ નવ મુઘ્ધા ડુંલ-
 વંતી બારીએ બેઠી બેઠી નીચે જુવે છે તેવામાં એક માડી તેને
 દરવાજો ખાલીને અડધી તેમાંથી ચાલીશ વર્ષની સુમારે વચની
 એક સ્ત્રી હસતી હસતી તેની દુકાનમાં ગઈ અને કેટલીકવાર પછી
 તેજ સ્ત્રી રડતી કંઈક પાછી નીકળી તે જોઇને તેણે ઉપરથી
 પુછ્યું, ખાહ તું હસતી હસતી આવી અને રડતી કેમ પાછી જાય

છે. એવો અવાજ સાંભળીને ઉંચે જોઈ કહે છે, બાપ ! તારે કાળે રહું છું કેમકે હું તારી નણદ યાદ છું. તું બિગડે નહિ માટે તારા ઉપર આટલો બધો જાપતો રાખેલો છે તે મારાથી જોઈ શકાતું નથી. એટલું બોલીને તે ચાલી ગઈ.

નણદનાં વચનો આ મુઝા ટુલવંતીના હૃદયમાં બાણનાં જેવાં સુંસરાં પડ્યાં તેથી તે એકદમ ગુસ્સામાં આવી જઈ બોલી અહો ! આજ પર્યંત મને ખબર નહિ એ તો મને જામતામાં રાખતો દેખાય છે. તો હું પણ ખરી ક્યારે કે એને એના જામતાની ખબર પાડું.

તેવામાં તેના ધણીને આવતાં દાદરમાં પગલાં વાગતાં સાંભળીને મુંગી થઈ છાનીમાની બેડી કે જાણે કાંઈ વાતની તેને ખબર ન હોય. મોરના ઇંડાને ચિતરવું પડતું નથી. તે પ્રમાણે સોનીને અંદર આવતો જોઈ બોલી, સ્વામીનાથ ! તમે કહો, ના પણ આજ તમારૂં મોં ઉતરી ગયેલું દેખાય છે, એવું તમારા ઉપર શું દુઃખ આવી પડ્યું છે જે દુઃખથી તમે આવા દિલગીર થયા છો. કેમ કોઈ આશામી માલ લઈ ન્હાસી ગયો છે કે, કોઈ એ તમારી મજુરી ક્યાવી ?

સોની—ના પ્યારી ! એમાંનું કંઈ નથી.

સોનારણુ—ત્યારે છે શું ? તમે માનો, ના માને, પણ કેટલી સાથે તમારે કંકાસ થયેલો જણાય છે.

સોની—ખરી વાત ? (આંખમાં ઝળઝળામાં જલકાં આવે છે. પણ તેનાની બોલાતું નથી.)

સોનારણુ—એવી શું વાત છે, કે તમે બોલતાં નથી અને રોડો છો, તમને કશું દુઃખનારું એવું કહેવું મળ્યું છે કે નહીં.

તમારા જેવા કઠોર સોનીને ગાળી પાણી પાણી જેવા કરી નાંખ્યા સોની કહે મારે એકની એક માની જણી બેઠેન કરતુર છે, તેણે મ્હોટપણે આને એકને એક છોકરાં કપુરચંદ પરણાવવા માંડ્યો છે તે આને નોતડે દેવા આવી હતી.

સોનારણુ—બહો એતો બહુ સાઈ, ચાલો આપણે પણ મહાલ-વાનું મળશે! પણ બોલો પછી શું થયું!

સોની—તેણે બધાને નોતડે દીધું, ત્યારે મેં કહ્યું કે હું એકલો આવીશ ને વહુનું ખાવાનું ઘરમાં લાવીને ખવડાવીશ તેથી મારી જોડે લડી તે રીસાઇ ગઈ, હવે માઈ મોઢાણુ સરખુ રાખનાર નથી.

સોનારણુ—મને તમારી આજ્ઞા હોય તો હમણાં હું મારી નણુંદ કરતુરઆઈને મનાવી આવું એ પાગરણુ માંડીને બેઠાં છે, ત્યાં આપણે પણ જઈશું, એમાં શું મ્હોટી પંચાત. પોતાને ઘેરથી પ-૧૦ હજારના દાગીના લીધા અને તેને ઘેર આવ્યો ચનીએ તે તથા બીજા પોતાના ઘરમાં ફરીક ન્હાઈના દાગીના ઉમેરી એક મોટા પોટલામાં બાંધી સોની રતનશીને ઘેર આવી કહેવા લાગી કે બાઈ મારા છોકરાના પડીયાં લગન લેવાય છે વહુને કાલે દાગીના ચડાવવાના છે માટે મારે ઘેર બેસીને દાગીના જલદીથી તૈયાર કરી આપ મજુરી મનમાની લેજો એટલું બોલી એક પ-૧૦ રૂપિયાની થેલી તેના તરફ ફેંકીને કહ્યું કે ભે આ તારી મજુરી માટે અગાડ્યો આવું હું અને બાઈની તને લગન કેડે ચુકાવી આપીશ. આજનો કલકો તારી દુકાન બંધ રાખ; અને મારે ઘેર તુંને તારા કારીગર અત્યારે સહો, ને આવવું હોય તો અટ લેઈ તારો સામાન ઉપડાવે મારે ધડીએ ઘૂંટ મરાય છે. હું તો આ આવી

(એટલું કહીને ચાલવા માટે છે.)

સોની રતનશીનું મન પેલી કાથળા જોઇને લલચાઇ ગયું. પણ જ્ય તો ઘરમાં પોતાની ઘેરીને ખવરાવે કાથુ ! તેથી ચનીને સમજતી કહે છે. તમે આમ માલસા ના ખનો જરા મારી વાત સાંભળો તાંબાની તોલડી તેર વાના માગે માટે હું શું શું લાવું ને શું શું ના લાવું ? વળી તમારે ત્યાં સામાન લાવતાં કરતા અને ગોઠવી કામ દારમાં પાડતાં અપાર તો સહેજમાં થઈ જાય તેમાં કાંઈ જુલ્યા તો અહીં સુધીના ધર્મ ધડો ! એટલે ઉલટું મોઢું વધારે થશે; તમે કામ કિતાવળનું ખતાવો છો માટે તમે માફ કહ્યું માનો તો અહીં તમને કાંઈ પાંતીની અડચણ નડશે નહીં અને જે જોઇએ તે સવળું અહિં હાજર છે, આટલા વર્ષ સુધી પરમેશ્વરે આપણી દાનત સાફ રાખી છે થોડા સાફ તમારામાંથી ચોરીને હું પોતાને ડાઘ લગાડનાર નથી માટે જે તમારે અંશે વિશ્વાસ હોય તો સોનું અહીં આ લેઈ આવો અને તમારા એક એ માણસને મારી પાસે બેસાડો, નહીં તો આ પડ્યા તમારા રૂપીઆ પાછા લેઇ જાઓ.

ચની-(મો ચડાવીને) આહો કાલે છોકરે કાકા કહ્યું ને આપ હિંદી નામ થયા ? જુઓ ભાઈનું કામ પડ્યું ત્યારે જરા હાથરે ચડી બેઠા ગામમાં સોનીની ઘાડ પડી સમજે છે કેમ અભ્યા ? મન માનતી મજૂરી આપતાં જુઓ કેવા માંડ-મુમત્ત કરે છેના ! દામ ખરચતાંએ કામ કરનારા મળનારા નથી એમજ તારા મનમાં સમજતો હશે કે કેમ ! તુંજ દામીના નહીં પડી આપે તે મારો છોકરો કુંવારો રહેવાનો ધારે છે નહીં ? એટલું કહી થેલી ઉપાડી ચાલવા માટે છે.

સોનીના લોભે લક્ષણ મળ્યાં, તેથી તેણે સાદ મારીને અધ-
વચ્ચથી અટકાવીને કહ્યું કે મે તમને શું ખોટું કહ્યું કે મારા ઉપર
આટલી રીસ કાઢી તમે મારા ગરીબનું કહ્યું માનેા બહાર તમાર
કામ થવાનું નથી અને તમે નકામા રખડી પાછા આવશો ને
તમાર કામ ચુકશો મારે ઉંબરેથી કાંઈ પાછું ક્યું નથી, ને તમે
પાછા જાઓ એમને દુસ્ત લાગતું નથી તમારે ઘેર આવવાને
મારે કાંઈ અડચણ નથી પણ ત્યાં આવવામાં મને પાલવતું નથી.
મારી દુકાને પચાસ કારીગર બેસે છે, તેમને એકેકને એક દાગી-
નો સોંપીશ. તો સાંજસેરા તમારા પચાસ દાગીના તૈયાર થશે, (એ
પ્રમાણે સમજાવ્યાથી ચની સોનું આણી આવવાને કમુલ થઈ.)

ચનીએ ઘેર આવી પટાવત ફકડખાંને સર્વે વૃત્તાંત કહી
સંભળાવ્યું, પછી તેને બધરીનાં લુગડાં પહેરાવી સોનીની દુકાને
સાથે તેડી ગઈ, ત્યાં સોનારપાની લગડીઓ સોનીને જોખીને સોંપી
અને પોતે પાસે બેઠી.

ત્યાં સોનીએ પુછ્યું. આ બાપ બહુ શરમાળ લાગે છે અને
કાંઈ બહારમામથી આવેલા દેખાય છે. એ તમારા શું સગાં થાય
છે ? જુવેને કેવી લાજ કહાડી ગુપચુપ બેઠાં છે કે જાણે એના
બેઠાંમાં દાંત નથી !

ચની—જયપુરથી મારી માસીના દીકરાની વહુ આવી છે.
હું કહી કહીને યામી પણ પરમાંએ એ તો 'આમનું' આમ કરે છે
હમણાં થોડી થોડી લાજ મેલાવી છે. ખાવા બેસે ત્યારે તમે જોયું
હોય તો પોપટના જેટલું પણ શરમની મારી ખાતી નથી.

સોની—ત્યારે એમના મુલકમાં લાજ કહાડવાને બહુજ
મોલ હશે.

ચની—ના પુછો વાત! પગની પાની સરખી તો દેખાયજ કેવી? કોઈ મરદ તો શું પશુ ઘરમાં સાસુ વગેરે કોઈ મારા જેવાં ડોખાં હોય તોપશુ બાજેજ વહુના મ્હોં જેવા પામે.

સોની—આ, એમ છે? એ તો બાજજ આપણે નવાઈની વાત સાંભળી અમને અહીંયા ઉવાડા બેઠા બેઠા આટલો પરસેવો છુટે છે તો એતો બિચારી ક્યારની મહારાષ્ટ્ર ગઈ હશે ને તાપથી મુંઝાઈ મરતી હશે, માટે મેઢી ઉપર વહુ એકલી બેઠી છે તેની પાસે બેસાડી આવો ત્યાં સરખે સરખાં બેઠા બેઠા વાતો કરશે, હવે અમારે બઢી ચલાવવી છે. તેથી તમે વહેલાં પાછા આવો.

ચની—(મનમાં તો ગમતું પશુ મ્હોડેથી માન કરે છે.) ના, ના બાઈ એ એવી તો શરમાળ છે કોઈ અજાણ્યા સાથે તો બેસેજ શાની? એને તો અહીંજ ઠીક છે.

સોની—હજી તો બઢી સળગાવી નથી છતાં આવા ચકળા-ધ્રુએ છીએ તો સળગાવ્યા પછી ઉભું રહેવું મુશ્કેલ પડશે માટે તમે એને ઉપર મેલી આવો.

ચની—સોનીનો બહુ આમહ જોઈને પટાવત ફકડખાંને લઈ મેઢી ઉપર ગઈ અને સોનારણને સોપી પાછી નિચે આવી. બપોરનો જમવાનો વખત થયો ત્યારે રતનશીએ ચનીને કહ્યું જે આજે તમે અમારે ઘેર જમજો ને સાંજના આ દાગીના તમારે થાય તે લેઈને ઘેર જજો. એટલે તો કાંઈ શીકર નથી તે વાત મહા મહેનત કરતાં તેણે કપ્પુલ કરાવી પછી ચનીને ત્રણે બજા જેટલું પીરસી ઉપર મેકલી રાતના સર્વે દાગીના તૈયાર થયા, તે લેઈને ચની પટાવત ફકડખાં સાથે ઘેર ગઈ.

સર્વે ગયા પછી દુકાન વસાવીને રતનશી સોની મેઢી ઉપર

સુવાને ચાલ્યો. તેના પગલાં સાંભળીને તેની વહુ ટુંલવંતીએ શરીર ધુણાવવા માંડ્યું. તે જોતાંજ સોની હચમચી ગયો. અને ગભરાવા લાગ્યો. ત્યારે કેટલીક વારે લાગ જોઇને તે બોલી-હવે હું મેલનાર નથી બેઠેલા ભોગ લઇશ પેલી રાંડ આવી હતી તેણે મને આઠ પહોરની રક્ષા (કાર) દીધી છે. તે વીતી કે જીવ લઇશ; એમ બોલતામાં તે ધખ દઇને પડી અને મુંઝડા જેવી સ્તબ્ધ થઇ હાથ પસારી લાંબી થઇ પડી. તેણે આંખો મીચી દીધી, શ્વાસ બંધ કરી નાખ્યો; વાળ વીખેરાઇ ગયા, તે મ્હોટેથી હેડકી ખાવા લાગી. તે જોઇ સોનીના હોશને કોસ હડી ગયા.

સોનીની પાસે એક સજીવન યુતી હતી. તે લાવીને જઇ તેણે સ્ત્રીની આંખમાં આંજી તો પથ્થુ કંઇ અસર નાહ. થયેલી જોઇ નિરાશ થઇને અતે એ મારી બાપડીરે એવી મોટી પોક મુકી રહ્યા બેઠો ત્યારે જાણે પાછો જીવ આવ્યો એવી રીતે પડખું બદલ્યું પછી ધીરેધીરે આંખો ઉપાડી હાથ પગ દલામ્યા, ત્યાર-આઠ કેટલીક વારે ઝીણે સાદે પાણી માંડ્યું. તે સાંસળા સોનીએ બહુ ખુશી થઇને ઝટ પાણી પાચુ પછી બાપડીને ત્યાંથી ઉપાડી તેણે બીજાનામાં સુવાડી ધરમાંનાં ગરમાગરમ એસડ પાયાં બ્યારે સત વીતી ગઇ અને પરાંદેના વખત થયો તે વેળાએ તે બોલી કે વાંમો બહુ ફાટે છે. ને મને કાંઇકેવેન પડતું નથી ત્યારે સોનીએ પુછ્યું તને શું થયું છે-અને આવી નિર્બળ કેમ દેખાય છે સોનારથુ બોલો ધૈર્ય આણે આજે બપોરના અમે ત્રણ જણુ જમી જઇશ પછી વાતો કરવા સાથે બેઠાં હતાં તેવામાં એકાએક મારી છાતી ઉપર કોઈ આવીને બેઠું પથ્થુ તે વખતે પેલી સ્ત્રી-

બાઈ જો હાજર ન હોત તો મને ક્યારનાએ તમે બાળી આવ્ય હોત ? તેણે તરતજ પાણી મંતરીને મને ચોકમાં લઈ નવાડી એટલે હોશીયાર થઈ. તે કહેતી. હતી, એતો આડાનું છે તેન લમ થયાં પછી હું બહોળસ્ત કરી આપીશ કદાચ વચમા પાછ આવે તો મને ચેતવજે. માટે તમે હમણું ને હમણું જઈ ચની બાઈને તેડી લઈ આવો નહિતો કદાચ તે હવે પછી મને જીવતી છોડનાર નથી તે મારો જીવ લઈને જશે ? એમ કહી રડી અને તેના ઘણીની કોટે બાંધી પડી.

પછી સોની તેની આસના વાસના કરીને તેનો ડ્યુરો ઉતરી ગયા પછી ચનીને ઘેર જવા તક્યાર થયો પણ તેની સ્ત્રી ત્યાંથી તેને ખસવા દેતી નથી-તમે જાઓ એટલામાં વળગણ આવે તો હું એકલી મરી જઈશ ! તેથી રાતે તો જેમ તેમ ગઈ બે ઘડી દીવસ ચઢ્યો ત્યારે સોની ચનીને ઘેર ગયો તેને ત્યાં એવો ઢોંગ મચાવ્યો છે કે આંગણે ઢોલ શરણુઈ વિગેરે ગડગડી રજાં છે બધરાંઓ નવાં નવાં વસ્ત્રોપણ સજીને પરશાળમાં બેઠાં બેઠાં બાણા ગાઇ રજાં છે. પાછળ ઓસરીમાં ધીના દીવા બળી રજાં છે ધુપ પણ સળગી રહ્યો છે. એક માટલામાં પટાવત દક્કડખાંને ઘાલી ઉપર ઢાંકણું દઈ તેને ગજ્યાણીતી મઢી એક ઢેરે મુકેલું છે તેની પાસે ચની બાણણો પાસે પુજા કરાવે છે. ત્યાં સોની આવી બોલ્યો-ચની ! ચની ! તમે જરા મારે ઘેર આવી જાઓ, સોનારણુ પુલવંતી મરવા પડી છે તમારા આવ્યા વગર તે હશે તેમ નથી તેથી ગમે તેમ કરીને જરા તમે આવી જાઓ તો દીક.

ચની-ઘેર મારા પીટયા ! હું જ્યેતો નથી હું પુજા કરું છું તે હમણું તે આવાય ? અર્થાં પોતાનો ઢોલ વિચારે નહિ, જ

હું કાલ આવીશ આજે મારે ઘેર બધા નાતીલા આવે છે. અને હું બહાર રજાવા જાઉં એ કાંઈ સાઈ દેખાય ? મામમાંથી કોઈ ગુણીને લઈ જ તારી તહુને આડાતું છે તે ઘણું કપડું છે. જલે કાંઈ આખડી લે કે બચશે.

સોનીએ તેને બહુ કાલાવાલા કયો અને ત્યાં બેઠેલાં લોકો પથુ તેની વતીથી બોલ્યા ત્યારે ચનીએ કહ્યું કે તારી સાથે આવું તો ખરી, પણ આ કુળદેવીને માગથી એક કાણુવાર પણ વિદલી મેલાય નહિ તે તું માથે ઢિપાડીને તારે ઘેર લેઈ આવે, ને હું પાછી આવું ત્યારે પાછું લાવે તો મારાથી અવાય.

સોની—એમ છે તો એક ઘટ શું પણ કહે તો બે ઘટ ઢિપાડીને આવું ને જાઉં પણ કામમા ! તું જરા રહેમ નજર કરીને મારી સોનારજીની સંભાળ કર નહિ તો તે ઘડીમાં મરી જશે ને માઈ ઘર બાગી જશે—મારા બાપ !

ચની—ફક્ત તારીજ ખાતરના માટે મારી કુળદેવીને તારે ઘેર પહોંચાવું છું; પણ દેવીને સંભાળજો કે વચમાં વચટ્ટી પડે નહિ મારે લગન ફેરવવાં પડશે. એમ કહી સોનીને માથે ઘટ ચડાવ્યો, અને ગોતે લાથમાં દીવા તથા કુપદ્ધતી લીધી. પછી બૈરાએને ગીત ગાતાં ગાતાં સાથે લઈને ચની વાજતે ગાજતે સોનીને ઘેર ચાલી. ત્યાં મેડી ઉપર એક ઓરડામાં દેવીની સ્થાપના કરી. પુજા પત્રા ચડાવી સોનારજી તો બેશુદ્ધિમાં પ્રેલી તેમની નજરે પડી, જ્યારે સોની બહુ કરગરીને વિનંતી કરવા લાગ્યો, ત્યારે તેને ત્યાં ઉભો રાખીને ચની માતાના ઓરડામાંથી કાંઈ લેઈ આવી ત્યાં બેસી પાણીની એક કુંડાળી કરીને સોનીને માંય બેસાડી કહ્યું કે તું ગિહતો નહી અને ગમે તે થાય તો પછી

તું આની માંહેથી ખસતો નહિ, પાછી તેણીએ પાણીની આર કરીને પુપણું દીધું; ને બે દાણા અડદના નાંખ્યાં તેજ વેળાએ આપડી ઉઠીને બેઠી થઈ, કૃતાંત (કાળ) સરખી આંખો ફાડીને તે બોલી હવે તું મારે હાથે ચડી છે, તો જોજો મારો સપાટો ? આમાંથી કોઈને મેલનાર નથી સર્વને ખાઈશ ? એટલું બોલીને સોના ધણીની તરફ દોડી, તે જોઈ સોની બહુ ચરચરવા લાગ્યો.

સોનારણુ—(ચની તરફ ફરી) ડાકણ ? પાછી તું આવી છે પણ સંભાળજો હવે તને અહીંથી જવા દેનાર નથી એવામાં ચનીએ પાણીની અંજણી છાંટવાથી તે એકદમ બેસી ગઈ અને ધુણવા લાગી. ત્યારે ચની હોઠ ફફડાવી (મંત્ર બળવત્તેના ઢાંગ કરી) એક બે ત્રણ ચાર એ પ્રમાણે ઉપરા ઉપર પાણીની અંજણીઓ છાંટવા માંડી.

સોનારણુ—(બુમરાણુ કરીને) બળી બળારે હવે જાઉં છું પાછી કોઈ દિવસ નહિ આવું; મારો કેડો છોડ.

ચની—જમ છે ક્યાં (રાંડ તું કોણ છે, અને અહીં કેમ આવી છે ? અને આ ખીચારી ગરીબડી સોનારણુને સંતોષે છે એણે તારું શું બગાડ્યું છે ? તે ઝટ દમને કહી દે.

સોનારણુ—હું રતનથી સોનીની સાસુ થાઉં છું. મારી દીકરી સાથે એણે લગ્ન કરી તેને બહુ દુઃખ દેઈ ખોટાં ખોટાં આળ ચડાવી કહાડી મેલી હતી જેથી તેણે દુઃખમાં ને દુઃખમાં પોતાની દેહ પાડી છે, માટે હવે તેનું દુઃખ વેર લેવાને આવી છું, તે સોની અધરિના છવ લેઈશ ત્યારે જામશ. તે સાંભળી સોની તો હિચ્છુક સરખો ઉભો રહ્યો.

ચની--સોનીને તો વહુઓ બહુએ થઈ છે, તેમાંથી તું કંઈ વારની, ને કોની મા થાય છે !

સોનારણુ--એથી વારની જવેર મારી દીકરી થાય ને મારું નામ વાલુ છે તેને એ પટયાએ બહુ સંતાપી છે. (પછીથી ચનીએ પાછો તેના ઉપર પાછો અંજળીનો વરસાદ વરસાવ્યો.)

સોનારણુ--શું કંઈ હમણું પ્રથમ તારાજ કાળીયો કરી નાખું પણ મારે માથે સમર્થ દેવી ગર્જે છે તેથી મારેા ઉપાય નથી. પણ માટલું ૭-૮ દિવસ સુધી એને ઘેર પાછું જશે કે હું આવીને પાછી વળગીશ એટલું બોલતાં બોલતાં તે મોટા ધનકાની સાથે જમીન ઉપર પડી ગઈ.

ચની--સમુર ! સમુર ! તે તો ગઈ પછી કેટલીક વારે સોનારણુ સાવધ થઈ કે તેને નવડાવી ધોવડાવીને દેવીના આરડામાં બેઠને પુજા કરાવી અને તેને હાથે વાહું બાંધ્યું.

રતનશી--ચની કંઈ ! તમારું માટલું આઠ દિવસ મારે ઘેર રાખી જાઓ.

ચની--મુખી મારી ગાજ દેવી, તે મારે ઝેર લગ્ન મારે હવે જટ હિંચ ને ચાલ મારે ઘેર ત્યારે તો બહુ તાણમતાણુ થઈ પછીથી તે સોનીને કહેવા લાગી કે સાંભળ ! તે સાચવવું બહુ કઠણ કામ છે. એક મહીના સુધી નજરે તો શું, પણ સ્ત્રીને પુરુષનેાં જોયો ના પડવો જોઈએ. કેમ તારાથી બનશે નહિ તો કામ ચિકરી જશે.

સોની--હી જહાનથી જાય તેના કરતા એક માસનો વિયોગ તો કાલ પહોં જશે. એવું ધારીને ચનીનું કહેવું સર્વેએ માન્યું, પછી સોનારણુ પુછ્યું, ત્યારે તેણે પ્રથમ તો આનાકાની કીધી,

પણ તેના ધણીના આગ્રહથી કબુલ થઈ.

પછી ચનીએ સોનીને કહ્યું એક માસ સુધી દેવીને નેવેદ્ય અને તારી બેરીને ખાવા સાર જે કાંઈ જોઈએ તે સઘળું સિંહીએ કરીને ઉપર પહોંચાડવું, આ દેવીના પરતો પ્રત્યક્ષ છે; માટે કાંઈ વચકો પડે નહિ તે સાચવવું મુશ્કેલ છે. સુલદુ કરતાં ઉલદું નહિ થાય માટે સાવધ રહેજે, પછી તેણે સામગ્રીની ટીપ ઉતારાવીને કહ્યું કે આ પ્રમાણે નિત્ય આઠ વાગતાની અંદર સાવ સાંજરે સિકે મેલી તારી મેળે ચાલ્યા જવું હો !

તે દીવસે ખાનપાનની સામગ્રી તરત મંગાવીને સોનીને ત્યાંથી રૂબરૂ કર્યો પછી સોનારણ કુલવંતી સાથે પેલા પટાવત ફકડખાને મેળવી હવે બેઠે જઈ નિશ્ચંતપણે એશઆરામ કરવાનું કહીને સાતમા ઝાળની દરવાજા દાદર બારી વિગેરે બંધ કરી પોતાના હાથેજ કુંચી મારતી ચની નીચે આવી ! ત્યાં ફકડખાનાં સોની બેઠો હતો તેને કહ્યું કે હવે તારે કોઈ વાતની ચીંતા રાખવી નહીં. આ બધી ખટપટ તારીજ ખાતર કરી છે. પણ દેવી સૌ સારા વાના કરશે, એટલું કહીને ચાલતી થઈ.

સોની દરેજ વેદા અણ્યા કરતો હતો. તે માસ પુરો થયો એટલે સવારના પહોરમાંજ ઉઠીને ચનીને ઘેર ગયો.

હજી ચની-આજેજ મહીનો પુરો થાય છે એટલામાં કેમ આવ્યો પણ ઠીક થયું દેવીએજ તને મોકલ્યો, તે ફેરો ટાલ્યો, કાલે દેવીના વધામણાં કરવાં પડશે, ત્યાં પાંચશે, ગોરાણી કેસા વાસણ સ્ત્રીઓ અને બસે બહુક (કુંવારા છોકરા) જમાડશે તેમને એકેકું લુગડું અને દશણા તારી સપ્ત પ્રમાણે આપશે, રાતના હું આવીને દેવીને વીદાય કરાવી પછરાવી લાવીશ.

બીજે દિવસે સાંજે ચંતી સોનીને ઘેર આવી. સોનારણ્ય
કુલવંતીની પાસે ગમ્. ત્યાં પટાવત ફકડખાંને અમાઢિના માટલામાં
એસાડી તેનું મ્હેનું બંધ કરીને તેના ઉપર કુલના હાર કંકુ આદીથી
છાંટીને સોનીને બોલાવ્યો. ઉપાડ મારી દેવીને લેધ આલ મારે ઘેર.

સોનીને માથે માટલું ચડાવીને ફુતી તેને ઘેર ચાલી. રાત
ઘણી અંધારી તેથી માર્ગમાં કોઇ સામું આવતું દેખાતું નથી ને
તેઓ એક સાંકડી ગલીમાં થઈ ને ચાલ્યા જાય છે, તેવામાં એક
સાંઢડો સામે આવ્યો. તેના સોનીને ધકકો લાગવાથી માથા ઉપરનો
ધટ સાંઢડા ઉપર જઈ પડ્યો. ગભરાઈને જર જેવો ઢોડવા જાય છે,
એટલામાં પાછળથી આલં હાં હાં કહેતામાં તે પાછો ફર્યો. માટલું
જમીન પર પડતાં કુટી ગયું ત્યારે ન્હારી જતા બિચારો સોની
પટાવત અને ફુતી એ બંની ગોટમાં ફસાઈ જઈ પગ નીચે છુંદાઈ
ગયો. પટાવત ફકડખાં ઝટ સાવધ થતો સોનીની છાતી ઉપર ચઢી
એકો ને બોલ્યો:—કમખખત સમુદ્ર ! દેખતા નહિ ! ક્યા મેરી
છાતીપે ગિરાયા ? અજ તેરા જન લુંગા.—એટલું કહી તેની છાતીપર
ચીપીયા (ચાંપી) દેવા માંડ્યાં !

સોની તેથી ત્રાસ પામીને કરગરી કાલાવલા કરે છે એટલામાં
પેલી રેતી સોનીને બાંડતી અને ગાળો દેતી આવી—હાય ! મારી ગોત્ર
દેવીનું માટલું ઢોડયું ને માંભથી ભેરવ નીકળ્યો ! !

સોની—ફુતીને—જોઈને—ચની ફર્ધ ! આ મારી છાતી ઉપર
કોઈ બેઠું છે તેને તું ઉઠાડી દે નહી તો મુકરર મારો જીવ જશે.
જો તું મારો જીવ ઉમારીશ તો હું તારો ઉપકારી થઈશ. તેમ
તેમ પેલો તેને વચારે ચીપીયા દેવા (મુંદીયો ખણવા) લાવ્યો.

તેથી સોનીએ કોલાહલ કરી મુક્યો. એટલે લોક જવા થવા માંડ્યું. ત્યારે દુતી તેને ગાળો દેતી બંધ કરી પેલાને ઉઠી જવા અણસારો કર્યો કે તે ત્યાંથી પલાયન કરી જતો રહ્યો. બ્યારે છાતી ઉપરથી ખાર ઓછો થયો ત્યારે તે ધીમેધીમે શ્વાસ લેવા લાગ્યો પછી દુતીને હાથ ઝાલીને ઉઠી ઉભો થઇ પોતાને ઘેર ગયો ! ! !

વારતા ૪ થી.

નનુભટ્ટ તથા તેની સ્ત્રી ગુણ મુંદરી.

કંતલપુર નગરમાં એક પ્રેમભટ્ટ કરીને બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે ધણેજ પવિત્ર હતો, તે રોજ પાઠ, પુજા, સંધ્યા, તર્પણ એ સિવાય બીજામાં ધ્યાન આપતો નહિ. પોતે ભિક્ષા માંગી લાવી ગુજરાન ચલાવતો અને સંતોષ માનતો ને તેની સ્ત્રી કેસર પથુ તેવીજ પવિત્ર હતી. તેને એક નનુભટ્ટ નામનો પુત્ર હતો, નનુભટ્ટ બ્યારે ખાર વરસતો થયો ત્યારે પ્રેમભટ્ટ કે જે તેનો પિતા કાંઈ રોગમાં આગ્રીથી મરણ પામ્યો, તેથી ધસ્તું ખર્ચ તેને માથે આવી પડ્યું; તે બીલકુલ બણ્યો નહોતો; તેથી તેણે નિર્વાહ કરવાના ઉપાય શોધવા માંડ્યાં. પછી તેના પાંદોશીઓએ વારે વારે ટાકીને તેને બણવાની સમજુતી આપી; તેનું લગ્ન તેના પિતાએ જન્મથીજ કરી ગયું હતું. છોકરાએ પરદેશ બણવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને સગાં વિગેરેની રજા લઈ વિદેશનો રસ્તો પકડ્યો. કેટલેએક દીવસે તે ઉમીયાપુર નામના શહેરમાં આવી અટક્યો, ત્યાં એક પંડિત સોમેશ્વર નિશાળ બણાવતો હતો તેની પાસે આવી પુછ્યું જે હું બ્રાહ્મણનો દીકરો છું આપ અને બણાવસો ? પંડિત

તજીએ તેનું નામ હામ, જાત ઘેરે પુછી, તો હાવયોગે તે તેનો જમાધ નિકળ્યો, તેઓ એક એકને ઓળખતા નથી તેનું કારણ તેમનો ઘણા વર્ષ પર સંબંધ થયેલો હતો પંડિતે બાળ્યું કે જો હું જાહેર પડીશ તો તે મારે ઘેર બહુશે નહિ, માટે એને અજાણ્યમાં રાખવા તેથી તેણે પોતાના ઘરમાં કોઈ ને પણ વાત કહી નહિ પણ તે ઓળખાય નહિ તેની જીવિત કરી. પંડિતે કહ્યું કે તારું તારા મામનું અને તારા બાપનું નામ ફેરવી આ મામમાં રહે તો હું તને બહુવું તે ગરબુ વિદ્યાર્થીએ કમુલ કર્યું; પછી પોતે વિદ્યા બહુાવવા માંડી પંડિત સોમેશ્વરની પુત્રી જે ગુણ-સુંદરી હતી તે પણ બહુતી હતી જાને જણા થોડી મુદતમાં બહુને તકમાર થયા, નાનુભટ્ટ જે પ્રથમ મુખે હતા અને કાના મામનું ઠીકઈ નહોતો જાણતો તે આ વખતે થોડા પંડિતોની સાથે વાદવિવાદ કરે એવો પરાક્રમી થયો અને શાસ્ત્રમાં અન્યથ કરવા લાગ્યો.

ગુરુ, રાજા કીર્તિસિંહ • પાસે રાજ કથા વાંચવા જતો હતો. એક વખત તે મામડે જવા તકમાર થયો, ત્યારે તેણે વચ્ચાર્યું કે રાજા કીર્તિસિંહને ત્યાં હું કથા વાંચવા માને મોકલીશ? પછી તેને થાક આવ્યું કે હવે મારો જમાધ નનુભટ્ટ શક્તિવાન થયો છે તેને મોકલીશ. પછી તેને રાજ્યસભામાં કથા વાંચવાનું બહુાવી પોતે પરદેશ ગયો. નનુભટ્ટ બીજે કિત્તે કથા વાંચવા ગયો. તેની બી-પંડિત સોમેશ્વરની દીકરી ગુણસુંદરી પણ કથા સાંભળવા ફરવારમાં માહ, નનુભટ્ટ કથા વાંચતો હતો તે વખતે તેની વિદ્વાત જોઈ પંડિતજીની પુત્રીનું ધ્યાન તેના ઉપર ફરી રહ્યું તેથી તે ખોની પુવાવસ્થા જોઈ રાજા કીર્તિસિંહને શક આપ્યો, કે આ

અને તે કાંઈ લાભવળ છે પણ ખરૂં જોતાં તેઓનાં મન સ્વચ્છ ગંગા-
 જળ જેવા નિર્મળ હતા, કુકર્મનો તેના મનમાં ભાસ પણ નહોતો,
 રાજા કીર્તિસિંહને બ્યારે એમ લાગ્યું ત્યારે તેણે પંડિત
 સોમેશ્વરની પુત્રી ગુણસુંદરીને બોલાવવાનો ઇરાદો કર્યો. તે જેવી
 બણેલી હતી તેવી ખુબસુરત પણ હતી, તે દિવસે નનુભટ કથા
 વાંચીને મથો, ત્યારે પેલી છોકરી ગુણસુંદરી પણ તેની સાથે
 ઘેર ગઈ. બીજો દિવસે નનુભટ પાછા આવ્યાને કથા શરૂ કરી તે
 વખતે પણ તેની મુદ્દ વાણી સાંભલવાને છોકરી દાજરજ હતી.
 રાજા કીર્તિસિંહનું ધ્યાન કથા ઉપર બિલકુલ નહીં હતું, પણ
 કર્મ-કથા ઉપર લાગેલું હતું, જ્યાં કથા વચ્ચાઇ રહ્યા બાદ પં-
 ડિત પુત્રી ગુણસુંદરી મહારાજની વાંસેજ જવા લાગી, ત્યારે
 રાજા કીર્તિસિંહને કામદેવ સંતાપ્યો તેણે પોતાની ખાનગી દા-
 સીને ચેતાવી કે તેને રાત્રે અહીંજ આવવાની મુચના કરે, દાસીએ
 પંડિત સોમેશ્વરની પુત્રી ગુણસુંદરીને જણાવ્યું. ત્યારે તેના મનમાં
 તરેહ તરેહવાર તર્ક ઉત્પન્ન થયા. અને ધણે શોક કરવા લાગી
 તેણે ધાર્યું કે રાજા કીર્તિસિંહની દાનત ખમડી જણાય છે. તેમ
 જો હું જમણ નહિ તો ગુસ્સે થશે. અને રાજા છે તે આહે તેમ કરશે
 શું કરવું તે તેને મુઝે નહીં ત્યારે તે પોતાનો એક ચતુર પ્રિયકર
 સખી ચંચળમતિ હતી તેને ઘેર ગઈ. અને તેને અથધી તે પ્રતિ
 સૂધી માંડીને સમજાવી વાતથી વાકેફ કરી. સખી ચંચળમતિએ
 તેને હિમ્મત આપી અને બોલી બેઠેન ! જરા પણ દરખાસ
 નહીં, તે પીટયો શું કરનાર છે ? હું તને એક નીચાનીવાળી દવા
 આપું છું, તે તું પાનમાં ઘાલી ખવરાવજો કે તે પછી લટુજ બની
 જશે અને તેને કોઈ પણ વાતનું જાન રહેશે નહીં. તે સાંભળી પંડિત

પુત્રી ગુણસુંદરી પ્રસન્ન થઇ અને સખી ચંચળમતિએ દવા આપી તે લેઇ ધર આગળ આવી. તે દિવસે સાંજરે પંડિતજી સોમેશ્વર પણ ધર આગળ આવ્યા, જમ્યાબાદ સંધ્યાકાળે છોકરાએ વિચાર્યું જે મારા બાપને કહું એમાં પણ માંલ નથી પણ હું રાજ્ય કીર્તિસિંહને ત્યાં જાઉં, ત્યાં નિર્દોષ થઇ પાછી આવું તેના સાક્ષી કોણ? માટે કાઠને સાક્ષી તરીકે સાથે લઇ જાઉં તો ઠીક. એવો વિચાર કરી પોતાના પિતા સોમેશ્વરને કહેવા લાગી. પિતાજી મારે અત્યારે મહાલક્ષ્મીની પુજા કરવા જવું છે. માટે કાંઇ વિદ્યાર્થીને મારી સાથે મોકલો, તેનો બાપ ધણે સમજી ને અક્ષત્વંત હતો, તેણે વિચાર્યું જે છોકરી ઉમ્મર લાયક થઇ છે, માટે તેની જોડે કાંઇ વિદ્યાર્થી મોકલું તે ઠીક નહીં પણ આપણા જમાઇ નતુભટને મોકલું. એટલે કાંઇ દોષ નહીં. એવા વિચારથી તેણે નતુભટને તેની સાથે જવા હુકમ કર્યો. નતુભટ તેની સાથે ગયો. પણ જે રસ્તે મંદિર હતું તે રસ્તે મુકી તે બીજે રસ્તે ચાલી, નતુભટના મનમાં અનેક તરંગ આવવા લાગ્યા કે મંદિર તો પેલી તરફ રહ્યું તે આ આમ ક્યાં જાય છે? પણ કદાચ બીજે કામ હશે ત્યાં થઇને જવાની હશે. એમ વિચાર કરે છે એટલામાં છોડીએ રાજ્ય મહેલનો રસ્તો જતાવ્યો. ત્યારે તો તેને ખમર પડી કે આ ચરિત્ર કેવાં છે? મહાલક્ષ્મીનું નામ હર્ષ રાજ્યમહેલમાં જાય છે પણ ખેર આપણા મુરની પુત્રી છે તેથી બોલવું નહીં જે વાચ તે બોલો કરવું છોકરી તેને ઉપર લઈ અને નીસરણી આગળ ઉભી રહી કહ્યું--જે તું અહિં ઉભો રહેજે, અને ઉપર શું શું વાચ છે તે બોલો રહેજે. બાહ્ય પુત્રી ઉપર ગઇ, ત્યાં રાજ્ય કીર્તિસિંહ તેની વાટ જોતો હતો તે ઉભો થયો

અને સન્મુખ આવ્યો. છોકરીએ મિથ્યા હાવભાવ કરીને પેલું નીશાનવાળું પાનનું બીઠું તેને આપ્યું તે રાજા કીર્તિસીંહ બધા હર્ષથી ખાઈ ગયો. અને તેનો આતુરતાથી હાથ ઝાલવા આવ્યો ખાઈએ હાથકાથી કહ્યું મહારાજ ! આકળા શું થાઓ છો ? ધીમા પડો, આખી રાત તમારી છે, એમ કરતાં કીર્તિસીંહને નીશો ચઢ્યો ને ધબધબ પલંગમાં પડ્યો તેવીજ પંડિતની પુત્રી ગુણસુંદરી દાદર દ્વિપર આવી જુએ છે તો નિસરણીમાં વિદ્યાર્થી ઉઘી ગયો છે ? ગુણસુંદરીએ રાજા કીર્તિસીંહને બીઠું આપ્યું તે જોયું; પણ તે પછી નનુભટને ઓકું આવ્યું ને ઉઘી ગયો. પેલી ગુણસુંદરી એ આવી હાક પાડી કે મહારાજ ઉઘે છે કે શું ? તેવોજ તે ઝંખકીને જાગી ઉઠ્યો અને આસપાસ જોવા લાગ્યો નિંદ્રાગત થયા પછી સાવચેત થઈને તે કુંવરીને સાથે ઘેર આવ્યો. તેણે રસ્તામાં આવતાં વિચાર કર્યો કે આ રાંડ રાજા કીર્તિસીંહની સાથે બગડેલી છે, પણ આપણા ગુરની પુત્રી છે, માટે તે વાત જાહેર પાડવી નહીં તોપણ બાપ પુત્રીનુંજ તાણુશે ને હું ફરજત થઈશ એમ જાણી અણુ સમજતા પુરુષ માફક તે સુગો રહ્યો.

કેટલાએક દિવસ વિત્યા પછી પંડીતે વિચાર્યું કે હવે આપણે જમાઇ નનુભટ બધી મણીને દુશીસાર થયો છે, માટે તેને વિદાય કરવો. પછી તેણે તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું મહારાજ ! હવે તમે હોશિયાર થયા. માટે તમારે ઘેર જઈ સમંવદાલાને ભેગા થાઓ (હજુ સુધી તેને પોતાનું સગપણ બતાવ્યું નહીં) જમાઈ ગુર સોમેશ્વરને વંદન કરી તેમની આજ્ઞા હાથ પોતાના માથામાં મથો. તે બધે વરસે આવ્યો તેથી તેનાં સમંવદાલાં આડે-શીપડોલી વિગેરે મળવા આવ્યાં અને માથામાં ચાત ચાલી કે

માઈ નનુભટનો છોકરો બણીમણી હોંશીયાર થઈને આવેલ છે. પછી તેના પાડોશીઓ વિગેરે કહેવા લાગ્યા જે હવે તો તમારી સ્ત્રીને તેડવા જાઓ. નનુભટ કહે આવ્યા તો હમણા ને વળી જી શી ! પછી બે ચાર મહીના કેડે બહારગળ પોતાનાં એક બે સમાં સાથે લઈ ને સાસરે પોતાની વહુને આણ વાળવાને ગયા અને જે ગામમાં પોતે બહુવા ગયો હતો. ત્યાંજ આવ્યાં ત્યારે તેને વિચાર થયો કે અલ્યા ? આ ગામમાંજ જ્યારે આપણું સાસરું છે ત્યારે આટલા દિવસ આશ્વર્યા પથુ કર્યાંજ નહી. જ્યારે માડી પંડીત સોમેશ્વર, ના કુળીયામાં આવી ત્યારે તેને વિચાર થયો કે પંડીત સોમેશ્વરને ઘેર તો માઈ સાસરું નહી હોય ! કેમકે આ શેરીમાં કાંઈ ખીજ જાતનું રહેતું નથી. એટલામાં પંડીત સોમેશ્વરને ખબર થઈ, ને તેઓ બધાં સામા લેવા આવ્યા ત્યારે નનુભટને ખાત્રી થઈ કે એજ માઈ સાસરું છે, પણ તેના મનમાં હર્ષને બદલે દીલગીરી પેદા થઈ કેમકે આ વખતે તેને પેલી રાજ્ય કીર્તિસિંહની વાતનું જાન આવ્યું અને જાણું કે રંડા તો મહા લુચ્ચી છે, તે રંડીખાણ પાછળ ભટકીયા મારશે ને ખુણા શોધતી ફરશે. એટલામાં બંનેની અરસપરસ આંખ એકઠી થઈ તે જોઈ છોકરી નખે જોય ખોતરવા લાગી તે વિચારે છે કે હાય ! હાય ! હું એનેજ સાથે લઈને રાજ્ય કીર્તિસિંહને ઘેર મૂક હતી, તે તે કેમ લુચ્ચા હશે ! હથેરે તો ત્યાં મારો રાખ્યા પણ કહાય મારા ઉપર વાઈજું આવી પડ્યું હોત તો મારી શી વલે જાત ? એમ બંનેના મનમાં કિલટ સુલટ વીચરો મચા લાગ્યા. પંડીતે જમાઈ નનુભટને કહ્યો મારા સાસરું ક્યાં જશે બે ચાર દિવસ રાખીને પોતાની દીકરી સુખસુખીને આણ વાળી જમાવી પોતાની સ્ત્રી

ગુણસુંદરીને વ્યભીચારના દેખાવનું એર આ મહારાજની આંખમાં હતું, તે તે સ્ત્રીને કદી લઈ જત નહીં પણ પોતાનો સસરો મો-
મેશ્વર ગુરુ છે એ ગુણુ તેને યાદ આવ્યો અને તેજ શરમે તે
લાચારીએ તે પોતાની સ્ત્રી ગુણસુંદરીને સાથે લઈ ગયો સ્ત્રી
પોતાને સાસરે આવી હંમેશા પતિની આજ્ઞામાં રહી અને સવાર
પડે પુજા ઇત્યાદી જે પોતાનું નીત્ય નિયમ હોય તે કરતી તે
જોઈ નનુભટનું ચીત હંમેશાં ચિદાઈ જતું, કેમકે રાજા કીર્તિસિં-
હની વાતથી તેના ઉપરથી તેના બરોસો ઉઠી ગયો હતો તેણે
તેના આવા ઢોંગ જોઈ મર્મમાં તેનું નામ ગુણસુંદરી પાડ્યું,
જ્યારે જ્યારે બોલાવવી પડે, ત્યારે તેજ નામ વાપરવા લાગ્યા !
સ્ત્રી ઘણી ચતુર હતી તેને આ મર્મકીત સમજતાં વાર લાગી
નહી તેણે તરતજ ધાર્યું કે પેલી વાતથી મારા ધણીના મનમાં
વહેમ પેશી ગયો છે, માટે કોઈપણ પ્રકારે મુક્ત કરવો જોઈએ,
એ જાણે છે કે રાજા કીર્તિસિંહ જીવ કરનારીને બોલાવે છે તેમ
મને પણ બોલાવી હશે, ને હું પરગમનના કાઠથી અર્ધ હઈશ
એને સમજાવતાં એ સમજશે નહીં માટે કોઈ મુક્તિપ્રમુક્તિથી
હવે એનો ગર્વ કિતારી ને સમજાવવો જોઈએ.

ગુણસુંદરીએ જે ચાર દિવસ વિત્યાકેડે ચારત્ર કરી પોતાના
સ્વામી નનુભટને કહ્યું જે મારા પિયરથી સંદેશો આવ્યો છે અને
મારા પતાએ મને તેડાવી છે માટે આપની રજા હોય તો જઈ
આણ્યુ તો તેને જોઈનેજ કાયર હતો અને જોઈતું હતું પણ
એટલુંજ તે બોલ્યો જે ગુણસુંદરી સુખેથી જાઓ, મને કરી કર-
કત નથી; તમારા ધ્યાનમાં આવે તેમ કરો એમ કહ્યું કે સ્ત્રીએ
ઉઠીને પોતાના જે ભુગ્યા જે લેવા હતા તે લીધા અને કરવાનું

બહાર નીકળી બીજે દરવાજે થઈ પાછી શહેરમાં આવી ને કોઇ વાણીયાને ઘેર જઈ પોતાનાં કડલાં ધરણે મુકી ત્યાંથી રૂપીઆ ૫૦ ઉપાડ્યા તેણે એક ધર ભાડે લીધું અને પોતાની હજુરમાં બે દાસીઓ રાખી; અને કોઇ બ્રાહ્મણને ઘેરથી શ્રીમદ્ ભાગવતનું પુસ્તક લેઇ આવી પોતે સંદેહ વસ્ત્ર પહેરી ભસ્મ અને રૂદાક્ષ ધારણ કરી, કોઈ અબધુત યોગીણી બની કેરાપારા છુટા મેલી રાત્રીના સમયે ઓટલા ઉપર કથા વાંચવા લાગી જેમ જેમ લોકોને ખબર પડતી ગઇ તેમ તેમ હજારો માણસ આવવા લાગ્યા. આખા શહેરમાં વાત ચાલી કે કોઇ બાઈ અબધુત ગુણી જોગણી આવી છે, ને રાત્રે કથા કરે છે અને દિવસના ધર બંધ કરી પડી રહે છે તેની કથા કરવાની જાણ એવી તો છે કે તે સાંભળતાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયા વિના રહે નહીં એવી વાતો સાંભળી દિવસે દિવસે લોકોને વધારે થવા લાગ્યો તે વાત તેના પતિએ પણ સાંભળી અને પોતે કથા સાંભળવાને મસે પણ ત્યાં આવ્યો અને વેગળો જઇ સાંભળવા બેઠો. જોગણી ગુણસુંદરીએ દોડો જે મારો સ્વામી આવ્યો તો ખરો, ત્યારે તો વિદ્વાની વધારે ચંપળતા ચલાવવા લાગી, અને પુસ્તકમાંથી બીજે કયાંય નજર બહાર કાઢીજ નહીં. નવુભટ્ટ વિદ્વાન હતો, તેણે અણ્યું કે આ કોઇ પૂર્ણ વિદ્વાન છે તે ધીરે ધીરે ખસતો ખસતો જોગણી ગુણસુંદરીની પાસે આવ્યો અને હાથ જોડી બોલ્યો, જે હું પણ આપની કૃપાથી થોડાક વિદ્વાન છું મારે જો વાત કરવાને આપ એકાંતમાં આવવા દેશો તો ઉપકાર થશે, જોગણી ગુણસુંદરી બોલી હું પરપુરૂષો સંગ કરતી નથી તેમ તેલી આથે એકાંતમાં વાત પણ કરતી નથી, નવુભટ્ટે કરગરીને કહ્યું

કે આપ મારી થોડીક વિદ્વતા જુઓ. જોગણીએ કહ્યું હીક કાલે આવજો. કયા થઈ રહ્યા પછી સાકરનો પ્રસાદ વહેંચાયો અને લાગલીજ ધરમાં જઈ કમાડ વાસી દીધા. પંડિતે તેની ચિકિત્સા જોઈ ખ્યાલ કર્યો કે નક્કી આ કોઈ મહા પ્રતાપી જોગણી છે. બીજો દિવસે પોતે બની હતી પંડિત જોગણી ગુણસુંદરીના ઉતારા પર ગયો. કમાડ ઠોક્યા એટલે દાસીએ ઉઘાડીને અંદર લીધા પછી વંદન કરીને પોતે બેઠો. જોગણી ગુણસુંદરી વાતચીત કર્યા પછી બોલી— મહારાજ, મારે અહિંયાં રોજ એક બ્રાહ્મણને જમાડવાનો નીત્ય નિયમ છે માટે આપ પ્રસાદ લેશો કે ? બ્રાહ્મણ—જોલ્યો પ્રસાદ શું છે તે નહીં લઈએ ! અમારો તો ધર્મજ છે, ને તે આપ જણો છો. તે સાંભળી જોગણી ગુણસુંદરીએ એક વાસણમાં ચોખા ધાલી તેને આપ્યા. તેણે કહ્યું કે આ ચોખા છે તે તમે રાંધ્યા એટલે હું તમને દૂધને સાકર આપું છું તે જમજો બ્રાહ્મણ કહે હીક. પછી પોતે ચોખા લઈને રાંધ્યા એટલે જોગણી ગુણસુંદરીએ દૂધ ને સકરની તાંસણીઓ આપી. દાસીએ માંજીને પાણીનો કળસ ભરી આપ્યો. મહારાજ ઉભા રહો પ્રથમ મારા હાથના બે કોળીઆ જમો, પછી તમારે જમણું હોય તો જમજો. મહારાજ ચમકીને બોલ્યા. કે એમ શું ગાંડું ગાંડું બોલો છો ? તમારા હાથનું તે જમાય ? તમે જોગી ને અમે બ્રાહ્મણ, માટે એમ તે બને ? જોગણી હાથ-ભાવ કરી બોલી ત્યારે તો તમે વિદ્વાનજ નથી અને મેં તમારી પરીક્ષા જોઈ વેદમાં શું કહ્યું છે તેનો વિચાર કરો. એમાં તો સર્વ જમત સરખું ગણ્યું છે મુખ હોય તે બિન્ન બિન્નતાનો વિચાર રાખે છે, માટે તમે વિદ્વાન ક્યાં કરો છો શું ? બ્રાહ્મણ તેના આખના અણસદાસી અને હાવનાવના અમતમય બેજુલી

સોભાઈ ગયો અને તેના ઉપર આશક પડ્યો. તેણે બીજા કાર્યની આશાએ તેના હાથનું પણ જમવાનું કપુલ કર્યું. અને પોતાનું મોં દાડ્યું તેણે વિચાર કર્યો કે અહીં કોણુ જોવા આવે છે ? કામની લાલચે બ્રાહ્મણને બ્રહ્મ કર્યો, પોતે આડુંઅવળું જોઈને જોગણી ગુણસુંદરીએ એ ચાર કોળીયા ખવરાવ્યા તે ખાઈ લીધા અને પછી બાઈનો ભાત હાથે જમ્યો. જોગણી ગુણસુંદરીએ દાસીને સોન કરી નાંખી કે બ્રાહ્મણુ જમી રહે એટલે દક્ષણ આપીને એકદમ કાઢી મેલજો. નનુભટ જમી રહ્યા અને લુગડાં પહેરી બેસવાનું કરે છે એટલામાં દાસી આવી. તેણે તેના જન મણા હાથમાં રૂપીઓ ૧ તથા પાન સોપારી આપીને : કહ્યું કે મહારાજ હવે આપને રજા છે. મહારાજે જાણ્યું કે જો એ ઘડી જોગણી સાથે મોજ માણીશું. તે વિચારથી બોલ્યા, જમ્યે છીએ જરા બ્રાહ્મણુ અકળાય છે તેને બેસવા દે. દાસી કહે, મહારાજ, ઘેર બેસજો. બાઈને સુવાની વખત થઈ છે, વિચાર છે કે નહીં એમ કહી ધકકો મારી વિદાયગીરી આપીને બારણાં વાસી દીધાં. મહારાજ રસ્તામાં પસ્તાવા લાગ્યા કે ગડે છેતર્યા, વટલાયા અને કાર્ય તો કશું બન્યું નહીં !

એ દીવસ વિત્યા પછી જોગણુ ગુણસુંદરીએ પોતાનો ઢાંગ છોડી દીધો અને પ્રથમના જે વસ્ત્ર હતાં તે પહેરીને બીજો દરવાજો થઈ શહેરમાં પોતાને ઘેર આવી. બ્રાહ્મણે વેગળેથી પોતાની સ્ત્રીને આવતી જોઈ તેવો તે ચીડાઈને કરગ્રહીમાં બોલ્યો, આવો આવો ગુણસુંદરી ! તો પણ કાંઈ બોલી નાહ, જાણે કે જાણતીજ નથી. બીજો દીવસે પ્રાણી લેવા ગઈ, ત્યાંથી આવી ઉપરા ઉપર મોડા પછાડી બોલી-બોલો મારો અવતાર ! અને કુટુંબ માર

નશીબ ? મારો તે અવતાર છે ? કોણ જાણે પુર્વે શાંચે પાપ કર્યા કે આ પતિની સાથે પાનું પડ્યું છે. હું તો સુખી બહુ બળી જાઉં છું ને જે ધરતી માગ આપે તો એમને એમ અંદર સમાઈ જાઉં ! તે સાંભળી ધણી ચક્રીત થયો કરડાકરી કરી પુછવા લાગ્યો કે શુદ્ધસુંદરી શું છે ? જરાં કહો તો ખરાં. તેમ તેમ સ્ત્રી વધારે વધારે કોપી ને બોલવા લાગી તે ગુસ્સો કરી બોલી-તમને તે લાજ હશે કે નહીં ? અને વરણમાં રહેવું છે કે નીકળી જવું છે ? હું દસ દીવસ મારા પીયરમાં જઈ આવી એટલામાં તમે શો ગજબ કર્યો ? હાય ! હાય ! આચાર વિચાર ક્યાં ગયો ? હવે આ પૃથ્વી શેના આધારે ગહેવાની છે ? હું કુવા ઉપર ગઈ ત્યાં મને લોકોએ વીખી ખાધી છે અને ગામમાં હો હો થઈ રહી છે. આપણો તો બ્રાહ્મણનો અવતાર તો ઘેર ઘેર બીલા માગવા જવું પડે તે હવે તમને કોઈ ઘરમાં પગ પથ્થુ મુકવા ન દે એવું છે ? બ્રાહ્મણ ગભરાઈને બોલ્યો—શુદ્ધસુંદરી કહો તો ખરાં ધીરાં પડો—ગભરાઓ છો શું કરવા ? અમે શો ગજબ કર્યો શુદ્ધસુંદરી કહે આથી તે ગજબ કેવો કરવો હતો (જરા ધોટા કલાડીને) પેલી તરકડી જોમણુ થઈ થોથાં વાંચી લોકોને સમજાવતી ફરે છે તેના હાથથી જમી આવ્યા ? તે સાંભળી મહારાજ બોલ્યા ધીરી રહે ધીરી ! ઘરમાં આવીને કહે કોઈ સાંભળશે. બાપડી કહે હજુ તો સાંભળવાનું બાકી દેખાય છે ? ધરમ તો ન રાખ્યો તો દીસ્તો રહ્યો પણ જરા લોકની તો લાજ સમજવી હતી એ તે તમને હાથી ક્યાંથી મળી સુઝી તે વખતે તમારું રામ ક્યાં ગોથું ખાઈ ગયું ? ગામના ને નાતના લોક ફટફટ કરે છે અને નાતના મટેલોએ તો નિશચ કર્યો છે કે આતમહાર સુ-

કવા માટે જો કોઈ પાસે હોત તો ઝખ મારીને સમજવું. નનુ
મટનેા નાદ ઉતરી ગયો ને તે ખીચારો આભો બની ગયો
અને ત્યાં આગળ તે બોલ્યો—હા હા તું કહે છે એ ખરી
વાત છે પણ એવું કરવું કેમ ? લે આ પચાસ રૂપીઆ
અને ન્યાત પટેલને સમજાવી આવ કે આહુ તેડું વેતરે નહીં સ્ત્રી
રૂપીઆ લઈ ચાલી ને જોને ઘેર કડલાં મુક્યાં હતાં ત્યાં આવી
અને રૂપીઆ આપી કડલાં લઈ પર તરફ પાછા વળ્યા પછી તેના
ધણીને સમજાવ્યું કે હું ઠેઠ પટેલ પાસે જઈ આવી ને રૂપીઆ
દાખી આવી તે તો એટલા નહોતા લેતા પણ માગ પીયરના સગા
નીકળ્યા. તેમને શરમાવીને કહ્યું ત્યારે પાતું. હવે ફરીથી આ-
પનું નામ નહીં દે. પણ મારા આગળ પાણી લ્યો કે હવે ફરીથી
એવે ઠેકાણે જઈશ નહીં મહારાજે કમુલ કર્યું અને સમ ખાધા
કે કોઈપણ દીવસ હવે હું એવા ઠેકાણા ઉપર જઈશ નહીં. ત્યારે
જાએ નનુભટની સ્ત્રી શુદ્ધસુંદરીને બીજા ચાળા ચટકા કરવા
બુલી ગયો અને ઉલટો તેનો હંમેશનો દગાએલો રહેવા લાગ્યો.
જાએ કેટલાક દીવસે પોતાની પવિત્રતાઈ દેખાડવાને પોતાની ગોળી
ગુદી રાખી, પણ બ્રાહ્મણની આજીજીથી તે કામ બંધ કર્યું. કેટ-
લાક દીવસ પછી તેણે પોતાના પત્ની આગળ પડેા ખોલી કહ્યું—
સ્વામીનાથ ! જે જોગણુ થઈ પોળાં વસ્ત્ર પહેરી કયા વાંચતી
હતી અને તમે મારાજ હાથનું જમી ગયા હતા ત્યાં તમારો
અર્થ સર્થો તેવો પણ રાજ્ય કીર્તિસિંહનો સર્થો હશે, જે મારો
મગડવાનો વિચાર હોત તો હું તમને શું કરવા નિસર-
ણીમાં મંખત ?

વારતા ૫ મી.

કોડીલાલ અને ચતુરા.

વર્ધમાન નગરમાં આણંદ કરીને એક નગરશેઠ રહેતો હતો જેને અપાર વધભવ અને અસંખ્ય સોનામહોરો અને રત્નનો મેશુમાર ભંડાર હતો પરંતુ એને પુત્રની ખોટ હતી. કુનીયામાં સર્વ સુખ ભાગ્યેજ મળે છે કહેવત છે કે રોટી ત્યાં ચોટી નહીં ચોટી ત્યાં રોટી નહીં. એ પ્રમાણે આ શેઠને પણ હતું. કેટલાએક દીવસો પછી અનેક દેવ દેવીની બાધા આપડીથી તે શેઠને એક કન્યા અવતરી તે કન્યાનું સ્વરૂપ એવું તો સરસ હતું કે સાક્ષાત મુર્તિમતી રતી જ હોય, જેવી તે રૂપાળી હતી તેવીજ તે શરીરમાં પણ સઘળા અવયવોથી બરપુર અને ખોડખાંપણ વંચરતી હતી શેઠ તેને પુત્રની માફક લાડથી ઉછેરવા લાગ્યા અને તે જ્યારે પરણવા લાયક ઉમરે પહોંચી ત્યારે તેના પીતાએ વધભવમાં અને કુળમાં પોતાની બરોબર બીજા શહેરમાં એક શાહુકારને કોડીલાલ નામનો પુત્ર હતો તેની સાથે તે કન્યાને પરણાવી ને જમાઈને પોતાનો ઘર જમાઈ કરી ગાળ્યો. કોડીલાલ પોતાના સસરાના ઘરમાં રહી અનેક પ્રકારના આહાર વિહારમાં મોજમજ ભોગવવા લાગ્યો તે પોતાની નવયોવના પ્રાણ વલ્લભા સાથે નવા નવા વિલાસ અને રંગભોગ ભોગવતો હતો.

એક વખતે બીજા દેશમાંથી કેટલાએક વેપારીઓ ધન કમાવા માટે બીજા દેશમાં જવાને ત્યાં આવેલા તેને બેઈ કોડીલાલને પણ ધન પ્રાપ્ત કરવાની ઠગી સ્ત્ર. પોતાના સસરાની આજ્ઞા લઈ તે પણ તેઓ સાથે સમુદ્રપાર મુસાફરીએ ગયો; પરંતુ

પરદેશ ગયા પછી એક સમયે તરૂણાવસ્થામાં આવેલી કોડીલાલની વિલાસપાત્ર સ્ત્રી ચતુરા, માળની અમાસીમાં પોતાની પ્રિય સખીઓ સાથે ચોપાટ ખેલવા લાગી એવામાં તે ખીલતી ગુલાબી કળી સરખી ચતુરાચિત મતી જાતથોવના મુઠ્ઠા વિપરીત ગતિવાત થઇ અર્થાત શુદ્ધમતી કોપાયમાન થઇ હોય તેમ દુર નાશી ગઇ અને જાણે કોઈએ એ ચપળાને છેતરી હોય તેમ તે સ્ત્રીને વિપરીત મતિ વિચાર શુન્ય-મુદ્ધ બની ગઇ અને તે પોતાના મનમાં કંપન થયેલા કામગિને રોકી શકી નહીં એ વખતે તેનું શરીર અત્યંત કંપવા લાગ્યું કામવિકારથી વાતનું લખલખું ભરાઈ આવ્યું હોઠ શીંગ પડી ગયા ગળે શોષ પડ્યો, ઉદાસીનતા સર્વાંગે વ્યાપી રહીને તુરતજ ચોપાટમાંથી ચિત્ત ચોરાઈ ગયું આવી તેની સ્થિતિ જોઇ કટિમાં પહેરેલી કટીમેખલા ઝલુઝણાટ કરી તેને ધીધ આપવા લાગી કે અરે ચપળા તું તારા શિખળજીવનો ભંગ કેમ કરે છે ? નદી જેમ પોતાની મેયોદાશ કિનારાનો નાશ કરતી નથી, તેમ તારે કુળની મર્યાદાનો નાશ કરવો ઉચિત નથી. આ વિચાર એક ક્ષણ મનમાં રહ્યો પણ તેટલામાં તો કામદેવે પુષ્પ બાણ એવા તો જો-રમાં સચોટ કુમળી જગ્યાએ માર્યું કે તે અવાસિત વનની લંપટની ઝપટમાં સપડાઈ ગઇ ને તે સાથે બાન વગરની થઈ પડી તરતજ કામમા તુર બનેલી ચતુરસ્રએ પોતાની એક અંતરંગ સખીને બેલાવી એકાંતમાં લઈ જઈ પહેલા રસ્તા ઉપર જનારા પુરૂષને બેલાવીને કહ્યું કે એ રૂપાળા તરૂણને તેડી લાવ મારાથી એના વગર રહેવાય તેમ નથી જો એ કામદેવની મુર્તિ અરે મળશે નહીં તો હું વિરહાળનમાં જળી જશશ કામનો વિકાર એરે જોવો સખત છે તેને કોઈકજ

તરણી રોકી શકે છે, કામાગ્રથી ઉત્પન્ન થતા સર્વ પ્રકારે વશ થયેલી ચતુરા, આ વખતે મનને કળંગે રાખી શકી નહીં. બાઈની આસા થયેલી જોઈ તે અધમ રાખી તરતજ નીચે ઉતરા, દસ્તા ઉપરથી તે કામદેવને તેડી લાવી એ જાદુ પુરુષે સ્વતંત્ર રીતે વર્તનારી ચતુરાને કામ કેલીથી-સુરત વિલાસની સહજ પ્રેમ દાખવી, શાંત અને મૃદુ બાષ્પથી જ વળી પરાહાસ વચનથી અત્યંત રાજી કરી વશ કરી લીધી પછી તે હમેશાં તેની જોડે એજ પ્રમાણે રંગભોગ ભોગવવા લાગ્યો.

પરદેશ ગએલો તેનાં પત્ની કેડીલાલ કે જોતા પ્રેમ પોતાની પ્રીયામાં સચોટ હતો. એ રાત્રી દીવસ પ્રીયા પ્રીયાજી જાંખતો પરદેશમાં જઈને અપાર ધન કમાયો, ને એમ પરદેશમાં રહેતા ધણી દિવસ વિતી ગયો એક વખતે શરદ રૂતમાં તે એકાંતમાં મુતો હતો તેવામાં ચતુરા તેને સાંભરી આવી તે તત્કાલે તેને પોતાની પ્રાણ સમાન બીને મળવાની અતિ ત્વરિત ઠગી થઈ. પોતાનો 'સર્વ' ધણી આટોપી દઈ, કેટલાએક વહાણોમાં માલ ભરી તે પોતાના સસરાના શહેર તરફ પાછો વળ્યો વહાણો સફર કરતાં પોતાના નગર સમીપ આવી નીકળ્યા કે વહાણમાંનો સવળો માલ વાખવાને સોંપી, પોતે શહેરમાં દાખલ થયો. એ દીવસે સસરાના ગેર મહોત્સવ હોવાથી સવળા કુટુંબીઓ તેમાં રોકાઈ ગયા હતા. એમાં તે દાખલ થયો. કેડીલાલના આવવાથી સર્વ કુટુંબીઓ રાજી થયા. પણ ચતુરા ધણી નીરતેજ થઈ ગઈ તે બેબાકળી થઈ ફરવા લાગી. તેના મનમાં તે તેના ચાર રમી રહ્યો હતો તેથી આ નવું લક્ષ્ય આવ્યું તે તેને કંટકાર પડ્યું. એમ કરતાં રાત્રી પડી ને રાજ્યમારેલા રાવનમુદમાં કેડી-

લાલ ધણા ઉંમંગભેર પોતાની પ્રાણવસ્ત્રમાને મળવા ગયો ત્યાં ઉત્તમ સફેદ રંગના ઝેરછાડથી શય્યા પાથરી હતી. ઉમદા અત્તરો ને ધુપો તથા સુગંધી પુષ્પોની મધુર સુમંધ બહેકી રહી હતી ને સ્તંભમાં જડેલા મણીઓ દીવાની ગરજ સારતા હતા. આવા ઈંદ્રભુવન સરખા સ્તીમંદીરમાં કોડીલાલ પોતાની પ્રીયાને પુણ્ય પ્રેમથી આલિંગન કરી શય્યા ઉપર બેઠો. પરંતુ તે ચતુરાને સર્વ કાળ સરખું લાગતું હતું, તેનું તો ચીત પોતાના રખેલા ચારમાં જ ચોટયું હતું. ચતુરા પોતાની આંખો મીચી યોગની પેઠે ધ્યાન ધરતી શુન્યમુઠ થઈ પડી હતી, તે પળે પળે પોતાના માનીતા પ્રિતમનું જ મનમાં ચિંતવન કરતી હતી. તે ક્ષણે ક્ષણે નિશ્વાસ સુકતી કે “ હાય હાય ! હવે તેને ક્યારે મળીશ ” કોડીલાલ તેને પ્રેમથી બોલાવી ચુંબન કરી નાના પ્રકારના શંગારના હાવભાવ બતાવી નત્ર પ્રેમી વચનોથી વિનવી, તો પણ હવે તે આ એકની ‘એ ન થઈ. તેણે આ પોતાના સ્વામીને ઉત્તરજ આપ્યો નહીં પણ ઉલટી બચબીત થઈ હોય તેમ વારંવાર હાંફવા અને કંપવા લાગી પ્રેમાતુર થએલા પતિએ તેના શરીર ઉપરનાં વસ્ત્રો ખેંચવા માંડ્યા ને બાથ બીડવા માંડ્યો એટલે ચતુરા પોતાના અંગેને સંકોચતી દુર ખસી ગઈ. કેમકે તેના મનમાં તો પોતાના ચારનું ધ્યાન એક તાર થઈ રહેલું હતું. મુંઠ કોડીલાલ આમ ન બરાં કરતી પ્રિયા ચતુરાને મધુર વચનોથી બોલાવી પ્રણામ કરવા લાગ્યો; કે અરે ખારી ! આ તને શું થયું તારા ઉપરતો મારી છવનદોરી છે ને મને આમ કેમ તરછોડે છે ? અરે મારી આંચની કીકી હૈયાના હાર મારા મુઠું વચત અન્ય કરીને એક પ્રેમ ચુંબન તો લેવા કે ? આ હાસ ધણી વાર થયા તારા

પ્રેમની આશાએ લટુ બની ગયો છે, તેને વગર કારણે નિરાશ કરી કોણું એ તને ધડીત છે વાંર ? એ પ્રમાણે કોડીલાલે બહુ વાર ચતુરાની પ્રાર્થના કરી તો પણ પરવશ પડેલાં તેના અતઃકરણમાં લેશ માત્ર પ્રેમાંકુર પુટયો નહિ, ક્યાંથી પુટે ? આવી રીતે ધણી મુર્ખ યશુઓ પરપુરુષથી આશક થયેલી સ્વપ્રિયા જે પોતાના તરફ ઉદાસી બતાવી દુર રહેતી હોય, તેને વશ કરવા અને તેની સાથે પ્રેમ કરવા વારંવાર તેની પ્રાર્થના કરી લંપટ-પણું દર્શાવે છે, પણ તેનું કપટ કળી શકતા નથી. આ બાબતમાં કોઈ કહેશે કે કામદેવનો વાંક છે, પણ તેમ નથી. તે બીયારો ત્યાં તો પરતંત્ર છે. ને કેટલેક અંશે સ્વતંત્ર છે. જેવો પોતાના મનોવિકાર જે માટે કહેવત છે કે “ સી રહે તો આપથી ને જાય તો સગા આપથી ” તે પ્રમાણે ઘણીવાર મુઠ્ઠી કોડીલાલ ચતુરાને વિનવી ને બ્યારે તે વશ નજ થઈ ત્યારે તે ચાકીને નિરાશ થઈ બેઠો, પણ ચતુરાના મનને નિરાંત થઈ નહીં.

અર્ધી રાત્રી ગઇ ને હમેશનો સમય થયો એટલે ચતુરાને ચાદ આવ્યું કે હવે મારો વહાલો ચારે ઉપવનના લતાકુંજમાં સંકેતગૃહમાં દાખલ થયો હશે. પણ મારાથી ત્યાં આજ નવાશે નહીં તો તે મુજ વહાલાના શા હાલ ? હાય હાય ! દરે હું શું કરું ! એમ મનમાં બોલી એકદમ મુઠ્ઠા ખાધને પડી ગઇ. તે સંસ્મૃત બેઠેલા પતિને ઝેરના જેવો જેવો લાગી. પ્રેમાંધ થયેલા પતિએ સારી રીતે આશાસન કરીધું ઘણી આજીજીથી મનાવવા પ્રયત્ન કરીધો, પણ વ્યર્થ. તે પરપુરુષ કામીનીએ માનેલા પોતાના પતિરૂપ ચારને અભ્યા વિના તેના મનને સાંત કેમ મળે ?

કોડીલાલ બ્યારે વિનય કરી કરીને ચાક્યો ત્યારે સંબન્ધમાં એક

તરફ સુઇ ગયો ને તરતજ નિંદ્રાવશ થઇ ગયો. પતિ જ્યારે ભર ઉંઘમાં પડ્યો ત્યારે ચતુરાએ સોળ શણગાર સજી બનીઠની હળવે હળવે શયનગૃહમાંથી તૈયારી કરીધી. તેના ઘરનાં સર્વ માણસો ઉંઘતાં હતાં. આગલી રાત્રીએ મહોત્સવ હોવાથી ઘણા માણસોની જાવ-આવમાં એક ચોર ભરાઇ બેઠો હતો તે આ બંને સ્ત્રીપુરુષને જાગતાં જોઇ ખાતર પાડવા ફાવી શક્યો ન હતો.

જ્યારે ચતુરા ચારને મળવા આસ્તે રહી ઘરની બહાર નીકળી કે તેના ચરણના ઝાંઝરનો રણઝણાટ પેલા ચોરને કાને પડવાથી તે પથુ તેની પછવાડે ગયો, છુપાતો છુપાતો સ્ત્રી શું ચરીત્ર કરે છે તે ક્યાં જાય છે તે, તથા તેનાં ઘરેણા છીનવી લેવાની આ સારી તક છે તેથી તે પથુ પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો.

હવે પેલા વિહારના સંકેતગૃહમાં શું શું થયું તે સાંભળો ચતુરાનો ચાર હંમેશની માફક દારૂ અને માંજે પી, કેશમાં બહુ લટ બની પોતાની ઝુંપડીમાં બુનીઠની બેઠો. ઘણી રાત્રી ગઈ તો પથુ પોતાની પ્રિયા આવી નહિ એટલે પેલો જાલ વિરહાશિથ્થિ બળતો મોટી ઉદાસીમાં આવી ગયો !! તે ચંદ્રમાના કિરણોવડે બળી ભસ્મ જેવો થઇ ગયે છેવટે કામાગિનો તાપ અને વળી મદ્યપાન એ બંને કેમ જીવી શકાય ? તેથી તે પ્યારીને મળવાની આશા મુઠી દઇ એકલમ ગડો બની બેમાન થઇ પડી ગયો.

જ્યારે ચતુરા પોતાના માનીતા ચાર સાથે રતી સુખ ભોગવત માટે ઘણા ઉમંગમાં ધસમસી, તે ઉપવનમાં તેની ઝુંપડીએ આવી કબ્બાડ ઠોકવા માંડ્યાં. આમ આમ ઘણી વાર કરતાં તેના માથું સથાક સથાક થઈ જાય છે તે જિજ્ઞાસુ ને આપ્યો,

ત્યારે તે કાછ વાળી અંદર આવી જુએ છે તો તેને પ્રિય પડેલો દોહો. તેને ઢંદોળી જગાડ્યો એટલે તે જુસ્સામાં બોલ્યો કે રાંડ ! આટલી મોડી કેમ આવી ? જ તાઈ કામ નથી. અહીંથી ભાગી જા, તો પણ વિષયાંધ ચતુરાએ બહુ કાલાવાલા કરીને કંથું કે હું શું કરું ? મારો પતિ આજરોજ પરદેશથી આવ્યો છે માટે વાર લાગી લે સાંભળતા ચારની આંખમાં ઝેર બરાયું. ને તેનાં શ્વે શ્વાં ઉભા થયાં. પછી તે ક્રોધ કરી બોલ્યો કે જા રાંડ તાઈ મોં આજથી બતાવીશ નહીં, તો પણ કામાતુર થયેલી ચતુરા ફરી તેને આજીજીથી બેઠી ઉઠાડવા ગઈ, એટલે તેણે કેદના જુસ્સામાં મારવા માંડી તો પણ તેનાથી રહેવાયું નહીં એટલે જરા રહી પાછી વિનવવા જાય છે તેવોજ તે ક્રોધના આવેશમાં આવી એકદમ પાસે પડેલા છરાવતી તેનું નાક કાપી લીધું તેથી તત્કાલે તે મુઠ્ઠા ખાઈને જમીન પર પડી થોડીવારે તેને જાન આવ્યું ને ઉઠીને વિલાપ કરવા લાગી. અરેરે ! ઓ દમાનંદ ! આ મંદ-ભાગી દાસી તમારા મુખચંદ્રને જોવા પતિને પણ તરછોડી, ગમે તેમ કરીને આવી, ને હાથરે ! તમે માઈ વિના અપરાધે નાક કાપી નકટી કરી હાથ હાથ ! આપણે સાથે એસી વિલાસ કરી રતિમુખ ભોગવી મોજમજ કરતાં તેટલી પણ સરમ ન આવી ? ઓ વહાલા, હવે જરા તો બોલો એમ કહી આલિંગન કરતી હતી.

આવી રીતે તે અનાચારવાળી શિષ્યજન્યવાળી સ્ત્રી તેના અવિચારી કૃત્યનું ફળ મળ્યું તે પછી ગભરામને તે લાંબા ઝડપટ પોતાના બાપને ઘેર જવા નીકળી રસ્તામાં પેસો ચોર જે પ્રથમ-થીજ આ સંઘળો તમાસો જોતો હતો તે તેની પુઠે પડી કહેવા લાગ્યો કે, તું કોણ છે ને ક્યાં જાય છે ચતુરા એના ગભરાટમાં

ને નાકની વ્યથામાં કાંઈ આપી શકીજ નહી એટલે ચોર તેને
 ધમકાવી હુગડાં ધરેણું ઉતારી આપવા કહ્યું કે તરતજ તેને
 તાબે થઈ સર્વ ધરેણું ઉતારી તેને આપી દીધાં અને પોકાટવાનો
 વખત નજીક આવવાથી તે તુરતજ પોતાના આપને ઘેર ગઈ. ને
 પતિ સુતો હતો ત્યાં જઈ સુતી થોડીવાર શય્યાપર પડી રહ્યા
 પછી પોતાનું સ્ત્રીચારત્ર કરવા દોડા દોડા ! હાથ હાથ ! માઈ
 નાક કાપી નાખ્યું એવી કારમી ચીસો પાડી સોને ભયભીત દીધાં
 ચતુરાની ચીસ સાંભળી ધરના સર્વ માણસો. ગભરાઈ જાગી ઉ-
 ઠ્યાં અને કોડીલાલ પણ એઆકળો બનીને જાગી ઉઠ્યો તે જુવે
 છે તો ચોરેર માણસોની ગીરદી મચી રહી છે આ સધળાં મનુ-
 જ્ઞે ચતુરાને પુછ્યું કે શું છે બહેન ? ચતુરા બોલી-શું તમે
 જોતા વથી ? આ મારા વરે માઈ નાક કાપી નાંખ્યું હું નકલી
 ચપ્પરે ? ઓ બાઈઓ અને બચાવો. નહી તો એ મારો જીવ કશે
 એવી ભયંકર વાણી સાંભળી આજુઠલાલ વગેરે જનો કોડીલાલને
 પુછવા લાગ્યા કે તમે આ નિરપરાધી બાળાનું નાક કેમ કાપ્યું ?
 કોડીલાલ આ પ્રશ્ન સાંભળતાંજ ભયભીત થઈ ગયો ને આમતેમ
 બોલવા લાગ્યો, તેનું મ્હોં પડી ગયું, ને પરદેશમાં વેચાએલા
 શુભમની માફક એક પણ અક્ષર તેનાથી બોલાયો નહી. હા કે
 ના કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહી, આમ પુષ્કળ કુતુહલ મચી રહ્યું
 એટલામાં પ્રાતઃકાળ થયો, એટલે ચતુરાના કુટુંબીઓએ આ
 ફરીયાદ રાજ્યસભામાં જાહેર કરી આ વૃષ્ટાંત જાણતાં રાજને
 બહો ગુસ્સો ચઢ્યો તેથી તેણે કોડીલાલ કે જે નિરપરાધી હતો
 તેને બંધાવી મંગાવ્યો અને યથા યોગ્ય ન્યાય કરવા તેને કેદ
 કરી રીતસર કામ ચલાવા સારું, છેવટે તેને કેદની તથા ફંડની
 બંને શીક્ષા કરાવાવી.

પેલા ચોરે આ પ્રત્યક્ષ જોયું. તેથી તે કોડીલાલ ઉપર ગેર-
ઈન્સાફ જોઈ શક્યો નહિ. તેણે તરતજ રાજસભામાં માંડી માંગી
પહેલેથી તે છેવટ સુધી જે બન્યું હતું તે કહી બતાવ્યું. અને
તેની પુરતી તપાસ કરવા રાજ સહીત સર્વ સભા પેલા ઉપવનમાં
હુંપડીએ બેઠા. ચોરે ચતુરાતું નાક, તેના ચારને ધરેણ્યાં સર્વ બ-
તાવ્યાં એ જોઈ રાજ તે ચોર ઉપર અત્યંત પ્રસન્ન થયો તે
સત્કાર કરી પેલાં ધરેણ્યાં તેને આપી દીધાં, અને કોડીલાલ ઉપર
નિષ્કારણ આવેલો અપવાદ મિત્રતારૂપે ઉતારી દીધો. સ્ત્રીઓ અતિ
આલાક, કુટીલ, કુચરણવાળી, નિર્લજ્જ અને ચપળ હોય છે. તે
પતિનો માતાનો, બંધુનો મંતાનનો કે સહોદરનો કોઈના દ્રોહ
કરતાં હોય નહિ.

વારતા ૭ મી.

બટા પટેલ અને રૂપાળી પટલાણી.

પુર્વ લીંબાપુર નામે ગામમાં બટા પટેલ રહેતો હતો તેની
વહુનું નામ રૂપાળી હતું. તે બંને બરજોબન અવસ્થામાં હતા.
તેમને પરસ્પર ધણી પ્રીતિ હતી, તેથી તે દ્વારમાં વિનાદ અને
એકબીજામાં દિવસ નિમિમન કરતા હતાં. કેટલાએક દિવસે
કોઈ કોઈ કવિને મોઢેથી સ્ત્રીઓના ચરિત્રના વખાણની વાત બ-
ટાપટેલે સાંભળી જ્યો તેના મનમાં તે વાતનો સંદેહ થવાથી
પોતાની પ્યારી સ્ત્રી રૂપાળી બાગળ કહેવા લાગ્યો કે સ્ત્રીઓનાં
ચરિત્રને તું વખાણે છે, એ વાત મને ખરી લાગતી નથી. રૂ-
પાળી બોલી કે, સ્ત્રીઓનાં ચરિત્ર અપાર છે એને કોઈ કહી શ-

કતું નથી. એ ચરિત્રોથી મોટા મહાત્માઓ હેતરાયા છે તે કોઇની અકલમાં આવતું નથી સ્ત્રીઓ ભરવારને વારનાં ચા-
કર તરીકે તેડવા મોકલે અને તેમના દેખતાંજ પરપુરુષથી ભર-
કર્મ કરે છે ને ભરવાર તે સ્ત્રીને પતિવ્રતા માને છે. બધી
સ્ત્રી એવી નથી, તેમ બધી સ્ત્રી પતિવ્રતા પણ નથી એજ પ્ર-
માણે જગત વ્યવહાર ચાલ્યો જાય છે. એટલે સ્ત્રી ચરિત્ર ખરું છે.
બટો કહે એ વાત મને તો ખરી લાગતી નથી. ને જો ખરી
હોય તો એ ચરિત્રો તારા વિષેજ બતાવી મારો સંદેહ ભાગ એ
આબત હું રીસ કરીશ નહીં. ગમે તે પ્રપંચ કરી નિશ્ચિત મારી
સમક્ષ પરપુરુષ સાથે જોર કર ને મારા મનમાં એવો બહેમ
એ કૃત્ય કરવાનો રહે નહી તો હું એ સ્ત્રી ચરિત્ર ખરું માનું.
રૂપાણી કહે કોક દિવસ બતાવીશ તારી સાથેજ ચારને તેડાવી
તેની સાથે હાસ્ય વિનયથી રંગ રમી આખી રાત નિરંગમન કરી
સર્વાંશ જાય ત્યારે વળવવા પણ તનેજ સાથે મોકલું એવી રીતે
ચરિત્ર કરી બતાવીશ. આ પ્રમાણે વાત થયાં થોડા દિવસ જવા
દઈ એક દિવસ રૂપાણી પાણી ભરવા ગઈ ત્યાં તેમજ ગામનાં વા-
ણીયા મુળચંદ મહેતાનો દિકરો મોહન તળાવને કિનારે બેઠો હતો
તેને રૂપાણીએ ધડો ઝડાવવાનું કહી નેત્રકટાક્ષ કર્યાં ને તેની સાથે
પ્રીતિ કરીને આઠ દિવસનો ચલવાનો વાણડો કપ્યો. રૂપાણી પાણી
ભરી ચેર ગઈ તે વાતને જો દિવસ થયા. તેવામાં લીંબાહરથી
ગાહી એક અગ્નીપર ગામમાં કચ્છળીમાં ખરેખર હતું. ત્યાં વણી
ગામના પટેલીઆઓને તેડાવ્યા હતા. તેઓ બટો પટેલને પણ તે-
ડાવ્યો હતો તેથી જો ત્યાં જમવા ગયો ત્યાં તેની સાળાની વહુ
કે જેનું મામ એવી હતું. તે ત્યાં એનું મોસાળ હોવાથી કામ ક-

રવા આવેલ હતી. તેને બટો ઝાળખતો. નહોતો, પણ ચોથી વડુ
બટો પટેલને ઝાળખતી હતી તેને પોતાની નજીકનો વર બાણી
લાજ કાઢતી હતી. બટાએ તે સ્ત્રી કાણુ છે એમ જોને ત્યાં પોતે
ગયો હતો તેને પુછ્યું તેણે કહ્યું કે એ બાઈ જમારી બાણી
શાય છે ને તમારા સાળાની વડુ છે. એમ બાણીના બટો ગાંજ
થયો હવે જ્યારે ખરચ સમાપ્ત થયું કે સર્વે પટેલો વિગેરે ઘેર ગયા
તેમાં બટો પણ રાજ્ય લઇ ઘેર આવ્યો અને પોતાની સ્ત્રી રૂપાળી
પાસે તેની બાળી ચોથી વડુ ત્યાં આવી હતી. તે તપે વાત કરી
કહેવા લાગ્યો કે તારી બાળીને આંહી તેડી લાવી મીજખાની આપી
પરોણાગત કરવી જોઈએ માટે તેને તેડવા તું જઈશ તોજ
આવશે તોજ આવશે માટે જિતાવળથી જઈ તેડી લાવ રૂપાળી
પટેલણી પોતાના ધણીના અતિ આમહથી પોતાની બાળીને તે-
ડવા જમીનર મઠ. અને જોને ત્યાં પોતાની મોજાઈ, હતી ત્યાં મઠ
ત્યારે માલમ પડ્યું કે એ તો પાછી ઘેર મઠ એટલે ત્યાંથી પાછી
વળી ઘેર આવતાં સ્તામા વિચાર થયો કે મોહનને મળવાનો
આઠ દિવસનો વાયદો કર્યો છે ને તે આઠ દિવસ હમણાં વયાજશે
માટે કાંઈ યુક્તિ કરી આજેજ પ્રિતમને ઘેર તેડી જવો. એમ
વિચારતાં ગામમાં પહોંચી એટલામાં મોહન સામે મળ્યો તેને
રૂપાળીએ બોલાવી કહ્યું કે તું આ પોલાક ઉતારી સ્ત્રીનાં લુગડાં
તથા કામમાં યુડીએ અને પરેણાં વિગેરે સર્વ પોલાક સ્ત્રીઓને
પહેરી એટલી પાસેના પડ પાસે બેસ અને હું મારે ઘેર જઈ મારા
ધણીને સાથે લઇ મારી બાળીને તેડવાને મહાને તું મારે ઘેર
તેડી જઈશ પણ મારો ધણી આવે ત્યારે લણી લાગી લાજ
(ધુપટો) કાઢજે એમ મોહનને યીખવી રૂપાળી ઘેર આવી ત્યારે

તેના ધણી બટાએ પુછ્યું જે તું તારી બાબીને તેડવા ગઇ હતી ને એકલી કેમ આવી ? રૂપાળી બોલી કે હું તેડી લાવી છું પણ તમારા તેડવા ગયા વીના ઘેર આવી નહીં ને પાદર વડ નીચે ઉભી છે માટે મારી સાથે તેડવા ચાલો. બટો કહે હું તારી સાથે તારી બોલોછને તેડવા આવું તો લોકોમાં મારી લાજ જાય અને મરકી રી ચાય. લોકો કહેશે કે બટો પટેલ સાળાની વહુને તેડવા ગયો. માટે તું સોમન દઇને તેડી લાવ રૂપાળી રોવાને કક્કાટ કરવા લાગી કે મને મોકલીને હવે નાક કપાવા ધારો છો; માટે તેડવા તમારે આવવાની મરજ હોય તો ચાલો; હું આગળ જાઉં છું ને તમે પાછળ ચાલ્યા આવજો. બટે ગિચારે કચુલ કચું ને પોતાની સ્ત્રી પાછળ તેડવા ચાલ્યો ને જ્યાં મોંઘન સ્ત્રીના વેશે ઉભો હતો ત્યાં આવી બટો પોતાના સમ દમ ઘેર આવવાનું કહ્યું એટલે આગળ બટો પટેલ ને પાછળ રૂપાળી પટલાણી પોતાના ચારને સ્ત્રી વેશે લઈ ચાલી ઘેર જતા રસ્તામાં બટાને પોતાની સ્ત્રીએ ચરિત અતાવવા વિશે કહેલી વાત યાદ આવી તેમજ મીનમીનની ચાલ ચલમત જોતા સ્ત્રી નહીં પણ પુરુષ હોય એવો સંદેહ બટાના મનમાં થયો. જેથી ઘેર પહોંચ્યા પછી પોતાની પ્યારી સ્ત્રી રૂપાળીને પાસે બોલાવી એકંતમાં કહ્યું કે તું જે તારી બાબીને તેડી લાવી છે તેની ચાલચલમત ઉપરથી મરદ છે એમ મને ખરી રીતે જણાય છે માટે બોલ રાંડ તારી બાબી છે કે તારો ચાર ? રૂપાળી પોતાના ધણીનું આમ કોપમાંથી બોલવું સાંભળી મનમાં તો સમજી મઠ પણ સ્ત્રી ચરિત કરી આંસુ લાવી કોપથી હાથ ! હાથ ! શું મને વેચ્યા જણી. આજ કહ્યું વેશે મારી બાબી મને મળવાં આવી ત્યાં લાજ બોવાને કારમ વમરના વચન

બોલીને મસ્કરી કરે છે ? શું મારો જીવ લેવાને તક્યાર થયા છે
 આવો બુડો ધણી મારા ભોગ છે મારો કાળ પાસે આવ્યો છે,
 વિગેરે બોલી કાંગા મુઝાં કરવાં લાગી બટો કહે સુપ રહે રાંડ હું
 આપણી દાસી શણકીને તેડી લાવું છું તેને તારી બાબી સાથે
 આખી રાત સુવાડી મુકુ ને સવારે પારખુ જોઉં જો કાંઈ કપટ
 જણાય તો તારૂં અને એવું બન્નેનું માથું છેદન કરું. હે રાંડ ! હું
 ઝાઝા બેઠ બસ્યો છું તારો છેતરાયો છેતરાઉ તેમ નથી. આવી
 રીતે બટાવું બોલવું સાબળી રૂપાળીને ચિંતા થઈ અને જાણ્યું કે
 જો શણકીને તેડાવી પારખ્યું જોશે તો નક્કી મારૂં પોગળ વર્ત્યા
 વિના રહેશે નહીં એ નક્કી મોત આવ્યું. આથી રૂપાળી ધણીજ શીકર
 અને ચિંતાથી શોકાતુર થઈ વિચાર કરી બોલી કે બહે તમને
 સંશય થયો. હોય તો ખાત્રી કરો અને બીજાને કાને આ વાત
 જાય તો આપણી ફજેતી થાય માટે તમારે પારખું જોવું હોય
 તો અમે સુતા પછી મારી બાબી બર્મિનદ્રામાં હશે ત્યારે હું તમને
 બોલાવિશ એટલે હાથ ફેરવી ખાત્રી કરજો. આ વાત બટા
 પટેલને મળી પછી સુતા કાણે બટો બારણે સુતો રૂપાળી બારણાં.
 દઈ ઓરડામાં પોતાની બાબી બનાવેલ મારની સાથે એકબીજામાં
 થી ખુબ રંગ રમી રહ્યા પછી પોતાના વહાલા માર મોહનને
 બીજા ઓરડામાં સુવાડી પોતે ઓરડાની કરોડરે પોતાનો દીપર
 ખેતો રહેતો હતો તેના ધરમા આવળ કરવા માટે એક બારી
 રાખી હતી ખેતો ધણું કરીને વાડીએ વાસો રહેતો હતો રૂપાળી
 એ તે બારી ઉપાડી પોતાની કેરાણીને ઉડાડી આંખે આંસુ ભરી
 રોઈ પડીને રડતી જઈવા લાગી કે તારે જોડે અને વગર પાંક
 મારી મારાં હાડકાં બોખરાં કરી વાંખ્યાં અને વળી બારણાં

છં આર સુતા છે મારાં હાડકા મારથી કળે છે એટલે નિંદ્રા આવતી નથી એથી કુવે પડવા નક્કી કરી તારી ખાસે આવી છુ. દેરાણી બોલી ધર હોય ત્યાં લડવુએ પડે ધર હોય ત્યાં વાક પશુ આવે માટે તેના મોખો રાખીએ નહિ ચાલો હુ તમારી સાથે સુવા આવું છું એમ કહી તેની દેરાણી રૂપાણી સાથે સુવા આવી ને બને સુખ દુખની વાતો કરી રૂપાણીની દેરાણી નિંદ્રાવશ થઇ ત્યારે થોડીવારે પોતાના ધણીનો સંશય બુદ્ધાવધાને પોતે તથા દેરાણી ને ઓરડામાં સુતા હતાં ત્યાં તેડી જઈ કહેવા લાગી કે મારી બાબી બર નિંદ્રામાં છે માટે તમારે ને પારખુ કરવું હોય તે બળથી લઈને કરી લ્યો એટલે બટા પટેલ ધીરે ધીરે રહી ઓરતી માફક જઈ રૂપાણીએ મતાવ્યા પ્રમાણે તપાસ કરતાં બટા પટેલને ખાત્રી થઈ કે આમાં કંઈ કપટ નથી. આ મારા મનનો ખોટો વિચાર આવ્યો મારી સ્ત્રી પતિવ્રતા છે. આમ બટા પટેલને નક્કી થયું એટલે પાછો બહાર આવીને સુતો અને પ્રભાત થતાં રૂપાણીની દેરાણી પાછી પોતાના ઘરમાં ગઈ ત્યાર પછી રૂપાણીએ પોતાના વાર મોહનને ને ઓરડામાં સંતાડ્યો હતો તેને ઓરડામાંથી બહાર કાઢ્યો ને બટાને કહેવા લાગી કે મારી બાબી તેના ઘેર જવા માને છે પણ કહું પણ રહેતી નથી એમ કહી પોતાની બાબી ચલેલા મારને આગળ કરી પોતે પાછળ વળાવવા ચાલી ને બટા પશુ થોડે સુધી વળાવવા ગયો તે આમ સમ્રા સમ રામ કરી જાનદંથી બને જણુ ઘેર આવ્યાં.

વારતા ૮ મી.

ઠાકોર ગુણિયલસિંહ અને તેની સજીવન કંડેલી

કઠોરસુંઢરી.

એક ન્હાના સરખા આણ્ણપુર ગામમાં ગુણિયલસિંહ કરીને એક ઠાકોર રહેતો હતો તેઓએ બેના શિવાય દુનિયાના ત્રીજા કોઈપણ સાથે સંબંધ નહિ હતો ઠાકોર ગુણિયલસિંહ પોતાની સ્ત્રી કઠોરસુંઢરીને એટલો પ્રેમ કરતો હતો કે તેને પોતાના દીવાનખાનામાંથી બગીચી કરી જરા પણ વિયોગ સ્વાધીન થઈ શકતો નહિ પોતાના જીવ કરતાં પણ પ્યારીને વધારે ગણતો હતો, જેમકે-

સારંગે સારંગ ગલો; સારંગ આયો ધાય;

મનકો સારંગ મેરડુ, દીલકો સારંગ જાય.

પણ તેમની પ્રિતિ ઝાઝા દિવસ સુધી રહી નહિ તેમના સુખમાં કશુંકે એક મોટો દુઃખનો પહાડ નાખ્યો અને રજપુતાણી કઠોરસુંઢરી ખીમાર પડીને સ્વર્ગ સ્વાધીન થઈ ત્યારે પોતાની પ્યારી સ્ત્રી કઠોરસુંઢરીના મરણનો જ જન્મ ઠાકોર ગુણિયલસિંહના દીલમાં વાળ્યો કે તે થડી સુધી બેસુદ્ધ થયો. લોકો પોક મુક્તા આસપાસ જરાયા અને કઠોરસુંઢરીને બાળી નાંખવલો હાઈ જવાના ધરાદાયી વાંસદુણા વગેરે મંત્રાઓ ત્યારે ઠાકોર ગુણિયલસિંહના મનમાં જુદા જુદા તકે થવા લાગ્યા કે હામ ! હામ ! શું મારી વહાલી કઠોરસુંઢરીને બાળી નાંખશે ? થડી તેણે પોતાની સ્ત્રી કઠોરસુંઢરીને એકદમ ખાંધ કાઢી ઉઠાવી અને સપાટખંડ દોડ મુઠી લેધી થોડીવારમાં તે જ્યાં ગયો તેની કોઇને ખબર પડી નહી તે સંતની મોટી ઝાડી આવીને બેમાનમંજ એક મોટા પ-

હાડ ઉપર ચઢી ગયો અને કને એક શિખળ આગળ આંખાના વૃક્ષ હેઠે કઠોરમુંદરી મુઠ્ઠુ વિસામી તે સાથે પોતે બળી મરવાને વિચાર કર્યો તેના આખા મ્હોં ઉપર દીલગીરી છવાઈ તેની લાલ આંખો ધમ્ધરના આછા વાઘના તરફ કોંધથી ફરતી હતી. આ વખતે તેની ખુશસૂરતીએ પોતાનું રૂપ ફેરવી તેને બચકર રક્ષિત જેમ બનાવી દીધો હતો તેણે બળી મરવાનાજ ધરાદે પહાડ ઉપર સુકાં સુકાં લાકડાં વીણી લાવી ખડકો કર્યો અને તેની ચિત્તા ખડકી પછી પોતાની સ્ત્રી કઠોર-મુંદરીને લઈને પોતે આંદર મુઠ્ઠી નેવો દેવતા સળગાવે છે એ દલામાં “હાં હાં” એમ મોટે અવાજ તેને કાને પડ્યો. ત્યારે તે ફરી ચમક્યો કે પાછુ અહીં કાણુ અઠકાંવવા સારું આવ્યું છે તે આસપાસ જોવા લાગ્યો તો તેની સરત એક મોટા દાગંબર જોગીરાજની સામે પડી જોગીરાજ પાસે આવી પુછ્યું કે બચ્યા કયા કરતાહે ! ઠાકોર ગુણિમલસીંહ કહે મહારાજ બળી મરૂં છું-જોગી કહે કયા સળગ પછી ગુણિમલસીંહ ઠાકોર રૂદન કરીને પોતાની સંધળી વાત કહે તે સાંભળી જોગી બોલ્યા બચ્યા તેરા પ્રેમ સચ્ચા હે કે કચ્ચા ? જો સચ્ચા પ્રેમ હોવે તો એ પાણીકી અંબલી ઉસકેપર છાંટ જોર તેરી આંધી ઉમ્મર ઉસકુ બદીસ કર-વાંચનાર ! જેણે પોતાની સ્ત્રીના મરણથી એકાએક માડો ચપ આ હુનિઆનું સંધળું છૂપ ત્યાગ કરી તેની સાથે બળી મરવાને ધરાદો કર્યો હતો તેની પોતાની મૃત સ્ત્રી સળગન થાય એવો ઉપકાર અચાનક હાથમાં આવ્યો ત્યારે તેની કેટલી ખુશી ઉત્પન્ન થઈ જોકે તે એકદમ સ્ત્રીતામાંથી હતો અને જટાપા-રીને પગે પડ્યો આવાજે મંત્રી તેના હાથમાં એક ધોળો પાણી

આપું અને તેના ઉપર છાંટવાને કહી પોતે અદ્રશ્ય થયા. જ્યાં તેણે પાણી છાટ્યું કે પેલી સ્ત્રી કંઠારમુંદરી અખંડ જોતની સીશાસે હંડી બેઠી થઈ અને પોતાની નામના જેવી વાંખરાં-અલી વિશાળ વેણી હાથમાં લઈ પુછે છે કે સ્વામીનાથ ! હું અહીં ક્યાંથી તમે કોઈ પણ દિવસ મને તમારા દાવાખાનાની બહાર સુર્યનું કિરણ સરખું જોવા દીધું નથી અને આજે આ બચકર પહાડ ઉપર ખુદ્શા આસમાનની વચ્ચે કેમ આણી છે. ? ચર્ણીમલસિંહ બોલ્યો પ્યારી માયુક ! તું ગભરાઈશ નહીં. દિગ્મત પકડ લમણાં હું તને જે વાત કહીશ તે તારા માનવામાં આવશે નહીં પ્યારી તું તો મરી ગઈ હતી. અને તને બાળી નાંખવા લઈ જવાને સઘળાઓ વિચાર કરતા હતા. એટલામાં હું તારું મુકડું લઈને જુસ્સાભેર અહીં નાશી આવ્યો. ને તારા પ્રેમની ખાતર તારી સાથેજ મેં અહીં બળી મરવાનો ઠરાવ કર્યો ને મેં આ લાકડાં ખડકમાં છે (લાકડાં તરફ આંગળી કીને) તે તેટલા મારેજ હતા પણ એટલામાં એક મહા પ્રતાપી અમધુત જોગીએ મને અટકાવ્યો અને એક પાણીની અંજળી ભરી આપી તારા ઉપર છાંટવાને કહ્યું. ને પોતે અસોપ થઈ ગયો મેં તે પ્રમાણે ક્યું કે તું બેઠી થઈ છું પ્યારી મેં તારા પ્યારની ખાતર ખાંવાના કહેવાથી મારી અરથી ઉંમર તને બક્ષીસ કરી છે. કંઠાર જુર્ણીમલસિંહની વાત કંઠારમુંદરીને સંજોગી રીતુર જેવી લાગી. ને પોતે ત્રિદ્રામાંથી જન્મત થઈ હોય તેમ જાણ્યું પણ પતિ તેને સા કરાહાથી અહીં આવ્યો હશે તે વીશે જુદા જુદા તર્ક કરવા લાગી અને તેમાં તેની સુદ્ધિ કરી તેનું મન જે આજનીન સુધી તેને મધુર હતું તે તેણે બીજી તરફ

ઘાળા મારવા માંડ્યા, અને તેના ધણી ઘણે જુદા ને પાખંડી
 દાસવા લાગ્યો. પણ જોણા પત્ની જે તેના પ્રેમમાં હુએલો હતો
 તેને કાંઈ ખબર પડી નહી, તેણે પોતાની સ્ત્રી કઠોરસુંદરીને કહ્યું
 પ્યારી હું અમથી થાકી ગયો છું માટે અને તારા ખોળામાં સુખ
 શાંતીમાં જરાં માથું મુકી આરામ કરવા દે. એમ કહી તે તેના
 ખોળામાં મુનો અને અમથી થાકી ગયેલો હોવાથી. અને પોતા-
 નીજ પ્યારી કઠોરસુંદરીના ખોળામાં સુવાના સુખની ઓરજ
 લહેજતથી તેને તરત નિદ્રા આવી. કઠોરસુંદરીને બાળવા લાઇ
 જવાને માટે તેને એક જીજ્ઞ મલમલનું કપડું પહેરાવ્યું હતું તથા
 તેના નાગ રૂપી ચોટલામાં થોડાક છુટા છુટા ફૂલ ગુચ્છા લતાં-
 ની સુગંધથી ભરેલાં રોળું કમળ વિપર જતું જુલાઈને તેનાં
 માથા વિપર છત્ર કરીને બધુંમથુવા માંડ્યું તેથી તે તેમના તરફ
 દર્શાને જોવે છે એટલામાં તેના હાડમના દાણા જેવો દાંત જરા
 જરા બહાર દેખાયા તે દેખીને એક પોપટ દગાચો અને તેના
 હોડ ઉપર દાડમ બાજી ચાંચ મારી ગયો તે રૂપે કરીને પહાડનાં
 ઉપર સુંદરી વનદેવીના જેવી વીરાજતી હતી એટલામાં કોઈ
 સુલતાનખેગ કરીને શાહબદો શિકાર રમવાને નીકળેલો તે ત્યાં
 ચડી આવ્યો તેની અને કઠોરસુંદરીની નજર એક થઇ સુલતાન
 ખેગ જો કે ચતુર હતો તો પણ આવે કાંઈ રંભા હશે કે મૃત્યુ
 લોકની સ્ત્રી હશે એમ પારખવાને તેને કાંઈપણ સાધન જડ્યું
 નહિ તેણે શિકારને આગળ જવા દીધો અને પુતળાની માફક
 પેલી સ્ત્રીના સન્મુખ ઉભો રહ્યો. જે કામદેવને કવિઓ કહે છે કે
 પેલા સમશાનવાસી મહાદેવે તેને બાળી નાંખ્યો છે, તે આ વખતે
 સજીવન થયો. શાહબદો હરજીને મારવાને હીરણ્ણીને મારવાનું

પોતાનું વેણુરૂપી વાક્યાણુ છોડ્યું. રજપુતાણીએ પોતાની પ્રેમ-
રૂપી દાસથી તે ઝીલી લીધું અને આશકને મેળવવાને જે સ્ત્રી
આતુર હોય તે જેમ કવિઓ મૃતિા નાયકા કહે છે તે રૂપ તે-
નામાં પ્રગટ થયું. શરમથી અને પેલો સુતેલો માથુસ સાંભળે
તેથી તેઓ મોંઢેથી તો ચુપ રહ્યાં પણ તેમના હાથ ને નેત્ર
ચુપ રહ્યાં નહિ. સુલતાનબેગે સાન કરી કે તેણે પોતાનાં પતિનું
માથુ જાળવીને એક પત્થરની શીલા ઉપર અડાડી દીધું અને
સુલતાનબેગ સાથે થોડા ઉપર બેસી તેના શહેરમાં રવાને થઈ;

પતિ પાસું ફેરવવા ગયો કે પેલી શીલાનો કકડો ગગડી
હોડો પડ્યો તેથી તેનું માથું નીચે પછડાઈ તેમાંથી લોહી નીકળ્યું
તે જાગી ઉઠ્યો જુલે છે તો પોતાની સ્ત્રી કઠોરસુંદરી મળે નહી
તેથી વિલાપ કરવા લાગ્યો. પછી તે પોતાની સ્ત્રી કઠોરસુંદરીની
શોધ કરવા ગયો. તે કરતો કરતો બે વરસે જે સાહજબદો સુલ-
તાનબેગ તેની સ્ત્રી કઠોરસુંદરીને હરણુ કરી ગયો હતો ત્યાં ચઢી
નીકળ્યો. ત્યાં તેને ખબર થઈ કે સાહજબદો સુલતાનબેગ મોઠ
ખુબસુરત કઠોરસુંદરી નામની સ્ત્રી ઉપાડી લાગ્યો છે તે પોતા-
નીજ દશે એમ તેને લાગવાથી તેણે અજીતબેગ માદશાહે સુલ-
તાનબેગ સાહજબદોને બોલાવ્યો. ત્યારે સુલતાન બેગમ સાહજબદોને
તેના પતિને દર્શા કહાડ્યો. જે પ્રેમ લીના ખારી આવ નહિ
આની મુરત જુઓ તેનું રૂપ વિચોગથી બળી મયું હતું. ને પછી
એની જુઓ તે એની સ્ત્રી કઠોરસુંદરી ક્યાંથી ? તે તો ઇસ્ત્રી
રંભાના જેવી રૂપવાન છે તેને આવા પ્રશ્નને માટે હાથે થડી
હોય એમ તમે ફરીઆદ કરશો તો મૃતિ નિયમથી પણ ઉલટું
થશે. તેને મેં મારી પટરાણી કરીને રજાપી છે ને મહેલમાં

દાખલ કરી છે, ત્યાંથી મર્યાદા તોડીને બાહર બોલાવાય નહિ !
 તે સાંભળી પેલા યુષ્કીચલસિંહ દુઃખીયા રજપુતે વણી તકરાર
 કરી પણ તે બહું કુળ ઉપર લીંપણુની પેઠે બહું ફાકટ ગયું.
 ત્યારે તેણે અતે મોટા ઘાટો કહાડી કહ્યું, અછતબેગ બાદશાહ
 તમે ખરાબ ન્યાયી હો, તો મને બાયડી ભેટતી નથી પણ જે
 મેં તેને મારી અમુલ્ય અરધી ઉમર બહી છે તે મને પાછી
 અપાવો. આ સાંભળીને બધા હસ્યા, પણ પેલાએ જકજક લીધી
 ત્યારે સુલતાનબેગ સાહજાદો કહે-માઈ ! તારી એક પણ ચીજ
 અમારે હરામ છે. દુઃખીયો-મારે તેની કે તમારી સાથે કંઈ વેર
 નથી. પણ તે મારી સ્ત્રી કઠોરસુંદરી સાથે સદાયના છુટા છેડા
 થતી વખતે મને એક વારજ નેણુ મેળો કરવા દો. એટલુંજ તેને
 બોલાવો કે “ જે તે મને તારી અરધી ઉમર બહી છે તે જ
 પાછી આપી. ” તો બસ છે અને પછી તમારા રાજમાં એક
 પળવાર પણ ઉભો રહી તમને તસદી આપીશ નહિ, તે સાંભળી
 અછતબેગ બાદશાહને તેના વચનથી કેટલીક અસર થઈ અને
 તેની યોગ્ય સરત ન્યાયના આધારે કચુલ કરવી પડી. તેણે શાહ-
 જાદા સુલતાનબેગવાળી બાયડીને મહેલમાંથી બોલાવી. તે મોરની
 મીશાલે આવી હસતી હસતી બોલી કે હે પરદેશી ! તું કોણ છે,
 તે હું જાણતી નથી. છતાં તું બીજાની બાયડીનું ચીત વેધરૂપ
 સાંભળી ગાંડો થયો છે શું ? યુષ્કીચલસિંહ હાકોરે તેના બોલવાના
 વચન પરથી જાણ્યું કે બાયડી મારી તો ખરી, પણ વંદી મઠ
 છે. પછી તેને ઉમ્મર પાછી આપવાનું કહ્યું, તેવીજ તે બોલી કે
 મુરખ ! ઉમ્મર તે કાંપાઈ અપાતી હશે. પણ તું ગાંડો થયો છે,
 તારા જેવા કુતરાઓની તો હું પરવા કરતી નથી તોપણ બ્યારે

અછતમેગ બાદશાહનો તારે વિષે આમલ છે તો હું કહું છું કે
 “ તે મને તારી અડધા ઉમ્મર બક્ષી હોય તો તે પાછી લે ”
 તેટલું સાંભળી તેનો પતિ આવતો થયો, પણ પેલી સ્ત્રી કઠોર-
 સુંદરી ધણ લેઈ મુઠ્ઠું ચઢીને પડી !! તે નખતે બરાએલી સઘળી
 સભા વિસ્મય થઈ. પણ પેલા દુઃખી પતિએ આ દેખાવ જોયો
 નહિ, કારણ કે તે ત્યાંથી નીકળી ગયો હતો તેની ખબર રાજાને
 મળીજ નહીં.

આ દેખાવ જોઈને પેલા મુલતાનમેગ શાહજાદાની આંખ-
 માંથી લોહીનાં આંસુ પડ્યાં, જેને બે વરસથી પોતાની પ્યારી બ-
 નાવી હમાનદાર સ્ત્રી મળતો હતો તેની ભેવફાઈ ઉપર તિસ્કાર
 છૂટયાથી તેનાં મુઠ્ઠાં તરફ હવે નાથુદ પણ કયાં સિવાય આહ્યો
 ગયો ને અછતમેગ પાદશાહે તેની લાસ ઢોર ઉચકનારાએ
 પાસે ફેંકાવી દીધી.

વારતા ૬ મી.

ઉકલો કાળી અને તેની સ્ત્રી રૂઝી,

પાટણ શહેરમાં કાળીઓની વસ્તીમાં ઉકલો અને તેની બેરી
 રૂઝી રહેતાં હતાં. આ બંને માણી બધર ખેતીનાં ધંધા કરતાં
 ઉકલો દારૂડીઓ અને રૂઝી છીનાળ જોડે બનેની દરશન લા-
 લડી આલે તેમાં શું પુછવું ? એક દિવસે સાંજે બંને ખેતરેથી
 ઘેર જતા હતા. તેવામાં રસ્તામાંથી આવતો એક બાવો તેને
 બેળા થયો અને પુછવા લાગ્યો કે આ શહેરમાં હું કાઠને જોળ-
 ખતો નથી, માટે મારે રાતની રાત રહેવું છે, તો આખને ઘેર

જરા જગ્યા આપો તો તમને બધું પુન્ય થશે કહ્યું છે કે સાંજની વેળાએ જે આવે તેની જરૂદાસ આકરી કરે તો મુવા પછે દેવતાનું સ્વરૂપ પામે છે. ઉકલો તે સાંભળી તેની સ્ત્રી રૂઝીને કહે છે. અરે તું આ પરોણાને ઘેર તેડી જા, ને સીધું સામાન આપજો હું આપણે માટે દારૂ અને મીઠાઈ લેવા જઈ છું. માટે બે ઘડી સાર લાગશે તે સ્ત્રી છીનાળ હતી. એટલે તેને મનગમતી વાત થઈ. પછી આવતાં સાથે લઈને હસતી હસતી ઘેર જાય છે. કહ્યું છે કે જે સ્ત્રી છીનાળ છે, તે અંધારી રાત, નિરાંતે ઠેકાણે ને ધણી બહાર ગયેલો જોઈને હરખ પામે છે. જે સ્ત્રી વ્યભિચાર કરવા પારકા પુરૂષ પાસે જાય છે, તેને પલંગપર સુતું, નરમ બીજાનું ને પોતાના સ્વામી એ સઘળા વાનાં ગમતાં નથી જેનું છિનાળા ઉપર ચિત્ત લાગ્યું તે સ્ત્રી પોતાના કુળની લાજ, ભોકો ભુંહું કહે તે, પોતાના શરીરને ધકકો લાગશે વિગેરે કોઈ જોતી નથી પછી રૂઝી આવતાં લઈને ઘેર ગઈ અને આસન આપીને ખાવાડીને કહ્યું કે મહારાજ! હોશિયારીથી રહેજો. મારે કંઈ કામ છે. તે તરત જઈ આવું એમ કહી ઘરમાં ગઈ, સોજેસણુમાર સજી બની હતીને પોતાના મારને મળવા બહાર નીકળી. એવામાં દારૂપીને ઝુલતો ને લથડીઆ ખાતો ખાતો રસ્તામાં પોતાનો માટી સામે આવે છે. તેને જોઈને નાસતી નાસતી પાછી ઘેર આવી. અને મુંગાર ઉતારી નિરાંતે બેસી છે, ઉકલો તેને નાસતી જોઈ તે વારે તેને મારે કોઈ ચડ્યો અને ઘેર આવતા વેંતજ તેને પુછે છે જે રાંડ ક્યાં ગઈતી, ક્યા માટી પાસે ગઈ હતી? તે સાચે સાચું કહી દે. તે બોલી કે, રે રે પીડીઆ હું ક્યાંઈ નથી મઈ તું દારૂ પીને એ શું બકે છે. શરમાતો નથી? છાકડો થઈ લથડીઆ ખાતો.

જાન વગર બક્યા કરે છે. એમ એક બીજાને બણી બણી લડાલડી
 ચાલી, એટલેથી પણ બંધ ન વળતાં છેવટ મારા મારીપર આવ્યા,
 તેમાં ઉકલે દારૂના આવેશમાં ૨-૪ લાકડી એવા તો જોઈથી
 મારી કે આ નરમ પડી તેમ તેમ ઉકલે જોશમાં આવ્યો. ને
 છેવટ એટલાના ચાંબલા સાથે બાંધી મુકીને પછે પોતે મુવા ગયો.
 ફેટલીકે રાત ગયા પછી તેના રોજના નિયમ પ્રમાણે જઈ શકાયું
 નહીં પણ જવા માટે અનેક પ્રકારની ગોઠવણ કરી જઈ તોજ
 ખરી એવો વિચાર કરે છે. બીજી બાજુ તેને વહાલો ચાર મોડી
 રાત મુધી રાહ જોઈ બેઠો છે, અને છેવટે તે નજ આવી ત્યારે
 તેની બેનપણી વાળુદાણી કુટણીને તેડવા મોકલી તે આવી સંકે-
 તથી કહે છે. ૨ બેન તેં આ થું કર્યું. ચાર તારી વાટ જોતો ક્યારનો
 બેઠો છે. તો હવે તરત ચાલ એટલે તે બોલી, ૨ બેન મારી તો
 આ દશા છે, હું ક્યારની બણી આવવા વિચાર મોઢું છું. પણ
 પીટાએ મારીને મારાં હાડકાં ભાગી નાખ્યા છે, એની વેદનામાં
 કાંઈ સુજતું નહોતું. હવે તું આવી એટલે બધી પંચાત મટી. હવે
 તું કહે તેમ કરે. પણ મારા રડ્યાને હુંકો કર્યા પછી બીજી વાત
 કરજો. એટલે કુટણી બોલી કે, એમ તેનું કામ કાઢી નાખવા તારો
 વિચાર હશે તો તેમ કરતાં ફેટલી વાર! પણ તે આ વખત
 નહિ કેમકે રાત બણી ગઈ. વળી ચાર તારી વાટ જોતો બણી-
 વારથી બેઠો છે. એટલે હું કહું તેમ કર. વને છોડી તારે ઠેકાણે
 અને બાંધી તું ચાર પાસે મુખે જઈ રંગ રંગી ચારને રાજ કરી
 આવ પછી તેણે તેમ કયું અને કાલથી ચાર પાસે ગઈ. પડી બે
 પડી ગઈ એટલે ઉકલે કહ્યો. અને મારીને કહે છે કરે રાંડ!
 તું જાજ પછી જો મહાર નહીં જશે ને સારું બોલી કહ્યો.

નહીં કરીશ તો તને છોડીશ. તે સાંભળી વાણંદાણી કાંઈ બોલી
 નહીં કે, રખે મારો શબ્દ સાંભળશે તો ઝોળખશે. ઉઠશે તેને
 કરી કરી વારંવાર પુછે છે પણ બી કાંઈજ નથી બોલતી તે વારે
 વળી કરી વિનવી બોલાવે છે તો પણ એકની બે ન થઈ તે
 વારે તેને ઘણી રીસ ચઢી ને ક્રોધના આવેશમાં છરી લઈ તેનું
 નાક કાપી નાંખ્યું, ને વળી પાછો સુવા ગયો. રૂઝી તેના માનીતા
 ચાર પાસેથી દરખમર પાછી આવી પોતાની બેનપણી વાણં-
 દાણીને પુછે છે, કે બેન તને સુખશાન્તી છે? તે બોલી નાક
 વગર સધળું સાઈ છે. દવે મને અહીંયાથી છોડ કે હું મારે
 ઘેર જઈ નહિતર બીજું કાંઈ ખોઠસ; પછી કોલણ રૂઝીએ
 તેની આસના વાસના કરી. દાલગીરી મતાવી તેને છોડીને પોતે
 બંધાણી થોડીવાર પછી રૂઝી કોલણ દુરામલ કરી પોતાના
 ઘણીને કાંક મારી કહે છે કે અરે સુખ તને ધિક્કાર છે, જેનું
 હું સરખી પતિવ્રતાને પણ છોડવી ચુક્યો નહીં પણ ચાદ રાખજો
 કે હું જો ખરી જીજી તો બી વખત તને પારખું બતાવું છું,
 આ હમર જગતકર્તા દેવતાઓ. સુખનારાયણ, આપની સાક્ષીએ જો
 મેં પારખે પુરુષ મનમાં લાવી તેનાથી બાપણ કરેલ હોય તો
 મને બાળીને બસમ કરો. નહીં તો માઈ નાક જો આ મારો
 દુષ્ટ પતિએ કાપ્યું છે તે પાછું તેમનું તેમ ચાઓ. એમ મોઠા
 જોરથી બોલી હમરની પ્રાર્થના કરવા લાગી હોય તેમ ઢાંચ કરી
 ઉઠવાને કહે છે કે અરે પાપી! હવે જો માઈ નાક તેમનું તેમ
 થયું કે નહીં, હું મનમાં શું બળે છે. અરે- દુષ્ટ હું ચાહીશ તો
 એક પલકમાં બાળી બસમ કેઈ એવું. માઈ પતિવ્રતાપણનું સત્ય
 છે તેવારે ઉઠશે દીવો લઈ ચુકે છે. તો તેનું નાક પહેલા સરખું

દીકું ત્યારે અચરત પામ્યો અને તેને છોડીને પગે પકડ્યો અને
 ધણી આજીજી કરી માથી માગી બોલ્યો કે અરે તું સતી ખરી.
 અને કાંઈ જાત રહી નહી. તને મેં નાહક દુઃખ દીધું તેને માટે
 મારો ગુન્હો માફ કરજો, ફરીથી તારી વાત કોઈ દીવસ નહીં.
 કંઈ ને તને છેડીશ નહીં, તારી મરજી પડે તેમ કરજો. આ સધળી
 બીના પેલો બાવો જે એક રાત માટે પસંદ્યો થઈ આવ્યો.
 તેણે આ બધો તમાસો જોઈ કહે છે કે સ્ત્રીના ચરિત્રા અપાર
 છે એને કોઈ કળી શકે નહિ. માટે સ્ત્રીઓની સાથે ધણો સ્નેહ
 રાખવો નહિ, ધણી સત્તા આપવી નહી, તેના ભરોસાપર કાંઈ
 કામ કરવું નહિ. જે પુરુષ સ્ત્રીના વિશ્વાસથી એટલે બી લંપટ
 થાય છે. તેની શોખા તે પાછી રહેતી નથી, સિંદ સરખા વિકાળ
 અને હાથી સરખા મ્હોટા, તેવા જે મ્હોટી બુદ્ધિના પુરુષોને
 પણ સ્ત્રીએ હલકા ગણ્યા છે એવો બેટો બેટો વિચાર કરે છે.
 આણીગમ પેલી વાણદાણી કૂટણી પોતાને ઘેર ગઈ અને વિચાર
 કરવા લાગી કે હવે શું કરવું ને મારા ધણીને શું કહીને મોહકું
 કેમ દેખાડું એ છુંપું કંઈ રહેશે નહીં એવો વિચાર કરે છે.
 એટલામાં મળસકું થયું ને તેના ધણી વાણદંડ ઝાડે જંગલ બાજુ
 આવી દાતણ પાછી કરે છે તેટલામાં હજામત કરાવનારા બેઝાર
 આડકો તેડવા આવ્યા કે વાળદે લુમ્બાં પહેરી બારણા આમળથી
 પોતાની બાઈરીને કહ્યું કે અરે સાંભળે કે મારી કાચળી લાગ
 મારે કામે જવું છે. તે સાંભળી વાણદીએ એક અસ્તરો લાવી
 આપ્યો તે બેઘ નેને ધણી રીસ ચઢી ને તે અસ્તરો તેના આગ
 ઉપર ફેંટી ફાં બોલ્યો કે, અરે રાંડ! મેં કાચળી મળી ને તે
 અસ્તરો લાવી આપ્યો એથી શું તારું નાક કાપું એ વેળાએ તે

વાળંદાણી ઘરમાંથી પોકાર કરતી બહાર નીકળી અને લોકોને કહે છે કે, અરે જુવો જુવો આ પાપી પીટયાએ માફ નાક કાપ્યું, હાય હાય ! હવે હું શું કરું ! મને તમે એના હાથથી છોડાવો, નહિ તો એ મારો જીવ લેશે, તે સાંભળીને લોકો દોડ્યા ને મોટો ઘોંઘાટ થતાં ઘણાં માણસો બરાણા ને સરકારી માણસ પણ આ-યાં તેઓએ તે વાલંદને પહેલાં તો સારી પેઠે સોટા બાજી કરી પછી બાંધીને રાજ પાસે લઈ ગયા તે વારે રાજની સભાના એસનાર અમીર ઉમરાવ અને મુસ્તદીઓ તેને પુછે છે ? રે મુખ દુહ, તેં વગર ગુને આ સ્ત્રીનું નાક શા માટે કાપ્યું ? વાલંદે આ ગુનેા કયો ન હોતે અને તેની ઉપર અકરમાત તોલ-મત આવતાં ગબરાટમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે શો ઉત્તર આપવો, એમ વિચારમાં મુઠ જવો બની ગયો છે કંઈ બોલતો નથી તેટલામાં સભાસદો કહેવા લાગ્યા કે સાહેબ આ ગુન્હેગાર છે માટે તેને શિક્ષા આપવી જોઈએ, આથી તે નિરપરાધીને લાંબી મુદત કેદ તથા હાંડના બંને શિક્ષા ફરમાવી આ બધી બીના કોળીને ત્યાં બનેલી અને પેલે બાવે જોએલી તેથી તે નિરપરાધી વાલંદની ઉપર ગુન્હેગારી જુઝમની દયા ખાતર રાજની સભામાં સવિસ્તર હકીકત બજાવ કરી જેથી રાજસભાએ તેના પુસ્તલ પુરાવાથી નિર્દોષ વાલંદને છોડી દીધો અને તેની સ્ત્રી કુટણી વાલંદણીને ગુનેગાર ઠરાવી બીજી શિક્ષા નહિ કરતાં માત્ર ગામમાંથી કાઢી મૂકી.

વારતા ૧૦ મી.

અમરસિંહ અને તેના સ્ત્રી અમરમતી.

રતુજમાં કેસરીસિંહ ને અમરસિંહ નામના એ ગરીબ રાજ-
પુત્ર બાળ્યે રહેતા હતા. અમરસિંહનું સાસરે મધ્ય-
પુરમાં હતું. તેની સ્ત્રીને હજી આણું ક્યું નહતું. તેના મોટા
બાઈ કેસરીની સ્ત્રી ઘેર રહેતી હતી તેથી રસોઈ પણ તે કરતી
હતી. એક દિવસ બંને બાઈઓ જમવાને એકા હતા, તે વખતે
કેસરીની સ્ત્રી કાન્તિમતિ કરી પીરસવા આવી તેને જોઈ અમર-
સિંહે કહ્યું, બાબી ? આજ કાંઈ કઢી સારી થઈ નથી. બાબીએ
જણાડો કરી કરડાડીમાં કહ્યું હાપરજી ? સારી કઢી મારી દેરાણી
હમકારીને મુકરો. અમરસિંહને બાબીનું મહેલું પગથી તે માથા
સુધી લાગ્યું તે તરતજ હાથ ધોઈને ઉભો થયો અને પોતાની
વાર્ધા છતાં એકદમ ધોડો ત્રણ પલંગી ચાલતો થયો. કેસરીએ
પોતાની સ્ત્રી કાન્તિમતિને ધણીજ કપડે દીધા અને પોતાના બાળની
પછવાડે દોડ્યો, પણ અમરસિંહ ગયો તે ગયો.

આં રેવંત પલાણ્યા, સાસરે તેડવા જાય.

ઝટપટ વહેલાં પધાર્યા મમ ભરી વમાસણુ માય.

અમરસિંહ ઘોડેસ્વાર થઈ પોતે સસરાના સહેરમાં ગયો.
સસરાને ખબર પડી કે જમાઈ આવે છે. તેણેજ તે સામે આવ્યો
અને ઘણા આદર સત્કારથી પોતાને ઘેર તેડી ગયો, જમાઈને
પોતાના અલાયદા દીવાનખાનામાં ઉતારે આપ્યો અને કસુબા
પાણી વીંચેરે પાછને જમાઈની ખાત્રી કરી, તેણે પોતાની સ્ત્રીને
કહ્યું કે આજ જમાઈ પધાર્યો છે માટે રસોઈની તકમારી કર,

સાંસુએ તરતજ ગતરીસ રસોઇ કરી તેત્રીસ શાક કર્યા. રોડોડ, જમ્યો, અને રાત પડી કે પોને મેડી ઉપર સુવા ગયો, તેની પછવાડે તેની સ્ત્રી જનમતી આવી, ને પલંગપર બેઠી, અમરસિંહ જાગતો પડી રહ્યો. પણ સ્ત્રીની પરીક્ષા જોવાને પોતાના મોં ઉપર કપડું ઢાંકી કપટનિંદ્રા કરી સુઇ રહ્યો. બાઇડીએ તેના ઉપરથી પછેડી ઢાઢી નાંખીને જોયું તો પોતાના પતિનાં નરકારાં બોલતાં માલમ પડ્યાં બાઇડીને વ્યભીચારનો ચડસ ધણો હતો તે કોઇ લક્ષડનાથ બાવાની સાથે તન મન ચમ્પ હતી. પોતાનાં પતિના આવવડને લીધે અત્યાર સુધી તે તેની પાસે જમ્પ શકતી નહતી. તેથી તેનું મન ધણુંજ આકુળ વ્યાકુળ ચમ્પ ગયું અને જમ્પારે તેણે બાપુનું કે ઠાકોર અમરસિંહ ઉધે છે, ત્યારે એણે ગુપ્તગુપ્ત બાવાજી લક્ષડનાથને મળી આવવા ઠરાવ કર્યો, કેમકે જો હું બાજ નહિ મળીશ તો કાલે મારે સાસરે જવું પડશે તો બાવા લક્ષડનાથનો વિજોગ રહી જશે એમ વિચાર કરી તેણે વીરકાજ વાળ્યો અને એક ખુણે પેતરના પિતા હમિરસિંહની દાસ ને તરવાર હતી તે હાથમાં લીધી, ને સરર કરતી નીસરણી ઉતરી કરરર કરી દરવાજાની સાંકળ ઉઘાડી મહેલ બહાર નીકળી અમરસિંહ જાગતો હતો. તેણે મનમાં ક્યાસ કર્યો હું જોઉં તો ખરે કે એ ક્યાં જમ્પ છે તે બાપડી શું કરે છે એવા વિચારથી તેણે પણ પોતાની પુકની બાંધી દીધી અને કછોટા કરી હાથમાં દાસ તલવાર લઇને તેની પાછળ પડ્યો અધારી રાત્રી હતી, બાપડી આલીને નગર બહાર નીકળી, વગડામાં આવી ત્યાં આસપાસ તમરાં કેસરીઓના ભમકર બવાજ નીકળી રહ્યા હતા, કોઇ કોઇ વખત પવન આવતો, તેને લીધે ઝાડનાં પાંદડાં ખડખડતાં

હતાં તે સાંભળતા કાચાપોચાના મનને બુતની અસર થયા સિ-
વાય ન રહે, એવું અધિકૃત વેરાન વટાવી તે બાયડી આગળ
ચાલી. બાયડીની હિંમતને માટે તેના ધણીના મનમાં ઘણાઘણા
વિચાર થતા હતા અને તેણે પણ તે જ્યાં જાય ત્યાં જવાને
મનસુખો કર્યો. આગળ જતાં એક મોટો વડ હતો ત્યાં આગળ
આવી, ત્યાં આગળ નવ ચોર બેઠા હતા તેમણે જાણ્યું કે આ
કોઈ આપણું ભક્ષ આપ્યું છે. તેથી તરત તેની સામા આવ્યા.
હાકારે વેગળેથી ચોરને દીઠા તેવો તે છુપાતો કપાસ કરવા લાગ્યો,
કે રાંડ ક્યાં જવાની છે હવે એ શો પેચ લડાવે છે, એટલામાં
પેલા ચોર આવી જરમતીને કહેવા લાગ્યા કે તારું ધરણું ઉતા-
રીને અમને આપ, નહીં તો તરવારનો ભોગ થા, જરમતીએ
કહ્યું ધીરા રહે હું મારું ધરણું આપું છું. એમ કહી તેણે પો-
તાનું સળંગું ધરાણું કહાડી આપ્યું, તેણીએ જરીયાનનો ચણીયો
પહેર્યો હતો. તે ઉપર ચોરની ચરત પડી અને બોલ્યો કે આ
ધાધરો કેના સાર રાખ્યો છે ? કહાડી આપ તે બોલી વીરા !
હું અજાણનો અવતાર છું. માટે તમે આહુ જોઇને ઉભા રહે
તો કાઢી આપું, તે સાંભળી ચોર પુંડ કરીને ઉભા કે તેણે તર-
વાર કહાડી નવના માથા ઉડાડી દીધાં, તે જોઇ પેલા હાકાર
અમરસિંહ કંપવા લાગ્યો કે આ બાયડી શું ન કરે.

ચોરને મારી પેલી સ્ત્રી જરમતી પાછું પોતાનું ધરાણું
સળંગે આગળ ચાલી, ત્યાં એક સાંકડી નહેર આવી તેની અંદર
વચ્ચેવચ્ચે મોટો વાઘ બેઠો હતો. હાકારે જાણ્યું કે હવે રાંડનો
સપાટો નીકળી જવાનો છે અને તેને તેના પાપની શીક્ષા કરવાને
કધરે આ વિકાળ તેના કાળને પ્રેર્યો છે. કમણા મારી નાંખશે,

તો તો ઢાઢે પાણીએ ખસ જશે. શું એનો પીર આવે તો પણ તે ઉગે કે, એમ વિચાર કરે છે, એટલામાં બાઈડીએ તરવાર ખેંચીને બીજા હાથપર રમાલ વિંટીને વાંધને હાકોટયો હડ કુતરા રસ્તો દે. વાધ બરાડતો તેના ઉપર ધસ્યો, તેવોજ બાઈડીએ તેને એકજ ઘાથી પુરો કરી નાંખ્યો. હાકોર અળથળ થઈને બોલ્યો, અરે ! રાંડ તો અહીંયાં પણ ન મરી. પછી તેણે નિશાની રાખવા વાંધના કાન કાપી લઈ પોતાની ઢાલના બંડારીયામાં મુક્યાં ને પાછળ ચાલ્યો.

આવી બહાદુરીથી વાંધને કાર કરીને રજપુતાણી આગળ ચાલી ત્યાં મહી નદી ચારે કાંઠે બરાબ છે બાવા લક્ષ્મીનાથની મહી સામે કાંઠે છે. તેથી નદીમાં ચઢતું પુર એમને જરમતી વિચાર કરતી હોય, તેનાં ધણી અમરસિંહે જોયું કે હવે તેની હિંમત રહેવાની નથી, આટલી વખત તો તેને લાગતું નથી, પણ એટલામાં તો સ્ત્રીએ તરવારને પોતાના ઘાંતમાં ઘાલી અને ઢાલને પોતાના હાથમાં ઝાલી જમવતી કહીને નદીમાં પડતું મુક્યું. સડેડાટ તરીને સામે કાંઠે ચાલી ગઈ, હાકોર તેની પાછળ જ્યાં બીજો ઉતાર હતો, ત્યાંથી નદી ઉતરી ચાલ્યો અને ઝટપટ તે સ્ત્રીની પાસે જઈ પહોંચ્યો. નદીપાર ખેતરવા ઉપર બાવા લક્ષ્મીનાથની મહી હતી, ત્યાં પેલી સ્ત્રી આવી, અને ઝાંપો ઉઘાડવા ધાંસ કઢાડ્યા બાવા લક્ષ્મીનાથે કહ્યું કે રાંડ અખી આઈ ? જરમતી બોલી-મારાજ મારો ધણી મારું આણું કરવા આવ્યો છે. તેથી વાર થઈ, બાવા લક્ષ્મીનાથે કહ્યું-કુછ શીકર નહી, બાંગ રંગ, એસર એરેકુ, પીલા. પછી બાંગ કુંડી અને બાવાજીને પાછા અને માંજે પણ ચલમ ભરીને પાચે. પછી જાને જાણું રંગ-

રાગની વાતો કરતાં પલંગમાં સુષ રડ્યાં, દાકાર જેવી સ્ત્રી પેડી તેવોજ વાંચે વાંચે ગુપચુપ મઢીમાં દાખલ થયો, અને બાવા લક્ષ્મનાથની ખાટલી નીચે ધરે રહી લાંબો થઇ બરાઈ બેઠો. ત્યારે તેણે બપુનું કે બંને જણ ઉપમાં પડ્યાં છે. ત્યારે તે તરવાર ખુલ્લી કરી સાચવીને ઉભો થયો, અને બંનેને ઝટકાવ વાનો છરાદો કર્યો પણ સ્ત્રી હત્યા ન કરવાનો વિચાર આવ્યો તેથી ધરે રહીને બારાનું ગળું કાપી નાખી નજીકમાં એક તાડનું ઝાડ હતું, તેની ટોચે ચઢી બેઠો, થોડીવારે બાવાના સોહીના વહેવાથી સ્ત્રી જરમતી જાગી ઉઠીને આસપાસ જોવા લાગી તો કોઈ મળે નહીં. તે ચારે દીશાએ ચાર ચાર કોસ સુધી મારનાર ને ખોળવા ફરી કોઈ ન દીધું ત્યારે તે નીરાશ થઇ અને નદી માંથી જળ હાથમાં લઇ બેલી—હે બાવા લક્ષ્મનાથ ! ચારે કાંઠે આ વખતે તને મારનારો મળે તે વારે તારૂં વેર ન લઉં તો હું રમણતાણી નહિ,

કીજે મારા હૈયો હર્ષ કીજે કીધી કેડ,

પત રાખું પાંસળ તણું, શીશ કાપું શમશેર.

પછી કૃત સંકલ્પ કરીને હો હો ! કરીને ચોગરદમ તરવાર ફેરવવા માંડી એટલામાં તેથી તેનો બે તમ્મ કકડો. ઉઠીને દાકાર અમરસિંહ બ્યાં ઝાડ ઉપર બેઠો હતો ત્યાં તાડનામાં બરાઈ ગયો પછી બાવાને લઇને દાટવા ગઇ ત્યારે રમણુને પેલી તલવારની કચ્ચ કદાડીને પેતાની ઢાલના ભંડારીઆમાં મુકી છોડામને ત્યાંથી સ્ત્રીની આગમન નહીં ઉપર આવ્યો, તેણે પેતાની તરવાર થોઇ નાખી અને ધર આગળ આવી તાપ કરી હાથ અને પગ તપાડી પાછો તે દોલીવાળો ઉપવાતી મીઠે સુષ રહ્યો થોડીવાર.

કેંદે સ્ત્રી આપી અને તેને શક પડ્યો કે વખતે ધણીએ તો નહીં
માર્થો હોય ! તેથી જનમતિએ પીછોડ ઉચકી તેનું અંગ તપાસ્યું.
તો અંગ કનું દીકું જોઈ તેને કાંઈ શંકા રહી નહીં. પછી જન-
મતી પણ તેની સાથે સુઈ રહી બીજો દીવસે સવારમાં અમરસિંહ
એકદમ જીને લીધા વીના પોતાને ઘેર આવ્યો ગયો, ઘેર આવ્યો
ત્યારે કાંતિમતિ બાબીએ પુછ્યું કે મારી દેરાણી ક્યાં ? ત્યારે
અમરસિંહ કહે છે કે બાબીજી, એ સ્ત્રી કશા કામની નથી. બાબી
કહે કેમ કામ નથી ? તેનો વાંક હશે કે નહિ ? કાંઈ ખોળ પણ
જેઈ તે સાંભળી પોતાને બળતા પેટે બોલ્યો.

એ લાલી ના દીઠી ખોડ કે ના આપણુ જાણુ,

એ સ્ત્રી ધર લાવીએ નિશ્ચે ઉપજે હાણુ.

તે સાંભળી બાબી સમજી તો ખરી પણ તેના મોંથી અથથી
કાંતિ સુધી કહેવરાવવા પુછ્યું કે શું થયું તે તો કહો. પછી મ-
ર્મમાં બોલજો. હું તો મર્મમાં સમજતી નથી ત્યારે દાકોરે અથથી
કાંતિ સુધી સ્ત્રીની સમજી વાત કહી સંભળાવી બાબીએ કહ્યું
હશે હોય શીકર નહિ તેને ધર આગળ તેડી લાવો, તેના પેટથી જે
પુત્ર થશે તે બાદશાહથી તરવાર બાંધે એવા જોરાવર થશે.

હરામી ગાયકો બહેરો, છિનાલ રાણકો પુત્ર,

એ બેંદો અવતરે તો બાદશાહ શું કરે જીવ,

અમરસિંહ બાબી કાંતિમતિનું કહેવું અંગીકાર કર્યું અને ત્વં
સાસરે જઈ જનમતીને આણું કરી પોતાને ઘેર તેડી લાવ્યો, તે-
મણે ધર સુત્ર માણ્યું, કેટલીક મુદત પછી તેને પેટે અમરસિંહના
પુત્ર થયા. તેમના અજીત, વીજય અને જોરાવર એવાં નામ
પાડ્યાં એમ કરતાં દાકોર અમરસિંહ પંચાવન વર્ષના ને દેરાણી

જનમતી પચાસ વર્ષના થયાં ત્યારે એક દીવસ ઠાકોર અમરસિંહ ન્હાવા બેઠા તે વખતે તેણે પોતાની સ્ત્રી જનમતિને કહ્યું કે જરા ઓરડામાંથી માઈ દેપાડું છે તે આપોને ! સ્ત્રી ઓરડામાં દેવા ગઈ તો કોડીઓના ગાળા વચમાળે એક ખીલાડી અંધારે બેઠી હતી, તે પોતાના ડોળા ચનિયોના જેવા ડગમગાવતી હતી. તે જોઈ સ્ત્રી એકદમ ખીની-ખાધીરે મારા બાપ ! એમ ખુમ મારી માછી ફરી સ્ત્રી ચરિત્ર કરી ઓશરીમાં ધવ લછ પડી, ઠાકોરને આ વખતે તેનું અગાડિના શુરાતનનું સ્મરણ થયું અને એકદમ ખડખડાટ હસી પડ્યો, તે બોલ્યો કે શું ? આ સ્ત્રી ચરીત્ર શા કરે છે ? રજપુતાણી બોલી-હું તો ઓરડામાં જનાર નથી મને ખીલાડી કરડે છે ને ખીક લાગે છે, એમ જ્યારે સ્ત્રીએ વધારે નાજુકાઈ દેખાડવા માંડી ત્યારે તેનાથી રહેવાયું નહિ અને તે એકદમ ગુસ્સામાં બોલી ઉઠ્યો—

વાઘ વડારણ જલ તરણ, નવશિવ કારયા જેહ;

આજ માંઝારે બીવરાવીયાં, વહ વીમાસણ તેહ;

તે સાંભળી જનમતી એટી ગઈ તે બોલી પડી પણ દિમ્ભત ધરીને બોલી-સ્વામીનાથ તમે શું કહો છો ? મને સમજણ પ્રગટી નથી. તમે કહો છો એ વાત તદ્દન ખોટી છે અમરસિંહે કહ્યું કે ખોટી હોય તો મેંડ ઉપર મેં તે દીવસની હાલ તરવાર ઢાંડી મુકી છે તે લાવ અને ભંડારીઆમાં જો વાધનો કાન અને તરવારનો કડકો પડ્યો છે કે નહિ ? સ્ત્રી ઉપર ગઈ અને એણે તો ભંડારીઆમાં વાધનો કાન અને તરવારનો કડકો જાને દોહાં તે જોઈ તેને હાડે હાડ વ્યાપી ગઈ કે મારા બેગી લક્ષ્મનાચનું ખુન એણે જ ક્યું મારે હવે અને માર્યા શીવાય છોડવો નહી

એમ કહી એજ તરવારે તે ચંડાલણીએ પોતાનોપતી પુંદ કેર-
વીને પોતીયું પહેરતો હતો તેવામાં તેનું માથું ઉડાવી દઇ પોતે
ખુમ પાડી કોઇ આવો રે આવો ! “ હાય હાય ? અને બીજા મા-
નતી કરીરે મારા બાપ ! ” તે સાંભળી લોકો ભરખા ગયા, યારે
તે બોલી કે હવે મારે જીવવાનું કામ નથી જ્યાં મારો પતિ ત્યાં
હું મારે એની ચીતા ખડકો તેના ભેગી હું અળી મરીશ, સતિને
જોવાને આખું ગામ નગર ભરાયું અને પોતાના ઘણીને બોળામાં લઇ
ચેહ ખડકી અળી મુર્ખ ! ! !

વાર્તા ૧૧ મી.

મલુકચંદ અને ઉજમવહુ.

ઉજ્જન નગરીમાં વેલચંદ નામે મહા ધનાઢય વાણીએ
રહેતા હતા. તેને મલુકચંદ નામે એકનો એક દીકરો હતો. તેને
પોતાના જેવાજ સાહુકારને ત્યાં પરણાવ્યો હતો. તેથી તેની
વહુ પશુ ઘેર હતી તેની વહુનું નામ ઉજમવહુ હતું, બાપ દીક-
રાને રહેવા જુદા જુદા પાસેજ જરો દગાં મલુકચંદ અને ઉજમ-
વહુ બંને ભરજોબનમાં હતાં, તેઓ બંને વચ્ચે ઘણી સારી
પ્રીતિ હતી અને તેમાં ઉજમ વહુનું પ્રધાન્ય વિશેષ હતું તેણે
પોતાના ઘણી મલુકચંદને વશ કરી લીધા હતા એટલે સુધી કે
વહુ જે કરે તે ઘણુંજ ખોટું હોય તો પણ તે મલુકચંદને કરવું
પડે આથી ઉજમવહુ સ્વતંત્રપણે વરતતી હતી.

એક વખત બંને બાપ દીકરો વેપાર સગથી ઘણા જ-
રો કામ પ્રસંગે વિદેશે ગયા. પાછળ ઉજમવહુ અને તેની
સાસુ એકલાં રહ્યાં ઉજમવહુ નિરંકુશપણે પોતાના માનીતા મા-
રને દરરોજ ઘરમાં બોલાવી જવકર્મ કરતી હતી, એ કામ તેની

સાસુના જાણવામાં આવતાં પોતાની વહુની હલકી ચાલને ધિકારી અવગણના કરવા લાગી, અને ઘણોજ ઠપકો આપ્યો વહુએ તે ન ગણ્યારતાં ઉઘટી કહેવા લાગી, કે જેવાં છો તેવાંજ ખીજને પણ જાણો છો, આ પ્રમાણે કેટલાએક અપશબ્દો પોતાની સાસુને ફેલી ધણીજ ધમકાવી જેથી સાસુને રોસ થયો અને કોઠના આવેશમાં બોલી કે એ કુંભારજી વહુને તેના ચાર સહીત મકડી તેનું નાક ચોટલો કપાવી ડામ દેવરાવી કાઢી મુકાવું તોજ હું ખરી એમ તેના અંતઃકરણમાં હસી આવ્યું તેથી તે દરરોજ લાગ જોવા લાગી, આણી તરફ ઉજમવહુ પોતાનું પરાક્રમ બતાવવા જોડવાણુ કરવા લાગી આ વાતને ઘોડા દિસ વિચા બાદ ઉજમવહુ નદીએ લુગડાં ધોવા ગઈ ત્યાં કોઈ છેલ પુરુષ મુસાફર મળ્યો. તેની સાથે હાવબાવથી પ્રીતિ કરી તેને પોતાને જેર તેડી ગઈ ને તેની સાથે ખુબ રમ રમી રાત નિરગમન કરી આ વાતની સાસુને ઘોડી રાતે ખબર થતાંજ પોતાના પાડખાડાંશી વિગેરે ધણાં લોકોને એકઠાં કરી રહ્યું, કે આ કુંભારજી વહુએ પોતાના ચારને ઘરમાં પાલ્યો છે, માટે પુરતો તપાસ કરી એ કુંભારજી વહુની વસ્ત્રે કરાવી અને તેના ચારને મકડી સરકાર સંદર્ધીન કરીએ એમ વિચારી એકમેકને પુછે છે આ કોલકલ બહાર થયો જોઈ ઉજમવહુએ પોતાના ચાર પાસે ગઈ એ કાગળ લખાવ્યા તેમાં એકમાં પરદેશ મએલા બાપ દીકરો વહાણ સમુદ્રમાં હુબતાં મરણ પામ્યાના ખબર લખાવ્યા ને બીજામાં બાપ દરિયામાં હુબી મરણ પામ્યો. પણ દીકરો બચી કુશળ છે તે ઘોડા દિવસમાં આવશે એ પ્રમાણે કબજથી બને રાજાખડી રચી પેલા ચારને આપી તેના સાથે રીમવ્યું કે, બાપ દીકરાના મર-

થુનો કાગળ બહાર લોકો ભેળાં થયાં ત્યાં મારી સાસુને આપજો
 ને કહેજો કે હું કાસીદ હું ને કાળાખાડી લઈ આવ્યો છું એમ
 કહી તેના હાથમાં એ કાગળ આપ અને પછી એ કલાકે પાછો
 દીકરો કુશળ છે, પણ આપ મરી ગયો એવો ખીંજો કાગળ છે
 તે વેશ પલટો કરી તરકટ જણાય નહી તેમ પહોંચાડજો, એમ
 કહી મારને શરેલ કપડાં પહેરાવી કાસદને વેશે કાગળ હાથમાં
 લઈ બહાર નીકળ્યો કે લોકોએ તેને પકડ્યો, પેલે મારે કાગળ
 બતાવી કહ્યું કે હું કાસદ છું અને કાગળ લઈ આવ્યો છું તે
 તમે વાંચો, આ પ્રમાણે કાળાખાડીનો કાગળ આપવાથી લોકો
 ધીમા થયા, પણ કાગળ વાંચી જોતાં આપ દીકરો બનેના હરિ-
 યામાં કુખી ગયાના માદા સમાચાર જાણી ત્યાં ભેગા થયેલા
 લોકો ત્રાય ત્રાય કરી કલ્પાંત કરવા લાગ્યા, અને ધણી દીલગી-
 રીથી કહેવા લાગ્યા કે હાય હાય ! ડોશીને અને ઉજમવડુને રખ-
 ડાવ્યા; બહુ ભુલું થયું ? ડોશીએ તથા ઉજમવડુએ હાથપાટ કરી
 મુકી, ચોટલાના વાળ હાથેથી ઉખેડવા લાગ્યાં આ વખતેના
 દેખાવ જણે કમકમાટ બરેલો હતો, ભેળાં થયેલાં સર્વ લોકો
 શોકાતુર ચહેરે દીલગીરી કરતા ઉભા છે; તેની સમક્ષમાં ઉજમ-
 વડુએ જાહેર કર્યું કે, મારે મારા ધણીની પાછળ બળી મરી સતી
 થવું છે, હવે મારે જીવવું એ ધિક્કાર છે. વડુ સતી થવાનું કહે
 છે તે સાંભળી સાસુએ પણ કહ્યું કે મારે પણ જીવીને રું કરવું
 છે, મારે ચીતા ખડકી બળી મરું. આ સાંભળી લોકોમાં મારે
 શોક પેદા થયો, તેઓ આ સાસુ વડુને વારવા લાગ્યાં પણ શુદ્ધ
 સતી ઉજમવડુ એકની એ ન થઈ, ને ત્રાય ત્રાય કરી રમસાનમાં
 જે અંજો કરતાં સાધ્યાં, રમસાનમાં બે ચીતા ખડકાવી તેમાં પ્રથ-

અની ચીતામાં સાસુએ બેસી અમિદાદ દેવરાવ્યો ને ઉજમવદ્ધ
ચીતામાં પડવા બંધ છે કે તેના પ્રથમના કાવતરાના સંકેત પ્રમાણે
કાસીદ કાગળ લઈ હાજર થયો, ને વાંચી બેતાં જણાયું કે બાપ
બુડી ગયો પણ દીકરો મલુકચંદ બચી કુશળ છે તે થોડા દીવ-
સમાં ઘર તરફ આવશે આ સમાચારથી લોકો રાજ થયા, અને
કહેવા લાગ્યા કે વેલચંદ શેઠનું બહુ ખુશ થયું, પણ દીકરો મલુ-
કચંદ બચ્યા એટલે તેનો બાપ તક્ષ મા નશીબદાર ગણાય, આ
કાગળથી ઉજમવદ્ધ કે જે પતિવ્રતા હતી તેને બળતી અટકાવી
અને તેની સાસુ બળી ગઇ ડોશી બળી મરવાથી ઉજમવદ્ધને તેના
તરફનું સાલ આળસી ગયું. એટલે વળી તે નવા નવા માર
સાથે ઇશક માની મોજ ભોગવવા લાગી. એવામાં થોડા દીવસમાં
વેલચંદ તથા મલુકચંદ બંને બાપ દીકરો પરદેશથી કમાઇ પોતાને
ઘેર આવ્યા. આ બંનેને હયાત દેખી લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા ને
કહેવા લાગ્યા કે તમે બંને દરીયામાં બુડી ગુજરી જવાના માંડા
સમાચારના કાગળ અહીં આવવાથી ઉજમવદ્ધ તથા તેની સાસુ
બંને બળી મરી સતી થવા તૈયાર થઈ હતી, તેવામાં બીજો કાગળ
આવ્યો તેમાં મલુકચંદ કુશળ છે એવો કાગળ અહીં આવવાથી
તેની આ ઉજમવદ્ધ જીવતી રહી ને તેની સાસુ મલુકચંદની મા
બળી સતી થઈ સ્વર્ગમાં ગઇ, આ સાંભળી બંને બાપ દીકરો
બધા દીલગીર થયા પણ શું કરે નશીબની વાત, પરમેશ્વરના
ઘર આગળ કોઈના ઉપાય નથી, એમ કહેવા લાગ્યા. કોઇ દુસ્તને
આવી રીતે ખોટું તરકટ કરી કાગળ લખ્યા એમ માન્યું.

વારતા ૧૨ મી.

બલીચાર કરીને ચતુરાઈ કરીને કુમતી.

નનુશા ને બગુશા એ બાઈ વાણીઆ હતા, તેઓ ધણી દુર્દશામાં હતા, તેમને રહેવાને નાની સરખી પર્ણકુટી હતી, જ્યાં બંનેને પોતાની સ્ત્રીઓ ત્રાસે રહેવાનું અતુકુળ પડતું નહોતું, તેથી તેનો બાઈ બગુશા રાતના પરવારી દુકાન ઉપર સુવા જતો હતો, અને મોટો બાઈ નનુશા પોતાના ઘરમાં પડી રહેતો હતો. ન્હાના બાઈ બગુશાની સ્ત્રી કુમતિ, પતિના વાળુ કરી ગયા પછી પોતે જમી કરી સુલા અગ્રોટ કરી વાસણ કુસણ માંછ દુકાન પર સુવા જતી. ત્યારે ઘરમાંથી નીકળીને ચારને ત્યાં ધડી એ ધડી રહી વિલાસ કરાને, દુકાન પર મોડેથી સુવા જતી ! એમ ધણી દીવસ સુધી ચાલ્યું, કેટલાએક દિવસ તેનો પતિ બગુશા બોલ્યો નહી, પણ તેને કાંઈ શંક પડ્યો ત્યારે સ્ત્રીને ધમકાવીને કહ્યું કે શંક ! આટલી બધી મોટી કેમ આવે છે ? સ્ત્રીએ કહ્યું મારો શો વાંક ? જ્યારે વાસણ કુસણ માંછને પરવાર ત્યારે આવું કતી ? ઘરનું સઘળું કામ મારે કરવું પડે છે. બાબીજી કાંઈ એ-છોજ આડો હાથ દે છે. તે સાંભળી ધણીને બાબી ઉપર ક્રોધ ચઢ્યો અને બીજે દિવસે જ્યારે સ્ત્રી નહતી ત્યારે બાબીને કહ્યું તમે મારી બાઈડીને કેમ કનડો છો, અને એકલી પાસેજ કામ કરાવો છો ? શું એણે ચોરી કરી છે કે અડધી રાત્રી સુધી રોકા છો ? બાબીએ કહ્યું કે કદી હું તો જુદું બોલતી હમણા એમ તમને લાગશે. પણ મારે પુછો કે એ તો એનીજ યાળા માંછને જમ્યા પછી તમારી પછવાડેજ ચાલી આવે છે, ને કામ તો

સવળું હું કંઈ હું. પછી તો ગમે ત્યાં ભટકવા જાય તેની અમને શી ખબર ? ડોશીએ પણ તેજ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે ધણીને ખાત્રી થઈ ને કહ્યું કે જો એમજ હશે તો જાજ હું કમાડ ઉધાડનાર નથી એમ કહી દુકાને ગયો. રાત્રે જમવા આવ્યો ને જમીન દુકાને સુઈ રહ્યો, પણ અગીજાર વાગ્યા સુધી સ્ત્રી કુમતિ આવી નહી, ત્યારે તેની ખાતરી થઈ કે ગાંડ ભટકવા જાય છે, પણ હુંજ ખરો ? એમ કહી સાંકળ અટકાવીને માંહે પેટો, બાર વાગ્યા ને સ્ત્રી કુમતિ કમાડ ખખડાવવા લાગી. ધણીએ કહ્યું ગાંડ ? હવે ઉધાડનાર નથી, આટલા દિવસનું તારું કપટ જાજ પકડાયું છે, માટે હવે તો તને બહાર રાખીશ ને સવારે બધાને બેળા કરીને તારું નાક અને ચોટલો કપાવી ગધેડા પર એસાડીને કાઢી મુકીશ. સ્ત્રી કુમતિએ કરમરીને કહ્યું એટલો ગુન્હો માફ કરો. એકવાર તો સરકાર પણ માફ કરે છે ને હવેથી હું નહિ કંઈ; પણ ધણીએ માન્યું નહી ત્યારે તેણે તેને ધમકી આપીને કહ્યું કે જો નહિ ઉધાડો તો હું કુવામાં પડીને આપઘાત કરીશ, તો તમને સ્ત્રી હત્યા લાગશે. એમ કહી પાસેજ કુવો હતો તેમાં એક મોટો પથ્થરો ઉઠાવીને નાખ્યો ને અંધારે કમાડ આમળ ઉભી રહી. પથ્થરનો ધમાકો ધણીએ સાંભળ્યો તેવો તે સભરાયો, હાથ હાથ ! ધર બાલ્યું. હું તેની પૂઠે પડ્યો અને કમાડ ઉધાડ્યું નહિ વેધી તેણે આજર માટે કુવો પુરો હરે સરકારનો ગુન્હેગાર થકલ એમ કહી કમાડ ઉધાડી બહાર આવ્યો કે બાવડી ગુપ્તગુપ્ત માંહે પેશી ગઈ અને બારણું વાસી સાંકળ અટકાવી દીધી-પીટ્યા હવે જો સવારમાં તને ફલેત કંઈ હું ! તેજુજ ધણીએ જણ્યું કે આ તો ગંડે કપટ કરીને અને કિતરો ત્યારે તેણે તેને કાલાવાલા

કરી કહ્યું કે દયા ડાકણને ખાય છે, અને તું આવી અધર્મી થાય છે, તું ઉલટી બહાર ગઈ ને હું તારા સારા માટે તારી અમરતી સહેજતાજ મસ્કરી કરતો હતો એટલામાં તેં મને કહ્યું કે હું કુવામાં પડું છું, તે તારો ધખાકો સાંભળીને હું તારી દયા ખાતર બહાર આવ્યો કે રખેને તારા જાનને નુકશાન લાગે, પણ તું આવું કપટ કરે છે, તે તને જાજતું નથી, આથી તારા ઉપર ઇશ્વરનો કેટલો બધો ક્રોધ થશે એનો વિચાર કર અને તું ઉધાડ હવેથી હું કોઈને વાત કહેનાર નથી. પણ સ્ત્રી કુમતિના મનમાં કંઈ અસર થઈ નહિ. તે હસીને તેના પર માલોનો ઠોક પાડી કહેવા લાગી કે હું બહાર ગઈ તે માફ માગી પણ તેં ઉધાડ્યું નહિ; તો તારું લાગ્યું, તું ભોગવ તું રોજ મારાપર આરોપ મુકે છે કે હું બહાર જઈ છું, પણ સવારે સંજળા ભોકો ભેગા થશે ત્યારે ખખર પડશે કે કેવળ બહાર જાય છે. એમ કહી સુષ બંધ અને ધણી બીચારો ભગુલા ટાંકે ફૂંવાતો બહાર બેસી રહ્યો સવારે ભોકો ભેગા થયા ત્યારે સ્ત્રી કુમતિ દરિયાઈ કરી કહેવા લાગી કે જુઓ ભાઈ રોજ મને કહે છે કે તું ફરતી ફરે છે, પણ મારા સુતા પછી તે રોજ અથડવા જાય છે. તેથી તેં કમાડ વાસી રાખ્યું છે, હવે એને સીખામણ આપો કે ફરીથી એવું કામ ન કરે, નહિ તો હું તેને સંજરીશ નહી. તે સાંભળી ધણી ભગુલા ચરમાઈ ગઈ ને તે હાવસથી તેનું કળું મોં કરી સ્ત્રી કુમતિને કાંઈપણ બોલ્યો નહી ને જો વાત તે મુજે મોઢે બોલ્યા કરે અને સ્ત્રી રોજ નવા નવા પાર શોધ્યા કરે.

વારતા ૧૩ મી.

પ્રેમલાલ અને મણી.

રંગપુર શહેરમાં દીપચંદ્રા કરીને એક મોટા ધનાઢ્ય વંપારી રહેતો હતો. તે ધણે પૈસાદાર હતો તેની સ્ત્રીનું નામ સુકુમારી હતું, સુકુમારીને એક પુત્ર પ્રસવ્યો. તેનું નામ પ્રેમલાલ પાડ્યું તે ત્રણ વરસનો થયો એટલે તેના પિતાએ એક ખીજા શેઠની પુત્રી ચપળમતિ વેરે તેની સગાઈ કરી અને તેને જે ધ-રણ્ય ચડાવ્યું તેમાં એક અમુલ્ય જાલ હતી તે જાલ પોલી હતી, તેમાં પોતાના ખજાનો ક્યાં ડાલ્યો છે તેની ચીકી કરીને અંદર ઘાસેલી હતી, વરસ બે એક પછી સોદાગરે પ્રેમલાલનું લગ્ન કર્યું. જ્યારે તે છોકરો આશરે છ સાત વર્ષનો થયો. ત્યારે તેના દુ-ર્ભાગ્યને લીધે તેના પિતા દીપચંદ્ર કોઈ ખુરા રોગને લીધે સ્વ-ર્ગવાસી થયો. તેના મરણ કેડે તેના મુનિમે અને મહેતાએની દાનત પાક રહી નહિ, છોકરો ન્હાનાં અને કોઈ બાબતમાં જાણે નહિ. તેથી તેમણે લાખો કરોડો રૂપિયાની રકમ ઉઘાપત કીધી અને એ પ્રમાણે થોડી મુદતમાં શેઠની સઘળી મીલકતનો નાશ કર્યો સઘળું ડબ્બ ખુદી ગયું, અને સોદાગર દીપચંદ્રાની સ્ત્રીની માફી અવસ્થા થઈ આ વખતે છોકરો આશરે દસેક વરસની ઉમરનો થયો હતો, સુકુમારી સુતર વિગેરે કાંતી પોતાના ધ-રનો નિરવાહ કરતી હતી છોકરો જ્યારે પુખ્ત ઉમરનો થયો ત્યારે તેને કોઈપણ શીતનો હુન્નર કરવાની તેના મનમાં આનક પેડી, જેથી તેણે કોઈ બહારગામ નીકળી જવાનો ઠરાવ કર્યો જ્યારે તેણે પોતાની માની રજા માગી ત્યારે તેની મા બોલી કે બેટા ! તું આંધળાની આંખ પાંગળાનો પમ છું હું તારા વિશેએ

કેમ રહી શકીશ ? મેં તને મારી નગર અગાડીથી કોઠપણ દી-
વસ કંદાડ્યો નથી તેથી મારા મેઢેથી એવું કોઠપણ દીવસ ક-
હેવાશે નહીં. એમ કહી આંખમાં આંસુ લાવી રોષ પડી, ઓકરે
દીલાસો આપી કહ્યું આ ! તું જાણે છે કે હવે આપણી કેવી દુ-
ર્દશા થઈ છે. ઈશ્વરે આપણા ઉપર કેવો કોપ કર્યો છે ? તો હવે
ઉદ્ધમ કર્યા પિના હુટકોજ નથી ઓકરાનો જ્યારે અત્યાચ્છ દીલે
ત્યારે તેની માને તેને રજા આપવાની ફરજ પડી ઓકરે માની
રજા લઈ મુસાફરી કરવાને ચાલ્યો જ્યાં રાત પડી ત્યાં વાસો
રહેતો અને દિવસનો તે પ્રવાણ કરતો એમ કેટલેક દિવસે તે અના-
યાસે તે પોતાના સસરાના શહેરમાં આવ્યો તેની સ્ત્રી અપખમતિ
ઉન્મત્ત લાચક થઈ હતી. તેને પોતાને સાસરેથી આણું આવ્યું ન
હતું. તેથી યુવાવસ્થામાં તેની જીતિ વ્યભિચાર ઉપર ઠોડી. તેણે
એક કઠીયારા માનસિંગ સાથે મહોબત બાંધી અને હમેશાં જાના
માના તેને ઘેર જવા માંડ્યું.

પ્રેમલાલ રાત્રે ચાક્યો, પાક્યો જઈને ભોગખેગે તેના
સસરાનેજ પડાને સુઈ રહ્યા આશરે અરધીરાત્રે તેની સ્ત્રી
અપખમતિ પેલા કઠીયારા માનસિંગને ત્યાં જવાને માટે પોતાના
લાલમાં ફાનસ લઈને બહાર નીકળી ત્યાં તેણે પોતાના અરથાર
પ્રેમલાલને કહેલો જોયો, પણ તેની આંખે કામદેવનો અંધારો પ-
ડ્યો ફરી ચાલ્યો હતો તેથી ઝોળખી ચકી નહીં તે તેને કોઈ
વટેમાર્ગી જાણી પોતાના લાલનું ફાનસ બતાવી ! કહ્યું કે-અત્યા-
ચ્છ તો તું આ ફાનસ લઈ મારી સાથે આવીશ તો તને મેં રક્ષા
આપીશ પ્રેમલાલે તેની સાથે જોયું કે ફાનસના પ્રકાશથી તેને હટ
લઈને ઝોળખી તો પણ તે જાતો થયો નહીં, હવે હું જોઈ તો

ખરે કે એ ક્યાં જાય છે ? ને ઉલટા એ રૂપીઆ મળશે એવા
 ચિંતારથી તે તેની જોડે ચાલ્યો અને પોતાના હાથમાં ફાનસ પ-
 કડ્યું જ્યારે તેના પેલા આશક માનસિંહ કહીયારાનું ઘર આવ્યું
 ત્યારે પેલી અપળમતી સ્ત્રીએ તેના અભાગ્યા ધણી પ્રેમલાલને
 જણાવ્યું કે આ ઝોટલા ઉપર ખેસ હું તને પછી રૂપીઆ આ-
 પીશ. પ્રેમલાલે દીનતાથી કહ્યું કે બાપ તમે અંદર જશો કે ત-
 માં રૂંચિત કામમાં લાગશે જેથી મારા રૂપીઆ આપવા
 સાંભળશે નહીં માટે મહેરબાની કરી અને હમણાંજ આપો તો
 ઠીક પણ અપળમતિ પાસે રોકડા રૂપીઆ નહીં હતા તેથી પેલી
 પોતાના કાનની ઝાલ કહાડીને આપીને બોલી કે જ્યારે હું
 અંદરથી બહાર આવીશ ત્યારે તને એ રૂપીઆ આપી આ ઝાલ
 ખાછી લઇશ એમ કહી જેવી તે કહીયારા માનસિંહના ઘરની
 અંદર ગઈ કે પ્રેમલાલ જાલ લઈ પોતાના દેશ તરફ નીકળી ગયો
 અને તેની સ્ત્રી અપળમતિની હકીકત પોતાની મા સુકુમારીને ચ-
 ચાસ્વિત કહી પેલી જાલ તેના હાથમાં આપી માએ કહ્યું કે
 બેટા એ વેચીને તું રૂપીઆ લઇ આવ કે જેથી આપણને વાપ-
 રવાના ઉપયોગમાં આવે. છોકરો તે લઇ નાણાવટીની દુકાને ગયો
 ત્યાં તેની કિંમત કરતાં વાંધે લીધો કે જાલ બાંગી તેમાં કાચળ
 છે કે લાખ છે તે માટે તપાસવું જોઈએ પછી છોકરાએ રજા
 આપી ઝોટલે નાણાવટીએ તો બાંગી ઝોટલે તેની અંદરથી એક
 ચીડી નીકળી છોકરાએ આ ચીડી લઇને વાંચ્યા ધગર કસે
 બાંધી અને જે જાલના રૂપીઆ આવ્યા તે લઇને પોતાને ઘેર
 આવ્યો તેણે કસે બાંધેલી ચીડી નકામી જાણી પોતાની એક ખારી
 માં નાખી મેલી તેણે ડટલાએક દિવસ સુધી તે પેલા આવેલા

જાલના રૂપીઆ કરકસરથી વાપર્યો જ્યારે તે થઈ રહ્યા ત્યારે તેણે કાંઈ શોધવાને મસે પેથી જારી ઉઠાડી તો તેને જાલની અંદરની ચીઠી હાથમાં આવી. આ ચીઠી તેણે વાંચી તો પોતાની દોલતનું કેકાણું મળ્યું તેણે અમુક જગ્યાએ ખોદ્યું ત્યારે પાર વિનાનું તેને દ્રવ્ય જડ્યું. મહેતા મુનિમ વગેરે લોકોને રાખ્યા, આપને સરસામાન જે લોકોને વેચાતો આપ્યો હતો તે તેણે બાજ સાથે આપી પોતે પાછો ખરીદ કર્યો આ વિષેની ખબર તેના સંસારને પણ મળી.

તેની મા સુકુમારીએ તેની બાઈડી ચંચળમતિને બોલાવવા જવાનું કહ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે હરગીજ જવાનો નથી અને તેવી સ્ત્રીને હું કદી સંવરનાર નથી માએ કહ્યું સપુત બાપના ખેટા કોને કહે છે, મોહું મન રાખીએ કોઈ વખત બાળક છે ને ભુલ્યું તો શું થઈ ગયું ? કંઈ કુભારના ગરનું હાંડલું છે કે બહસાવીએ ? માતું વચન માન્ય કરી છોકરો વફૂને આણુ કરવા ગયો તેના સંસારને ખબર થઈ કે તેને બધા માન સાથે સામે તેડવા આવ્યો. તેની સાળી મણી કરીને હતી તે તેની બેનના સધળા ચરિત્રથી વાકેફ હતી કેમકે તે બેનના ઝોરડા પાસે પાસે હતા, તે જાતે પ્રવીત્ર હતી, તેણે આજે નિશ્ચય કર્યો કે મારી બેન હવે તેના બધીથી કેવી રીતે વર્તે છે તે મારે જોવું એવા વિચારથી તે તેના ઝોરડા સામે નજર રાખીને બેઠી.

સોઢાંગર દીપચંદ્રના છોકરો તેની સ્ત્રી ચંચળમતિ સાથે વાતો કરતો હતો તેથી બધી રાત ગઈ, પણ સ્ત્રી ચંચળમતિ પેલા કઠિયારા માનસિંહને ત્યાં જવાને તલપાપડ થઈ રહી હતી તેના મનમાં એવો વિચાર હતો કે જો મારો પતિ હાંધી જાય તો

આશકને જઈને મળી આવું, તેથી તેણે પોતાના બરથારને ઉઘાડવાને અનેક ઉપાય યોજ્યા તે જોઈ તેની બહેન ને સમજું જોયા કરતી હતી તે જગાપી કરી તેની આલ ધિક્કારવા લાગી પ્રેમલાલે પોતાની સ્ત્રી ચપળમતી સાથે ચોસર માંડી કે જે હું હાથે તો તને આટલા રૂપીઆ આપુ કેટલીએક વારે તે હાર્યો ત્યારે તેણે સ્ત્રી ચપળમતિ ધણીને બોલી-સ્વામીનાથ ! જે ઓછા સા સાર આપો છો તેના ધણીએ કહ્યું ઓછા ક્યાં છે ? હું તારી ખાસે જે રૂપીઆ માંગતો હતો તેના મેં વાળી રાખ્યા, સ્ત્રીએ કહ્યું, તમે શાના માંગો છો ? તેના મરદે કહ્યું હલાથુ દિવસે તારા આગળથી હું તને દાનસ લઈ કહીયારા માનસિંહને ઘેર મેલવા આવ્યો હતો તેના આમ સાંભળતાંજ તે સ્ત્રી ચપળમતિ શીકી મડી તેની બહેન ખ્યાલ કર્યો, કે રાંડના લક્ષણ તો આગળથીજ જોઈ ગયો જણાય છે પેલી ચપળમતી તો પાણી થઈ ગઈ અને પોતાનો પતી જ્યારે ઉધી ગયો કે તરતજ તે પોતાની હાથે પોતાનાજ મળામાં છરી બોલી મરુ પામી, જે સમજા બરાબ તેની બહેને દોહો હતો, પરંતુમાં સોદાગર દીપચંદ સાહેબ પુત્ર પ્રેમલાલ જાણી ઉઠ્યો અને જુવે છે તો પોતાની સ્ત્રી ચપળમતિએ આમણત કરેલો માલમ પડ્યો તે બરતજ લગલી વાત પોતાના સસરાને કરી સસરાએ જાણ્યું કે તેડવાને બંદાને તે જમાઈએ બાવી બેઠીને મારી નાખી માટે એને ડેહ પહોંચાડું પેલી બહેને વિચાર કર્યો કે આ અમસ્તો નાહક માર્યો જયો તેથી તેણે મથાસ્થિત હાથે પતી હતી તે સમજા કહી દીધી, જે સાંભળી તેનો જાન મુગી ગયો ત્યાં તેની સ્ત્રી ચપળમતિના હાડોપાણી થયા મળી તેણે

પોતાના સસરાની રજા માગી ત્યારે તેના સસરાએ કહ્યું, આ મારી બીજી છોડી છે તેને પરણીને લઈ જાઓ. પેલાએ કહ્યું કે મારે તો તમારી કોઈ છોડી જોઈતીજ નથી તે વખતે માથીએ તેને સમજાવ્યો ને કહ્યું કે “ તું મને પરણી જા-હું તને કરી બતાવીશ ” તે સાંભળી પેલા પ્રેમલાલને સંદેહ પેઠો કે એ મને શું કરી બતાવવાની છે, હું જોઈ તો ખરો ? પછી વિચાર ફરવી તેને પરણી પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને પોતાની માને સમજાવી વાતથી વાકેફ કરી.

પછી તેણે માલ ભરીને સફર કરવા જવાનો કરાવ કર્યો. પોતે બિખારીઓ વગેરેને લુગડાં આપ્યાં અને જવાના દિવસે પોતાની સ્ત્રી મળીની સાંડી ઉપર લખી ગયો કે તું મને કરી બતાવવાની છે તે આટલા વાના કરી દેખાડ “ (૧) સ્ત્રી કરી પુત્ર જન્માવે. (૨) આપણા ચહેરાની વીસ કેસમાં મારા આવવાના રસ્તામાં જે ડોકાણે પાણી ન હોય ત્યાં વાવ ખોદાવ અને (૩) બીજી કોઈ જગ્યાએ એક માથા બનાવ જે આવતી વખતે મને જોવાને બને ! પતિના પરદેશ ગયા પછી આશરે પ્રાંત સાત દિવસ પછી સ્ત્રીની નજર સાંડી ઉપર પડી અને વાંચીને ધ્યાનમાં લીધું કે મારી ચતુરાઈ જોવાને આમ લખેલું છે, વાવ અને કુવે બાંધવાને વગેરે તેની પાસે પુસ્તાં નાણાં નહોતાં તેથી તેણે પોતાના પડમાંથી એક કાસો પ્રથમેતરે કઢાડ્યો અને તેની અંદર મલ્લર વિગેરે ભરી જોખવાર કરીને તે પોતાના ધણીના એક ગુણવત્તા મિત્રને ત્યાં લઈ જઈ કહ્યું કે, આ પેટીની અંદર જવેરાલ છે તેની કુચી એમની પાસે છે. માટે તે તમે રાખી અને હજારો રૂપિયા આપો સાચા તેટલા આપ્યા તે લઈને પો-

તાની સાસુ પાસે આવી અને કહ્યું કે હું થોડા દહાડા મારા પિયરમાં જઈ આવું એમ કહી જાવડો લઈ આગળ ચાલી જ્યાં પાણીની તંગી હતી તે ગામના પટેલ પાસે આવી કહ્યું કે અહીંયાં મારે વાવ ખોદાવવી છે તે કામ તમે શરૂ કરો. તેનું ખરચ વિગેરે હું આપીશ, પછી તેને ખરચ વિગેરે આપી તે કામ શરૂ કરાવી આગળ વધી, આગળ જતાં એક બીજું ઉત્સાહપુર નામે ગામ આવ્યું, તે ઘણું સરસ હતું પણ ત્યાં બાગ નહોતો. તેથી ત્યાંના મજબુદાર લાલચંકર પાસે બાગ અને કુવો બનાવવાની જોડવણી કરી તે રૂપીઆ વિગેરેનો ખદોખસ્ત કર્યો, ત્યાંથી તે ચાલતી ચાલતી કોઈ મોટા હરીપુર નામે શહેર આગળ આવી તેણે મરદનો સ્વાંગ લીધો હતો. જેથી તેને કોઈ એમ નહીં ધારી શકતું કે આ સ્ત્રી છે, આમમાં એક સોદાગરને ત્યાં તે હતરી, વાતચીત કરતા સોદાગર તેની બોલવાની છટા રૂપ ચતુરાર્થ ઉપરથી સમજ્યો કે આ કોઇ હુશીઆર આદમી છે, તેથી તેણે પોતાની એક ઘણી રૂપાળી સુંદરી દીકરી હતી, તે તેણે પરણાવી તેને સાથે લઈને પોતાના શહેર તરફ ગઈ તે ત્યાં સુંદરમતી બીને પોતાની સઘળી વાતચીત વાકેફ કરી અને તેને પણ મરદનો પોશાક પહેરાવ્યો, તે શહેરમાં એક રૂપા બરવાડણું રહેતી હતી જેને ત્યાંથી ખાનદાન લોકો દુધ લઈ જતા હતા, તેને ત્યાં તેમણે ઉતારો કર્યો, થોડીવાર પછી રૂપા બરવાડણું તેમણે સઘળી વાત જણાવી, અને પોતે પાછો બીને સ્વાંગ લીધો, સંજે પ્રેમલાલને સીપાઈ ખાનબેગ તેને ત્યાં દુધ લેવાને આવ્યો, તે વખતે રૂપા બરવાડણે સીપાઈને કહ્યું કે તું તારા ચહેને જઈને કહેજે કે મારે ત્યાં કોઈ ખુબસુરત સ્ત્રીઓ આવી છે, જે બીજો દીવસે સીપાઈ

જ્યારે દુધ લેવાને આવ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીએ સાકર વગેરે તેળની નાખી સીપાઈને દુધ દોહીને આપ્યું. સીપાઈએ શેઠને પાત્રું કે તેના સ્વાદથી ખુશ થયો, તેણે સીપાઈને પુછ્યું કે દુધ ક્યાંથી લાવ્યો ? તેણે ભરવાડણુને ઘેર બે સ્ત્રીઓ આવ્યાની વાત કરી, તે સાંભળી પ્રેમલાલ શેઠનું મન લલચાયું, અને દુધનો હીસાખ કરવાનું મસ કહાડી તેને ઘેર ગયો પ્રેમલાલ સોદાગર પેલી સ્ત્રીઓ બેઠા ખુશ થયો અને તેનું નામદામ વિગેરે પુછી પરણવાની ખુશી જતાવી જવાખમાં પોતાનાં નામ દામ તેમણે અવળી રીતે કલાં જેથી સોદાગર ઝોળખી શક્યો નહી, પછી તેમણે લમની વાત કબુલ કરી ત્યાંથી સોદાગર ઘર આગળ ગયો ને પોતાની સ્ત્રી મણ્ડીને તેડવા પાલખી મોકલી, પણ તેણે ન જતાં પેલી નવોઢા સુંદરમતિને શીખવીને વંદાવ કરી. એમ આવ-જા કરવાથી લાંખી મુદત થઈ અને સોદાગર પ્રેમલાલનાં પેટના પેલી નવી સુંદરમ-તિને ઇવસ રહ્યા. આશરે સાતેક મહીના થયા એટલે તેણે પાલ-ખીને પાછી વાળવા માંડી તે નવી સ્ત્રીને મોકલી જણાવ્યું કે હવે અમે અમારે દેશ જઈએ છીએ, તે સાંભળી પ્રેમલાલે ફરીથી પાલખી મોકલી તેને બોલાવી કહ્યું કે તારા ઉપર મારો ધણો પ્યાર છે. અને હવે તું જો તારે દેશ જાય છે. તો તારી જે ખુશી હોય તે મારી પાસે માગી લે. તેણે કહ્યું કે મારી પાસે સઘળી દોલત હતીઆ છે, પણ જો વખતે આપવાનું ધારતા હો તો ફક્ત આપનો રૂમાલ, વીંટી અને ડોહની મોતીની માળા તે અને પાદળીસમાં આપતા જાઓ. શેઠ તે સઘળું તેને સ્વાધીન કરી પોતાનો ધણો હર્ષ ખતાવ્યો. તે તેની રજા લઈ રૂપા ભરવાડણુને ત્યાં આવી અને ત્યાંથી બને જણીઓ રૂપા ભરવાડણુને સંતુષ્ટ

કરી વિદાય થયા. તેમણે પાછો મરદનો પહેરવેશ પહેરી લીધો. પેલી સુંદરમતી સ્ત્રીના આપતું નગર હરીપુર આવ્યું, ત્યાં તેને સ્ત્રીનો પહેરવેશ પહેરાવી તેના આપને સ્વાધીન કરી કહ્યું કે એને પુત્ર પ્રસવશે ત્યારે હું તેડવા આવીશ. એમ કહી ત્યાંથી પોતે નીકળી આગળ આવી તો વાડી ને વાંવ તૈયાર થઇ હતી તે જોઇને મામમાં પેડી પેલી પીછા સ્ત્રી સુંદરમતિએ ઊઠારાને જન્મ આપ્યો ત્યાંથી તેને જોલાવી મંગાવ્યો, અને જાનોમાનો એક જોયરામાં રાખી તેને પાંચ વર્ષને કર્યો, કેટલાએક દિવસ પછી સોદાગર પ્રેમલાલ આવ્યો તેણે રસ્તામાં વાવ ને બાગ જોઇ તેના ઉપર સ્ત્રીનું નામ કેતરેણું હતું તે વાંચી પોતે ખુશ થયો જ્યારે તે મહેલમાં એકાંતે બેઠો ત્યાં તેની સ્ત્રી મણીએ ઊઠારાને બહાર કાઢી રમાલ ઝોઢાડી આંગળીએ વીટી પહેરાવી ડોકમાં માળા ધાલી તેના જોળામાં બેસાડ્યો. સોદાગર અજાણ થયો ને પુછ્યું કે એ કેનો ઊઠારો છે? સ્ત્રી બોલી કે જન્મો હશે તે પોતાની મેજે જોળખશે જ્યારે તેણે નીચાનીઓ જોઈ ત્યારે તેને ખ્યાલમાં આવ્યું કે મેં પરદેશ જતાં સાડી ઉપર લખ્યું હતું તે પ્રમાણે તેણે ક્યું છે. તેણે સ્ત્રી મણીને કહ્યું કે છેક ત્યાં સુધી તું કેમ આવી? સ્ત્રી મણી બોલી, આવી તો શું થયું? હું તમારી બામડી પું એમ કહી પેલી સ્ત્રી સુંદરમતિની વાત જાહેર કરી મણી તેની ખુદ ઉપર ખુશ થયો તેણે પુછ્યું કે તું પરમવાને રૂપીઆ ક્યાંથી લાવી? સ્ત્રીએ તે બાબત પોતે જે મહાનગર ચલાવી હતી તેના ખુલાસો કર્યો તેવું પારખુ જોઈ તે સ્ત્રી સુંદરમતિની ત્યાં ગયો અને જોયું તો પેડી અંદર પ્રસવ દીધો તેણી તેને

પકકો બરસો પડ્યો પછી તેણે પેલી સુંદરમતિ સ્ત્રીને પણ તેના પિતાના મનથી બોલાવી મંગાવી અને ઉપર ઘણો પ્યાર રાખવા લાગ્યો.

વારતા ૧૫ મી.

ઠાકોર કીશોરસિંહ તથા તેની સ્ત્રી કુસુમસુંદરી.

કોઇ કંગાલ રજપુત કીશોરસિંહ કરીને હતો, તેની સ્ત્રી કુસુમસુંદરી કરીને ઘણી ચતુર હતી, તેણે મન વ્યભીચાર ઉપર દોડ્યું. એક દિવસે તે રજપુતાણી બહાર જતી હતી તેવામાં તેની સરત નગરના નગરસૈફ કોશળશાના એક ખુબસુરત છોકરા ગુલાબચંદ ઉપર પડી, તે બંનેની આંખ મળી અને તેમને દોસ્તી થઇ, તે જુવાનથી સ્ત્રીની નિષ્કૃતિજ ખસી ગઇ, અને બન્નારે તે રસ્તે થઇને પોતે જતી હતી ત્યારે રોકતી હવેલીમાં સામું પોતે ચકોર જેમ ચંદ્ર સામું જુએ તેમ બોલી હતી. તેણે એક દિવસ સાન કરી અને નહી ઉપર બોલાવ્યો, અને કહ્યું કે હું તારા ઉપર આશક પડી છું માટે મારી સાથે દોસ્તી બાંધ. છોકરો ચતુર હતો પણ વાણીબાની બલને લીધે તેનામાં સ્વાભાવિક રીતે દિનમત નહોતી, તે બોલ્યો કે જો તારો પતિ બધો તો માફ માથું કાપી નાંખે અને મારી સ્ત્રી સુકોમળવતી રહે, માફ સધળું દ્રવ્ય અકારણ જામ અને મામાપ બીજા મામે માટે તેવી વાતમાં હું સમજતો નથી, સ્ત્રી કુસુમસુંદરીએ ધીરજ આપી કહ્યું કે મારા પશ્ચિને હું પરદેશ ગયું તો કેમ? પછી વચને કોઈ બલની દર-કવ છે, તે વાત વાણીબાએ કબુલ કરી એટલે સ્ત્રી કુસુમસુંદરી

તેની રજા લઈ પોતાના ઘર આગળ આવી, અને પોતાના ધણી
 હીશારસિંહને પરદેશ જવા વઢવા લાગી કે તમે કાંઈ ઉદ્યમ કરતા
 નથી તો આપણું શી રીતે પુરું થશે ? અગાડી પેટ અવતાર પ-
 ડશે તો તેના ખરચખુટણું શી રીતે કાઢશો, ધણીએ કહ્યું કે હું
 શું કરું ! કાંઈ બધુંયે નથી કે કોઈની સુમાસ્તી કરું સ્ત્રીએ કહ્યું
 તેની તમારે શીકર રાખવી નહિ, એમ કહી થોડેક દુર એક કા-
 ગડો બેઠો હતો તેને ઝડપ લઈ પકડી આવી, અને તેના પગ
 બાંધી ધણીના હાથમાં આપ્યો ને કહ્યું કે આ તમે વેચવા જાઓ
 ને એના હજાર રૂપીઆ કોઈ આપે તોજ આપજો. વેચ્યા વગર
 આવો તો તમને પરીવાના સમ એમ કહી મુરખ ધણીને જોતરા
 તાણવા કહાડ્યો કે પછી પોતે ગમે તેમ વાવટા ઉડાવે.

રજપુત હીશારસિંહ કાગડો વેચવા આવ્યો, તેણે ગામેગામ
 ફરવા માંડ્યું. જ્યારે કોઈ હીંમત પુછતું ત્યારે તે હજાર રૂપીઆ
 કેહેતો હતો, ને સાંભળી લોકો તેની મસ્કરી કરી હસતા હતા કે
 બહેણા પોપટના એટલા રૂપીઆ તો બહુજ, આથી ઘરાક થયા
 નહીં, જે તેની હીંમત સાંભળતું તે તરતજ બહારી ઉઠતું હતું.
 આણી તરફ રજપુત આવડતો અને પેલી તરફ રજપુતાણી કુસુમ-
 સુંદરી પેલા નગરશેઠના દીકરા ગુલાબચંદ્રથી રાત દિવસ વિ-
 લાસ કરતી હતી, ગરીબ ખીચારો રજપુત બધે દિવસે શાદિની
 ઉજ્જવેનમાં આવ્યો તેણે બજારમાં જઈ કાગડો ખતાવ્યો કે કેટ-
 લાક લોક તેની આસપાસ વીંટળાઈ વળ્યા અને મસ્કરી કરવા
 લાગ્યા એટલામાં જગીરો અને ઝવેરી દેગ આવ્યા તેમણે તેને
 દીડો જગીરો ઝવેરીવાને બોલ્યો જે આ કાંઈ બધો માણસ છે

તેને કામએ કપટ કરીને કામડો વેચવા મોકલ્યો છે, એટલે તે-
 ઝોએ તેમને બોલાવ્યો અને તેમણે કહ્યું કે ઠાકોર કામડાનું શું
 લેશો. ત્યારે તેણે કહ્યું હજાર રૂપીઆ. ત્યારે બંને કહે હજારના
 કાકા એમ કહી તેના હાથમાંથી કામડો લઈ લેડાવી દીધો. રજપુતે
 તેના ઉપર ક્રોધ કરી ગાળો દીધી કે મારો કામડો લાવ. બંને
 બાઈએ કહ્યું કે તારે રૂપીઆ લીધાથી કામ છે કે બીજું કંઈ ?
 ચાલ તને રૂપીઆ ગણી આપીએ એમ કહી તેને ઘેર તેડી જઈ
 હજાર રૂપીઆ ગણી આપ્યા અને ધણે સત્કાર કરી પેતાને ત્યાં
 આઠ દીવસ સુધી રાખી તેની સારી બરદાસ કરી પછી બ્યારે
 તેને ધીરે ધીરે વાત પૂછી, ત્યારે રજપુતે કબુલ કર્યું કે મને મારી
 સ્ત્રીએ વેચવા મોકલ્યો છે. બંને બાઈએ ઠરાવ કર્યો કે આપણે
 જઈને એની સ્ત્રીનાં લક્ષણ જોવાં. તેથી રજપુતે બ્યારે જવા માંડ્યું
 ત્યારે પેલા જણે કહ્યું કે જાએ તમારે ત્યાંની અમારી બાબીને
 જોવા આવીએ કે ? રજપુત બોલ્યો અમારાં ધન્યભાગ્ય ક્યાંથી કે
 અમારે ઘેર આપ પધારો ! પછી જગીયો રજપુત હીશોરસિંહની
 જોડે આલ્યો. કેટલાએક દીવસે રજપુત હીશોરસિંહ પેતાને ગામ
 આવ્યો. ત્યાં દિવસ આઠમ્યાને ઘડીક બાપી હતી તેથી જગીયે
 અટકાવ્યો કે આજ ઘેર જવાનું મુકુરત નથી; માટે આજની રાત
 ચોરામાં પડી રહો અને કાલે જઈશું. તે તેણે માન્ય કર્યું. પહોર
 રાત વીત્યા પછી જગીયો કહે હીંડ, તારે ઘેર જઈએ પથ તારે
 ધરમાં જવાનું મુકુરત નથી માટે મને પેસવા દેજે, પછી કહું
 ત્યારે તું અંકર આવજે રજપુત હીશોરસિંહને બહાર ઉભો રાખી
 જગીયાએ તેના ધરમાં કમાડની દાટમાંથી જોયું તો બામડી ભેગો
 કાંઈ પુરુષ સુતેલો દોડી તે જોઈ તેણે એકદમ રજપુત હીશોરસિં-

હને કહ્યું કે કમાડ ઉઘાડ. રજપુતે સ્ત્રીને સાદ પાડ્યો કે તેના પેટમાં ધાસકો પડ્યો કે હાથ ! હાથ ! હવે એ આવ્યો ને શુ કરવું વાણીઓ પીપળાના પત્રની પેડે ધુજવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે મેં તને નહોતું કહ્યું કે તું મને વગર મોતે મારીશ. રજપુતાણી કુસુમસુંદરી કહે હવે શીકર કરીશ નહીં એમ કહી તેને એક કોઠીની અંદર ઉતારી દીધો, તે જગીયાએ દીઠું. પછી સ્ત્રીએ બારણું ઉઘાડ્યું એટલે તેનો ધણી અંદર આવ્યો તેની ખડકીમાં ફાટી ફુટલી ખાટલી હતી તે નાંખીને જગીયા બારણું વચ્ચેવચ્ચે પડ્યો ને કહ્યું કે ભાઈ હું તો અહીંજ રહીશ. રજપુતાણી કુસુમસુંદરીએ પુછ્યું કે આ કોણ છે ? રજપુતે કહ્યું મારો મીત્ર છે. સ્ત્રીએ કહ્યું કે તમારો મીત્ર છે તમારે માંહે બોલાવો, પણ તે ગયો નહીં. રજપુત કીસોરસિંહ ઉઠ્યો પછી નગરશેઠના ઠોકરાને કાઢવા સાથે સ્ત્રીએ ધણી ફાંફાં માર્યાં પણ જગીયા ઝવેરીનો ખાટલો વચમાં હોવાથી તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહિ. તેણે ધડીએ ધડીએ ડોકીયા કરવા માંડ્યા કે જો તે ઉઘી જાય તો તેને હું કહાડી મુકું પણ જગીયા તો આખી રાત ખાટલામાં બેસી રહ્યો બ્યારે બ્યારે સ્ત્રી જોવા આવે ત્યારે પોતે રામ ! રામ ! એવા શબ્દ મોહડેથી બોલતો એમ આખી રાત બને જણ્યા ઉઘ્યા નહિ ને સવાર થયું બીજે દિવસે સ્ત્રીએ તેને ખાવાનું પુછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારે તો ખાવું હરામ છે. એમ ત્રણે દિવસ સુધી અપવાસ કરી પડી રહ્યો. આખરે તેણે જાણ્યું અહીંયા મને ત્રણ દિવસ થયા ને આમ હું સાત દિવસ પડી રહીશ પણ પેલાને રજપુતનું પાણી ખપતું હશે કે નહિ, તેથી તે મારે ને માંહે મરી જશે તો પણ તે કહાડનાર નહીં તેથી તે પેચ કરી જવાને તૈયાર થયે અને

રજપુત કીશોરસિંહને કહ્યું કે બાપ ! આજ હું રજા લઉં છું, માટે કોઇ મને તારી માદ દાખલ ચીજ આપ, આખા ઘરમાં ભુત બુસકા મારે અને હનુમાન હડીઓ કાઢે તેમ હતું. તે જાણી રજપુતે કહ્યું. એવી મારી પાસે શી ચીજ છે કે તને આપું, હું કાંઇ એવો પૈસાદાર નથી કે તારા લાયક મારી પાસે કાંઈ હોય. માટે હું ગરીબના ઘરમાં આચર કુચરમાંથી જે પસંદ કરે તે આપું. જગીયો કહે કે હું માણું તે આપે એવું વચન આપ એટલે રજપુતે વચન આપ્યું, તેણે તેણે કહ્યું કે તારા ઘરમાં જે પેલી કોઠી છે તે તું મને આપ. રજપુત કીશોરસિંહ હસી બોલ્યો એમાં શી વીશાત છે તે તમે માગી ! જગીયો કહે અમારા ગામમાં એવો ઘાટ થતો નથી માટે જે હું મારા ગામમાં લઇ જાઉં તો મારા બાપજી ધો વીગેરે જોવા આવે ને ખુશી થાય તેથી આપ તો એ આપ રજપુતે કહ્યું કે આપની મરજી હોય તો બેલાશક લઇ જાઓ જગીયો કહે ત્યારે તેને બહાર કાઢવાને મજુર ને લેઇ આવ તે સાંભળી રજપુત, કીશોરસિંહ મજુરને લેવા ગયો તે વખતે પેલિએ વિચાર કર્યો કે મુઝો ચેતી ગયો છે, અને મારી પાછળ પડ્યો છે. પણ હવે મજુરને લાવ્યો તેમણે કોઠીને બહાર કાઢી જગીયો કહ્યું કોઠી તો કલાડી પણ માફ ગામ ધણું દુર પડ્યું તેથી ત્યાં સુધી શી રીતે લઇ જવાય માટે એક ગાઢું જોઇએ તે સાંભળી રજપુત ગાઢું લેવા ગયો તો પણ ખાચડી કાંઈ બોલતી નથી. ને તમાસો જોવા કરે છે. રજપુત ગાઢું લાવ્યો એટલે કહ્યું કોઠીને ધણે દુર સુધી લઇ જવી તેથી માર્ગમાં અચકાઇને ભાગી જાય માટે એને અગ્રિમાં પકવી હોય તો સાફ તેથી હવે તું જાણ્યા લઇ આવ. એમ કહી તેને એક

રૂપીએ આવ્યો તે લાઇ રજપુત છાણા લેવા ગયો અને થોડી-
વારમાં લાવી છાણાને મોટો ગંજ માર્યો. તે સધળાં છાણાં તેણે
કોઠીની આસપાસ ખડકવા માંડ્યાં. પ્રથમ હાથમર ખડકવા, તો
પછી સ્ત્રીએ જોયા ક્યું, ત્યારે તેણે રજપુત કીશોરસિંહને કહ્યું કે
બાઇ ! જ તારા ઘરમાં ધાસ હોય તો લાવ એટલે તેને સળગાવું
તે સાંભળી વાણીઆ ગુલાબચંદ્રશાને માંહે પેશાબ થઈ ગયો. પછી
તેને તો ચોરની મા કોઠીમાં પેસીને રડે એવું થયું. તેણે એવા
નિશ્ચય કર્યો કે જો હું બોલીશ તો બનેની લાજ જશે માટે બળી
મરીશ તો ખેર ! રજપુતે ધાસવું પુણીયું ઉપરથી આણી આપ્યું.
તે દેવતાથી સળગાવી કોઠીની આસપાસ ફરી તે કહેવા લાગ્યો કે
જો બાબુએ પવન આવે ત્યાંથી સળગાવું કે જલદી પાછી જાય
એ જોઇ સ્ત્રીને ધીરજ ન રહી. અને નિવસે જાણ્યું કે હવે એને
બાળી નાંખશે તો ફજેતી થશે. તેથી લાગણીજ દોડીને તે નગરશેઠ
કોઠણશાને ત્યાં ગઈ. જગીયાને ફક્ત ખુડાજ કરીને ધી કંઠા
કરવાની દાનત હતી તેથી સ્ત્રીને જતી જોઇ તેણે હાથમાં સળગતો
પુજો ઝાલીને સળગાવવાનું બંધ રાખ્યું.

શેઠનો એકનો એક છોકરો ગુલાબચંદ્ર હતો. તે ત્રણ દિવ-
સથી જડતો ન હતો તેથી તેનો જીવ તો હિડી ગયો હતો. તેની
પાસે આવી રજપુતાણી કુસુમસુંદરીએ કહ્યું કે તમારા છોકરાને
મારી સાથે જ માસની દોસ્તી હતી પછી મારો ધણી એકાએક
ગામથી આવ્યો તેથી મેં તેને કોઠીમાં સંતાડી રાખ્યો છે. પછી
મારા ધણી સાથે એક માણસ આવ્યો છે તે કોઠી બાળી નાંખે
છે, માટે તમે જો જલદીથી એ કોઠી વેચાતી લાઇ લ્યો નહીં તો
તમારો છોકરો બળી મરશે. તે સાંભળી કોઠણશા શેઠના ટાંટીયા

હીલા થઈ ગયા અને એકદમ પોતાની સાથે દશખાર વાણીઆ લઈ રૂબરૂ કીશોરસિંહના ઘર આગળ આવ્યા એક પછી એક છાતીએ છાતી બીડીને મથ્યા ચાલે આપણે ઘેર બહીં શા માટે ઉતર્યા છો, શું નગરશેઠ ને મારે ગેર ના ઉતરો ને આવા ગરીબને ઘેર ઉતરો એ હીક કહેવાય મારે ત્યાં આજનો દીવસ જમીને જાઓ જગીએ કહ્યું કે મારે તો આ શહેરનું પાણી પીવું હરામ છે ને તે કોડી પાસેથી કેમે કર્યો ખસતોજ નથી. ત્યારે શેઠે કોડી બણી જોઈને પુછ્યું આ તમે શું કરો છો ? જગીએ કહ્યું કે આવી કોડીઓ અમારે ત્યાં થતી નથી તેથી મારા દેશમાં લઈ જવા વિચાર છે, પણ રસ્તામાં વખતે બાગી જાય માટે તેને પકાવું છું નગરશેઠે કહ્યું એ તો હું તમને નહીં લઈ જવા દઉં. જગીએ કહે કેમ ? ત્યારે કહ્યું જો બાઈ ! હું નગરશેઠ કહેવાઉં ને મારા ગામમાંથી કોડી લેઈ જવા દઉં તો મારે નીચું જોવું પડે અને અમને અપશુકન થાય જગીએ કહ્યું કે આપનાર આપે છે ને લેનાર લે છે, તેમાં તમારે શેનું નીચું જોવાનું કે અપશુકન થશે ? નગરશેઠે કહ્યું ના બાઈ તેમ તો થવા દેનાર નથી. વખતે પાંચ રૂપીઆ કહો તો આવળા કરીએ, જગીએ કહ્યું કે હું તમારા રૂપીયા ઉપર એસી રહ્યો નથી. નગરશેઠે કહ્યું કે ત્યારે તમે જો અમારી ના કલ્યાણમાં લેઈ જશો તો અમે દરખાસ્તમાં જાહેર ક' રીશું તે સાંભળી જગીયાનો મીજાજ ગયો. અને ગુસ્સો કરી બોલ્યો કોઈજણ શેઠ મારે તારી કે તારા દરખાસ્તની કોઈની પરવા નથી. અહયા દરખાસ્ત શું કરવાનો છે ! તું મને ઓળખતો ન હોય તો ઓળખજે કે હું ઉજ્જવનો જગીયો છું ત્યારે તો શેઠ ધીરા પડી કહ્યું, કે તમે કહો તે આપીએ દશ કહો તો દસ પગીસ કહો.

તો પચાસ ને સા કહો તો સા આપીએ જગીયો કહે મારે ર-
ખ્યા જોમતા નથી. ચડતે ચડતે ફાફળશા શેઠ પાંચ દળર કર્મ
ત્યારે જગીયો કહે શેઠ દશદળર કહો તો પણ નહી. ત્યારે કહે
જે સા દશદળર જગીયો કહે ત્રીસ કહો તો પણ નહિ ફાફળશા
શેઠ બોલ્યો હમારે તમારે વાદ પડ્યો તો સા ચાલીસ દળર
પણ તેણે માન્યું નહી ત્યાં બેચું થયું લોક શું બોલે છે કે શેઠ
મોટા છે, તેને વાદ પડી ગયો અને મમતે ચડ્યા છે એ પ્રમાણે
કોઠીની ખેંચમખેંચ ચાલતાં આખરે ફાફળશા શેઠ લાખ રૂપીઆ
મુઠી આવ્યો ત્યારે જગીયો કહ્યું કે હું તો સવા લાખ લેઈશ તે
અહીંજ ગણી આપો ને પછી કોઠી લેઈ બોલો ફાફળશા શેઠ
ગુમાસ્તાને હુકમ કર્યો કે જા અલ્યા આ કુંચી લઈને રૂપીઆ ગાડી
ભરીને લાવ તે સાંભળી ગુમાસ્તા ગયો અને રૂપીઆ લેઈ આવ્યો
નગરશેઠ રૂપીઆ ગણીને જગીયાને હવાલે કર્યા કે તેણે કોઠી તેમને
હવાલે કરી ફાફળશા શેઠના ગયા પછી જગીયો રજપુતના ધ-
રમાં આવ્યો અને હવે સારી રસોઈ સાફ સાધુ સામાન લેવાને
રજપુત હીશારસિંહને મોકલ્યા તે દરમ્યાન તેની આ કુસુમસુંદ-
રીને પુણ્ય કેમ બાબીજી હવે બાઈને બહાર કાઢશે કે રજપુ-
તાણી હાથ જોડીને બોલી:-

ખાંધી મુઠી લાખ લે ઉઘાડી વા ખાય;

કાગા મુલ હજરકા, તો કોઠી લાખ સવામ.

તમે મારી વણી રાખી તો તમને ફાયદો થયો; મને છતી
કરી હોત તો તમારા હાથમાં કાંઈ આવત નહી અને હું વરણ-
ખાંધી નીકળી ગઈ હત. જગીયાએ ઘેર જઈ વચ્ચે તેમાંથી ૫
ચ્ચીસ દળર રજપુત હીશારસિંહને આપી તેણે દર કયું
અને તે પછી કુસુમસુંદરીએ પેલાની કુટુંબ છોડી દીધી.

વારતા ૧૬ મી.

જહાંદારશાહ અને દુરમનુરજહાં

મોગલ કુલમાં કૈંતપત્ર થયેલા જહાંદારશાહ બાદશાહ આગળ દીલ્લીમાં રાજ્ય કરતો હતો, તે કુળવણી પામેલો, ન્યાયી અને એવો ઉદાર દીલ્લનો હતો કે તે વખતે આખા હિન્દુસ્તાનમાં એના જેવો બીજો કોઈ રાજા ન હતો, ઉંચા કુળની રજપુતાણીઓ અને મેગમેથી તેનું જનનાખાનું દીપી રહેતું હતું, તેને એક પાટણની રજપુતાણી પ્રાણુથી પણ પ્યારી હતી. રાજ્ય સંબંધી કામથી ફારગત થઈ તે દુરમની પાસે જતો ત્યાં તે પોતાની પ્રિયા સાથે હાસ્યવિતાહ ને શરાબપાશમાં મથાયુલ રહેતો. ત્યાં દારની પ્યાલીની ઘટમાળ, મનની તલબ ને અરહેખકેનું યુદ્ધ ચાલતું, ખરી રજપુતાણી દુરમ દારી તથા પ્રેમ યુદ્ધમાં ઘાયલ થઈને બાદશાહ તેની ગોદમાં પ્રેમમય ચોદાની પેઠે અહરનીશ આરામ કરતો અને આખા રાજ્યમાં દુરમ જેવું તેને બીજું કોઈ વહાલું નહોતું. બ્યારે તે પોતાની ગોદમાં લઇને અગાશીમાં બેસતો ત્યારે આજ ચંદ્ર હશે એમ જુલોને ચંદ્રમુખી દુરમાન સાસું વણું લોકો જોતા. આ પ્રમાણે બન્નેની મોજશોખ ને એશઆરામમાં તલીન બાદશાહ દુરમના પ્રેમની વાતોમાં એવો લુખ્ય થઈ ગયો કે દુરમ વીના તેનાથી હાથ પણ રહી શકાય નહીં, એટલે રાજ્યકામ અને કચેરીમાંથી તેનું દીલ ઉડી જવા લાગ્યું પણ દેવની મતિને કોઈ કળી શકતું નથી, કુદરતી નિયમથી

હુરમ ખીમાર થઈ ને રાજે તેને ઘેરી, બહુબહુ પ્રયત્ન અને ઉપાયો કર્યો છતાં પણ અંતે તેણે સ્વર્ગવાસ કીધો.

હુરમનુરજહાં રૂપનું રમકડું અને હામ્યાનો દાર, તેના મરી જવાથી જહાંદારશાહને દુઃખ થાય તેમાં નવાઇજ નહીં, તે દીવસથીજ બાદશાહ ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો જ નહીં અને રાજ્ય-કાર્યમાંથી ચીત ઉડી એકાંતવાસમાં એટો, એમ એક મહીનો થયો, એ, ચાર અને છ મહીના થયા ત્યારે રમ્યતને પણ શોક પાળવો પડ્યો કોઈ ઠેકાણે લગ્ન કે એવી શુભ ક્રિયા થતીજ નહીં અને ભાટ, ચારણો, બ્રાહ્મણો, બંદીજન બુખે મરવા લાગ્યા. સર્વે જગોએ અંધાધુંધી ચાલવા લાગી.

પ્રધાને બાદશાહની દીલગીરી કાઢી નાંખવાને બધા પ્રયત્ન કીધા પણ કાંઈ વળ્યું નહીં અને બાદશાહે કોઈ તેને શોક મુકાવવાની વાત કરે તેને તોપને ગોળે છડાડી મેલવાનો નેમ લીધો. આખરે બાદશાહને એકનો એક શાહજહો હતો તે દરરોજ પોતાના પિતા જહાંદારશાહ પાસે સલામ બરવા જતો હતો, તેને એક દીવસ પાસે બોલાવી પ્રધાને સમજાવ્યું કે બાદશાહ શોક મુકતા નથી રાજમાં અંધેર ફરી વળે છે, માટે જા તું માઈ નામ ન દે ને હું શીખવું તેમ કરે તો કાંઈ ઈલાજ થાય. શાહ બદાએ વચન આપ્યું. બે માઈ-શીર છિડાવશે તો પણ તમાઈ નામ કહીશ નહીં, એટલે પ્રધાને શીખવ્યું કે કાલે સવારે તું જાય ત્યારે બે હાથ જોડીને કહેજે કે જહાંપનાહ ! મારી એક અરજ છે. (વચન લઈને કહેજે) એક વખત સ્વારી ચઢીને સહેરમાં ફરો કે રમ્યતને શોક જાય ખીજે દીવસે શાહજહો બાદશાહ પાસે ગયો અને લામ જોઈ બોલ્યો, જહાંપનાહ ! એક અરજ છે.

બાદશાહે પુછ્યું મારા ખ્યારા દરજ્જા કહે કે હું તારી મુરાદ હાંસલ કરું, આ રાજ્ય તારુંજ છે. બાદશાહના મનમાં એમ હતું કેાઈ પદસા કે વસ્ત્ર અલંકાર કે પ્રગણું જોઈતું હશે તો આખું રાજ્ય એતુંજ છે એ માર્ગાને શું માગવાનો છે. ? બાદશાહનું વચન લઈ તે બોલ્યો, આપ બહાર નીકળતા નથી તેથી ગામ અંધેરી નગરી જેવું થઈ પડ્યું છે, માગશુ આદી બુખે મરે છે. માટે વધારે નહીં તો એક વખત બહાર નીકળી સ્વારીએ ચડીને દરબાર ભરો. બાદશાહ ગુસ્સે થઈને બોલ્યો. ખેટા તને કેાઈએ શીખવીને મોકલ્યો છે તેને હું તોપને ગોળે ઉડાડું શાહજાદો કહે જે બાપા ! જોઈએ તો મને ઉડાડો, એ તો મારી અરજ છે. ના સુણે તો તમારૂં વચન ગયું. ત્યારે બાદશાહે નાખુશીથી કબુલ કર્યું અને આઠ દીવસ પછી નાખુશીથી સ્વારી ચઢાવી. તે જોવાને શહેરનું તમામ માણસ ભેગું થયું, ત્યાં એક ઊમમણા દરવાજા ઉપરના સીપાઈ કરણસીંહની છોકરી ઉછરતી જુવાનીએ પહોંચેલી તેના ધરની અગાડી આવીને જોવા ઉભી છે, ત્યાં બાદશાહનો હાથી આવ્યો જહાંદારે તેના સામું જોયું તો જાણે પોતાની મરી ગયેલી દુરમ જીવતી થઈને આવી હોય એવું સ્વરૂપ લાગ્યું પાદશાહે બેબાન થઈ વજરને કહ્યું જે અમે દુરમ આઈ વજરે કહ્યું પાદશાહ સલામત અહીં હવે દુરમ ક્યાંથી હોય, એ તો કેાઈ મરીબ માણસની છોકરી છે, પણ તેની કુટડી જીવી બાદશાહના હૃદયમાં કેારાઈ ગઈ.

રસીલા વાંચનાર ! કરણસિંહ ખીયારો મીસકીન સીપાઈ હતો, તેને રહેવાને માત્ર એક નાનો સરખી ઝોરડી બુજ સામાન પોતાની સ્ત્રી ને અમુલ્ય છોકરી શીવાય તેની બીજી મીલ-

કત કાંઈ ન હતી. આપડી બાળાની વય તેર વર્ષની હતી, તે બાપને બેટી બંને એક ચોરડામાં સુઈ રહેતાં હતાં. બાદશાહે કર્ણસિંહને બોલાવી તેની છોકરીનું માથું કર્ણુ વજરે આડે આવી સમજાવ્યો કે છોકરી શાહજાદાને લાયક છે. બાદશાહને લાયક નથી. તે ન માનતાં લગ્ન સુકરર કરીને કર્ણસિંહને રાત્રીએ વિદાય કર્યો કર્ણસિંહ ને તેની સ્ત્રી સુતાં સુતાં લગ્નની વાતો કરે છે તે પછી બીજાના પર પડીને સાંભળે છે. ત્યારે હરબથી તેનાં રૂપે રૂપાં ઉભાં થઈ કામાતુર થઈ જાય છે.

પછીની સાથે તેના બાપની પણ દશા ફરી અને તેજ દહાડે તેને અમીર બનાવી એક પાયગાનો રસાલાદાર બનાવ્યો ત્યારે તે સગાં વહાલાં ને બીજા લોકો વચ્ચે એની તરફ કોઈ જોતાં નહોતાં તે આજે આઠ કાલે દશ એમ મળવા આવવા લાગ્યાં તેઓ કહેવા લાગ્યાં જે બાઈ અમન બુલતો નહી. અમે તો તારા દુઃખના બાગીઆ હતા. તેથી સુખનાં સમે હવે બુલી જઈશ નહી પછી બાદશાહ તેની પુત્રી સાથે પૂર્યો અને પછી જનાનખાનામાં રહેવા લાગી આણી તરફ પછીના સાદર્યને ઢાંકે તેવી એની કુચાલ હતી. કેમકે તે બાદશાહના શાહજાદા પર આશક પડી હતી !

એક દિવસ શાહજાદો દડાદાવ રમતો રમતો પછીના મહેલ પાસે ગયો. ત્યાં રમતાં હાથમાંથી દડો છુટીને તેણીના મહેલમાં પડ્યો. રાણીએ ચપ લઈ લીધો ને પગ નીચે દબાવી દીધો દાવવાળા બીજા જગારે લેવા ગયા ત્યારે તેમને ધમકાવી કહાડ્યા કે જાઓ તમારા શાહજાદાને મોકલો તો આપું, છોકરાઓએ તે શાહજાદાને કણું કે તારી મા અમને દડો આપતી નથી. તે તું જઈને લાવ શાહજાદો લેવા ગયો તો પછીએ પોતાની

ધુરી મતલબ સાધવા સાર શાહજહાને પકડીને દીવાનખાનામાં લઈ ગઈ ત્યારે શાહજહાને અત્યાગ્રહની સાથે કહ્યું કે મા મને દોઢો આપ. એટલામાં તો તે શાહજહાને વળગી પડી એ ચાર ચુંબન લેઈ બોલી કે મારા પ્યારા વહાલા તું મને ચુંબન કર ને છાતી સરસી દાખી ભોગવ. તારા વગર મારાથી રહેવાતું નથી શાહજહાને કહે આરે ! તું મારી મા ! તે મારાથી કેમ ભોગવાય ? રાણી તેને કામના આવેશમાં છાતી સરસો, દાખીને બોલી કે મા તો જે હશે તે હશે, હું તો તારી માથુક અને તું મારે! આશક માટે લે આ ગાલપર ચુંબન ! શાહજહાને કહે મને છોડી દે, હું બીજું છું એવે માપે તે હાથમાંથી ઝટ છુટીને બહાર નાઠો તે નાઠો ફરી મહેલ સામું જોયું નહીં.

વાંચનાર ! હુકમ પાળીએ એક તર્કટ રચ્યું તેણે સાંજે પોતાના મહેલમાં દીવા ન પ્રકટવાનો હુકમ કર્યો પોતે એકાદ તુટી મુટી ખાટલી નાંખીને એમને એમજ બેસી રહી, પછી જ્યારે બાદશાહ આવ્યો ત્યારે તેની સાથે બોલી નહીં સ્ત્રીનાં ચરિત્ર અપાર છે વળી સ્ત્રીને વશ કાણુ નથી ! બાદશાહ પોતાની વહાલી હુરમને રીસાયેલી જોઈને ખિન્ન થયો, તેમાં તેનો વાંક નહોતો તે તો પ્રેમી હતો પ્રેમીને માથુકની ઉદાસી સહજ કાળજું દેરે છે તે તેણીને મનાવવા લાગ્યો તેણીને કાલાવાલા કરવા લાગ્યો જહાંગીર જે મહોટો બરતખાંડનો બાદશાહ તે પેલી મુડીબરની ખુબસુરત કાન્તિ સન્મુખ ચાકરની માફક ઉભો રહ્યો ! મદા પ્રયત્ન અને ધણી આજીજીથી પેલી પખીએ જાણે ફુનીયાતું સત્ય પોતાનામાંજ હોયની તેમ પોતાની કુચાલ ઘાંઘીને શાહજહાને દોષિત કરવા કહ્યું કે તેણે મારાપર બલજોરી કરી પોતાની સ્ત્રીના

પર જીલમ કેમ સાંખી રહેવાય તેમ પોતાનું એકનું એક ફરજત તેને સખ્ત શિક્ષા કેમ થાય ! હજી તે એવા વિચારમાં છે, તેવામાં રાણીએ મેણું માર્યું જે તમે નામરદા છો તે અમને તમારા છોકરા માટે પરણી લાવ્યા છો ! આજ તો ઇશ્વરે આખરે રાખી પણ તમારા જેવા અમારા ધણી હોય ત્યારે તો કાલે સિપાઈઓ પાસે ખેંચી લઈ જઈ બગાડાવશે, જ્યારે એવકુદ બાદસાહે શાહજહાને ફાંસીની શિક્ષા કરવાનું કબુલ કર્યું ત્યારે પછી મનાઈ અને તેઓએ પ્રથમની પેઠે હાસ્યરસથી મોજમજની સીમા પેલી ઢોંગી પછી જે થોડી વખત કૃતીમ શોકમાં ડુબી હતી તે કેમ રાખી શકે ? હવે જ્યારે શાહજહા રાણીથી મહામહેનતે નાશીને આવ્યો ત્યારે પોતાના સોળતી છોકરાઓથી વખુટા પડ્યો તેથી અને તેની મા પછીએ બળાકાર કર્યો તેથી દીલગીર થઈને થોડે દુર એક મુસાફરખાનું હતું ત્યાં જઈને થયેલી બીનાપર વિચાર કરતો સ્તબ્ધ થઈને બેઠો. ત્યાં આગળ અચાનક નજીમી (જોશી) આવી અહ્યો તેની પાસે કેટલાએક લોક નસીબ જેવરાવતા હતા; ત્યાં જઈને શાહજહા બેઠો ત્યાં બે ચાર મસ્કરા લોક બોલ્યા કે આ છોકરા વિષે નજીમ નાખ નજીમીએ નજીમ નાંખી કહ્યું જે આ છોકરાને કાલે ફાંસી દેવાનો છે. આ સાંભળી સખ જાને તેના ઉપર અનાસ્થ થઈને કહેવા લાગ્યા જે ગખીદાસ ગખુ ડોકે જમ છે તે આ રાજપુત આખા રાજ્યનો ધણી તેને ફાંસીએ ચઢાવનાર કાણ છે ? માટે તું જુડો છે, એમ કહી તેને કાઢી મુક્યો લોકો તેને જુડો માનવા લાગ્યા પણ શાહજહાના મનમાં તે વાત ખટકી.

ખરેખર બીજો દિવસે કાંઈ પુછપરછ કર્યા શીવાય મારાને

બોલાવી શાહજાદાને ફાંસી દેવાને હવાલે કર્યો તેઓ તેને ખાસ્કા નદી કીનારે લઈ ગયા, ત્યાં લોક ગ્રાહેગ્રાહે બોલતું. લોકોનું હૃદય મધ્યુનું વજરની ગાડી સામી મેળથી આર્ય છે, તેણે લોકોનું ટોળું અને વચ્ચે શાહજાદાને જોઈને પુછ્યું--બરે આ શું ? દીલીમાં કુતરાને પણ મારી ચકતું નથી તો આ શાહજાદાને કેણુ મરાવે છે ? તે સાંભળી બાદશાહનો સવિસ્તાર હુકમ કહી સંભળાવ્યો. વજરે કશું બાદશાહ ગાડો થયો હશે છોડ શાહજાદાને હું લઈ જાઉં છું ત્યારે ઢેડો આગળ આગીને બોલ્યો ચૂરો હક રહી જાય છે, વજર કહે બે, એમ કહી શાહજાદાના કપડાં ઉતારવી ઢેડાને આપી દીધા ને તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં તેને નવરાવી ધોવરાવી નવો પોશાક પહેરાવી સાથે લઈને કચેરીમાં ગયો. બાદશાહને સલામ કરી, બાદશાહે પુછ્યું, હે વજર ? જે હુણે પોતાની માન જોડે જખરાઈ વાપરી તેને છું જગારી કેમ લાવ્યો ! વજરે કશું બાદશાહ સલામત વાત ખોટી છે, શાહજાદો એવો હોય નહી, ને રાણીને ફાંસી દેવી જોઈએ. બાદશાહ કહે જે પોતે રાણીએ અને કશું છે ત્યારે વજર કહે બાદશાહ ! જ્યાં એક સ્ત્રી અને એક મરદ છે, તે મરદ ઉપર કાંઈ આજી લગાવે ત્યારે તે મરદની યોગ્યતાની તપાસ કરી સ્ત્રીનું માર્નકું સ્ત્રી ખેવડા, નિર્દય અને ઢાંચી તે ધડીકમાં સતી થાય અને ધડીકમાં વંદી જાય છે હું વાત કહું તે સાંભળો, પછી ફરીયાદ કરો, કાંઈ એક બાદશાહને એકની એક છોકરી હતી. તે સુંદર ને નવયોવન હતી, પણ તે પરણવાને ના કહેતી. તેણે બાળપણથી જ ફકીરી લીધી હતી. મહા તે એક દાસીની સાથે બહાર ફર્યા કરે, મશીદ વગેરેમાં પડી રહે ને પોતાની દેહને કમે. તેને

વાસ્તે શહેરની બહાર બાગ હતો તેમાં એક દીવસ સુવાને ગઈ, ત્યાં તે પુષ્પસેનમા ધસધસાટ કંઠી ગઈ તે વખતે તેને સ્વપ્ન આવ્યું તેજ વખતે તેણે કૌંઠ મારને ભોગ આપ્યો. આણીગમ તેને સ્વપ્ન પુરૂં થયું તે વખત પેલીગમ અચાનક તેના રતનની ડીંટી ઉપર એક ભમરે ડંસ દીધો કે લોહીની માત્ર વહેવા લાગી ને સ્વપ્ન પુરૂં થયું. તે સ્વપ્ન બગી કહી ને દાસીને બોલાવી તે મારનું વર્ણન કરી કહેવા લાગી, બાપ મારો માર ક્યાં નાહો તેને લાવ. દાસી બહેન તું ગાંડી થઈ છે કે શું ? વાડીમાં તો તું ને હું બંને એકલાં છીએ ત્યાં માર શો ને વાત શી ? શાહબાદી તો ઝુરવા લાગી તેને એકે વાતની સુજ પડે નહી. સવારમાં દાસી તેને સાથે લઈને શહેરમાં ગઈ તેવામાં દીવાનનો છોકરો વરસ અઢારેકની ઉમરનો હતો પણ નબળી સ્થિતિનો હતો તેના બાપદાદા આગળ દીવાનગીરીપર હતો પણ પછીથી બેએક પહે-ડીથી નોકરીથી બરતરફ હતો. ને દરરોજ નોકરીની આશાએ કચેરીમાં સલામ ભરવા આવતો હતો. ત્યારે તેને દીકો કે શાહબાદાનું મન ચમક્યું ને સ્વપ્નમાં આવેલો આશક આજ છે એમ તેને બાસ્યું તે દાસીને કહેવા લાગી—દાસી ! દાસી ? આ રહ્યો મારો માર એને તું ગમે તેમ કરી મારી પાસે લેઈ આવ, હું તને ખુશી કરીશ. તે સાંભળી દાસી તેની પછવાડે ગઈ પણ પેલો તો ઘોડો ઉપર બેઠેલો તેથી આગળ નીકળી ગયો અને દાસી પછવાડે રહી ગઈ. તેણે દીવાનના છોકરાને ઘોડેથી ઉતારી ઘરમાં જતાં દીકો પણ અંદર ગયો તેવું જ મારણું અટકાવી દીધું. ત્યારે દાસીએ પાનની ખીચકારીથી ઘરને નીચાની કરી પાછી પાળી કુંવરી પાસે આવી કે બાપ ? એ તો ઘરમાં બેસી ગયો. ત્યારે

શાહનદીએ પુછ્યું જે કંઈ એધણી રાખી છે ? દાસી કહે હા, પછી શાહનદીને પોતાની સાથે લઈ તેના ઘર આગળ ગઈ તો તેણે કમાડ વાસેલું જોયું તેમણે કમાડ ધણી ઠોક્યાં પણ જવાબ આપ્યો નહીં, ત્યારે ત્યાંજ, થોડાં એવામાં કોઈ દળનારી દળાણ આપવા માંહી ગયેલી તે દરવાજો કિઘાડી બહાર નીકળી તે લાગ જોઈને શાહનદી અંદર પેડી ને દાસી બહાર રહી ત્યારે વાણીએ કચેરીમાંથી આવીને ઓશરીના પડીયાર ઉપર બેઠો દાતણ કરે છે તેણે ચડપ ઉભા થઈ શાહનદીનો સત્કાર કર્યો ને બોલ્યો. ધણી આકરને ઘેર ક્યાંથી ? તે સાંભળી શાહનદીએ તરતજ તેનો હાથ પકડ્યો ને કહ્યું હું તારા ઉપર શીદા (આશક) છું. વાળીઆભાઈ બીકણ એટલે ના ના કહેવા લાગ્યો કે તમે તો અ-ચારાં માવતર જેવાં, શાહનદી બોલી કે પીટ્યા. ! હું આવી છું, રંગ રમવાને તે પાછી જનાર નથી માટે જો તું માઈ મન મનાવી મને નહીં બોગવે તો તાઈ માથું કપાવીશ. વાણીઆની સ્ત્રી ચતુર હતી તે બોલી જે એમાં શું છે, ? જાઓ જે થનાર હશે તે થશે પણ શોખ તો કરી લ્યો. પછી વાણીએ શાહનદીનો હાથ પકડી ઉપર ચઢી ગયો, તે વખતે વાણીએ બોલી જોન રંગ રમવા આવી છે તો આવો અપશુકનીયાળ પોશાક કેવો ? એમ કહી પોતાની પેડીમાંથી જરીયાનના તરેહવાર પોશાક તથા હીરા મોતીનાં ઘરેણાં પહેરાવીને તેને ખુબ શણગારીને બંનેને શયનગૃહમાં મોકલ્યાં, તેમણે ત્યાં ખાદ્ય પી આખી રાત એક-આરામ તથા રંગબોજમાં ગુજરી એમ તે બે ચાર દીવસ સુધી રહી ત્યાં સુધી શાહનદીનો કોઈએ ભાવ પુછ્યો નહીં, કેમકે એવી રીતે તે ધણીવાર બાગમાં કે મસીદમાં પડી રહેતી, પણ પાંચ

સાત દીવસ થયા ત્યારે પુછપરછ થવા લાગી કે શાહજાદી ક્યાં મર્યા ? વાણીઓ રાજ સત્તારમાં કચેરીમાં જતો હતો તે આ ચર્ચા સાંભળે અને જે વાત થાય તે પોતાની જાણે કહેતો. પણ તે મનુષ્યકારે નહીં. આઠ દશ દીવસ થયા એટલે પછી કચેરીમાં રાજ બોલ્યો કે પાસેના ગામથી નજુમી બોલાવો. તે વાણીઆએ સાંભળ્યું ને ઘેર જઈ જાણે કહ્યું કે હવે તો સપડાઈ જઈશું. કેમકે બાદશાહ કાલે નજુમી બોલાવનાર છે. એટલે પછી આપણું તો આવી રહ્યું, વાણીઆણુ કહે શીકર નહીં તેનો હું ઇલાજ કરીશ. રાજને નજુમીને બોલાવતાં બેચાર દીવસ વીતી ગયા. વાણીઆના ચોકમાં પ્રથમ વખતનું એક હોજ હતું એ વાણીઆએ કાઢી નાંખાવી સાદ કરી પાણી ભરાવ્યું પછી એક હોડી વેચાતી મંગાવી અને હોજમાં તરતી મુકાવી અને ચારે બાજુએ એટલે એક બાજુ મક્કા, બીજી બીજી દારકા, ત્રીજી બાજુએ કલકત્તા અને ચોથી બાજુએ મુંબઈની એમ ચારે શહેરની તરફીરો મુકાવી અને પેલી હોડીમાં શાહજાદીને બેસાડી તેના હાથમાં દલેસ આપીને કહ્યું કે હોડી ચારે બાજુએ ધડીએ ધડીએ ફરતી રાખ અહીં શાહજાદી હોડીમાં ફરે છે અને પહે કચેરીમાં પેલો નજુમી પ્રથમ નજુમી નાંખી બોલ્યો જે બાઈ પાણી ઉપર છે. બાદશાહે પુછ્યું ક્યાં ? નજુમી બોલ્યો કે મુંબાઈ. દીવાન કહે જે કરવા જવાની હતી તે મર્યા હશે પણ માંડી કલ્લા વગર મર્યા જે કહીને મર્યા હોત તો ખજાનો આપી મોકલત પા કલ્લા પછી હોડી મક્કાની જમી તરફ મર્યા ને પહે નજુમ નાંખી જોવડાજી જે મક્કા તરફ છે ત્યારે ખચીત કહેવા લાગ્યા જે મર્યા બાદ ચોડીવાર પછી હોડી ફરવીને પહે વળી ફરીને નજુમ નાંખ્યો, ત્યારે નજુમી

બોલ્યો! કલકત્તાપર છે તમારે કાંઈક શક પડ્યો તેથી કહે ફરી નાંખો ચોથીવાર નળુમીએ કહ્યું કે દારકા તરફ છે. તે સાંભળી બધા દસવા લાગ્યા ને તેની ઉપરથી વિશ્વાસ હતી. મયો અને તેને ગાંડામાં ખપાવી હાંકી કાઢ્યો. પછી તો બાદશાહે તેની ઘણી ઘણી શોધ કરવા માંડી, પોતે એક બીડુ ફેરવ્યું કે જે મારી શાહનદીને ખોળી આપે તેને મોટું ધનામ આપીશ તે બીડુ તેના કેટવાળે ઝડપ્યું, અને શાહનદીની તપાસ કરવાને નીકળ્યો. બે ચાર દીવસ બહીતહીં ફર્યા પછી તે પેલા વાણીઆની ગલી આગળ આવ્યો, તે ગલીને નાકે એક તંબોળીભાઇ રહેતા હતા; તે ઘણા ચતુર હતા, તેમણે આવા નેત્રચીક્ષીત્સા જોઈ પુછ્યું કે કેમ ફરા મારો છો ? કેટવાણે વાત નિવેદન કરી ત્યારે તંબોળી કહે અમે બતાવીએ તો શું આપશે. કેટવાળ કહે ખાત્રસો રૂપિયા આપું તંબોળી કહે તે પહેલા આપો તો બતાવીએ, પછી તમને ક્યાં પુછવા આવીએ. તમે અમલદાર પડ્યા ? તે કેટવાણે કમુલ ક્યું ત્યારે એક બાઈ સાથે આવ્યો ને રૂપિયા બણી આપ્યા, એટલે તેણે બતાવ્યું કે પેલું સાતમું ઘર છે તેમાં છે. કેટવાળ ઘેડો વાળીને વાણીઆના ઘર તરફ આવ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી ચરીત્ર કરી નેણુ મારતી અર્ધા સ્વપ્ન જોલી મોહ ઉપજાવી કહેવા લાગી જે હં—હં મુવો મારી ઉપર સોક લાઇને પડ્યો છે; મારે આવો તમે આવો આપણે સાથે રહીએ કે પીટ્યો બલ્કી ઠેકાણે આવે. વાણીઆણુ પશુ ટકારા જેવી હતી, તેના હાવબાવ અને ચાળા ચશકા જોઈ કેટવાળ લલચાયો. તે અંદર ગયો એટલે વાણીઆણે તેના હાથમાંથી ઘેડો લાઇને ખાંચ્યો અને તેના હાથ પકડી એક ઓરડા બણી આંગળી કરીને બોલી કે પણે બેલું છે,

તમે અંદર જાઓ છું આણું તો મને મારશે. પેલો અધીક દુર ગયો કે નીચે ખાડો ખોદી ઉપર પાટીઈ મેલ્યું હતું તે ખેંચી લીધું કે કોટવાળ અંદર કેદ થયો. આશરે પાંચ સાત દીવસ થયા પણ કોટવાળ ક્યાં-કોટવાળ ક્યાં ? ને બાદશાહે વિચાર્યું કે જ્યાં છે ત્યાં જોણે શાહજાદી રાખી છે તેણે કોટવાળને કેદ કર્યો છે એટલે હુકમ કર્યો તેથી દીવાન શોધવા નીકળ્યો, પણ એ ત્રણ દીવસ રખડતો રખડતો તંબોળીની દુકાને આવ્યો તેને પણ તંબોળીએ વધારે અંખેરીને સ્થાનક બતાવ્યું એટલે તે ત્યાં ગયો ત્યારે વાણીએણે તેને પણ દાવબાવ અને પ્રેમી વચનોથી દસાવી બીજા ખાડામાં કેદ કર્યો એથે દિવસ હજુરીઓ તપાસ કરવાને નીકળ્યા તેની પણ તેજ દશા થઈ, પછી રાજા પડે શોધ કરવા નીકળ્યો અને આંખમાં ધણી ખુનસ વરસી રહી અને તે તંબોળીએ મુકામ બતાવ્યું કે ત્યાં આવ્યો. વાણીએણે પહેલેથી રાંજના સાથે એક સરસ ચોરડો શણગારી તેમાં ગાદી તકીયા પાથરી મેલ્યા હતા. ત્યાં આમળ રાજાને સત્કાર કરી પોતે તેડી ગઈ પછી પોતે કહ્યું કે હું બારણું વાળી નાની બારીમાંથી તમને દેખાડું. નહીં તો મને માર પડશે. રાજાએ કહ્યું ઠીક, પછી તેણે તાણુ મારી બારી ખુલ્લી રાખી અને શાહજાદી પાસે જઈ કહ્યું, કે જા તારા પિતા આવ્યા છે તેમને તું કરમરી પગે પડી સાવચેતી વાત કહે કે હું આશક પડીને આવી છું, તેણે જાનાકાની કરી ત્યાં વાણીએણે બાલી ત્યારે શું તું માઈ મરીજનું નખોદ વાળવા આવી છે. માટે જ બાદશાહને મળ. માઆપને કહેતાં શરમ રાખીએ નહીં. તે સાંભળી શાહજાદીએ જઈ કાલાવાલા કરી બાપને વિનવી પગે પડીને કહ્યું કે વાણીએણે વાંક નથી. માટે મારી

આપો, બાદશાહને દયા આવી અને બોલ્યો કે જા માફ છે. શા-
હનદી કહે લખી આપો બાદશાહ કહે મારી મહોર તો હજુ-
રીયા પાસે છે, તું જાણે છે. તે દસ્તાવેજ દીવાન લખે છે કુંવરી
કહે નેઓ પણ અહીં છે, પછી તેમને કાઢી હાજર કર્યા પછી
દીવાને ખડીઓ, કલમ આપી દસ્તાવેજ કર્યા અને હજુરીયા
પાસે મહોર કઢાવી માણીપત્ર વાણીયાના હાથમાં આપું પછી
વાણીયણે બાદશાહને કહ્યું આપ હુરમેક અત્રે સાંજે મોકલી શા-
હનદીને લઈ જશો તો વાત ક્યાંક ફાટશે નહી તેમાં આખર છે,
પછી બાદશાહ મહેલમાં ગયો; અને સાંજે રાણી પાસે કુંવરીને
બોલાવી લઈ તેનું લગ્ન લઈ પરણાવી આપવા નક્કી કર્યું માટે
હે બાદશાહ ! હું વિચાર કર કે, એ તો મહોટી શાહનદી હતી
તો પણ તેણે એક વખત આવું તરકટ ઉઠાવ્યું, તો આ ગરીબ
કંગાળ હલકા કુળની છોકરી શું નહી કરે ! માટે એવી સીના
શીખવ્યાથી નિરપરાધી કુંવરને મારવાની હિમ્મત તમે હરગીજ
કરશો નહી સાહનદો તદન નિર્દોષ છે, અને રાણીજી ચુન્દેગાર છે.

આથી બાદશાહને પોતાના અધરિત કૃત્યનો ધણો પસ્તાવો
થયો અને આમાં શું હકીકત બની છે તે સાહનદાને મોઢેથી
બાણુવા ફરમાવ્યું, ત્યારે તે બોલ્યો:—

માલિની છંદ.

નથિ નથિ નથિ સ્વપ્ને કુર સંકેષ કીધો,
નથિ નથિ નીતિ રીતી ઉપરે પાપ દીધો;
દિલ દુઃખ અતિ થાયે તાત આ શું કહો છો,
મુજ નીતિ રીતી બણી વહેમ ક્યાંથી લહો છો ?

આ સાંભળી સભા છક ચેઈ ગઈ ને વજરે કહ્યું કે ઠંડા-
પનાહ આપ નામદારને પહેલાંજ કહેલું કે મોટી વયે ન્હાની બ-
ધરી સાથે લગ્ન કરશે તો ખતા ખાશે, બાદશાહે વજરને ઉપ-
કાર માન્યો અને કહ્યું કે મારા શાહજહાને તે બચાવ્યો છે.
પછી બાદશાહે કુંવરને નિર્દોશ ઠરાવીને કહ્યું કે:-

માલીની છંદ.

વજન સરવ સાચાં પુત્રે પ્રિય તારા,
શ્રવણુ યુગલ કાચાં કામથી પુત્ર મારા;
વગર સમજ આ મેં કરે કુડો કરાવ્યો,
દિલિપ નૃપતિ ભુલ્યો બાગીનિનો બમાવ્યો.

પછી બારશાહે દુરમને કહાવ્યું કે ફરીને આવું તકેટ કરશે
તો તને તોપને મોઢે કડવીશ.

ગુજરાત અને કાઠીઆવાડમાં સસ્તામાં સસ્તા
પુસ્તકો વેચનાર તેમજ તમામ જાતનાં પુ-
સ્તકો છપાવનાર—બુકસેલર મંગળદાસ
જોષિતારામ—રીચીરોડ—અમદાવાદ.

સુડાઓતેરી મોટી—બહોતેર વારતાની ઘણીજ રસીક
વારતા તઈયાર છે. કીમત ૨-૦-૦

મન્છવેદ—અરબુનજીએ પોતાની ચાહાકી અને
હોસીઆરીથી દ્રોપદીના સ્વયંવરમાં જેને મન્છવેદ કર્યો
છે અને દ્રોપદી મેળવી વગેરે બહુવા જોગ બાળતો ઘણી છે
આજેજ મંગાવો. કીમત. ૦-૮-૦

રાણુકદેવી રાહખેંગાર—જગપ્રસીધ નાટક કીમત. ૦-૮-૦

ગજરામાફ મોટી—વાંચવા લાયક કીમત. ૦-૮-૦

સદેવંત મોટી—જગપ્રસીધ કીમત. ૦-૮-૦

એ સાંવાય અમારી પાસેથી વારતાનાં નાટકો લજનો
વર્ધકનાં અને જોતીયનાં તમામ જાતનાં પુસ્તકો વેચનાર.

બુકસેલર મંગળદાસ જોષિતારામ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

જાહેર ખખર.

બુકસેલર મંગળદાસ જોષિતારામના પુસ્તકાલયમાં
વેચાતાં પુસ્તકોનું સુચીપત્ર.

ચતુરમુદર (૨૪ભાગ) જેની અંદર રાસલીલા દાણુ-
લીલા અને લગ્નસાં ગાવાનાં ગીતો સાથે બસો ચોંવીશ પાનાનું
દળદાર પુસ્તક તૈયાર છે. કીમત ૦-૧૨-૦

શ્રી ચરિત્રની—વાતાં શ્રીઓમાં ચરીત્ર અને તેમની
ખડાદુરી વીગેરે ઘણી જાણવા જોગ બાબતો છે. કી. ૦-૮-૦

(નરસીમેતા નોવેલ) જગ પ્રસીદ્ધ નોવેલ આજેજ
મંગાવો. કી. ૦-૧૨-૦

જસમા ઓડણ મોટી—પતીવ્રતા શ્રીઓને માટે ખાસ
વાંચવા લાયક પુસ્તક તૈયાર છે. કી. ૦-૮-૦

હોથલ પદમણી—કાઠીઆતાડમાં જગ પ્રસીદ્ધ નોવેલ
કી. ૦-૧૨-૦

છેલજરાર—ઈતીહાસીક નોવેલ કી. ૦-૧૨-૦

કાનોકુંભાર અને સતી પારવતી—વાંચવા લાયક
નોવેલ. કી. ૦-૮-૦

ભજનભંડાર—તમામ જાતનાં અને તમામ ભજનોનાં
ખનાવેલાં ભજનો. કી. ૦-૮-૦

જાહેર ખબર

ચુકસેલર મંગલદાસ જોડતારામના પુનઃપ્રકાશન
વેચાતા પુસ્તકોનું સુચીપત્ર

અનુરમ્ભ ૧. ૧૨૫૫૪) જેની અંદર નામલીય ૧૪
પોતા અને અર્થ મનોહર મનોહરના પોતા હાથે ૨
પુસ્તક બનાવેલા છે. પોતાના પોતાના હાથે ૧૨૫૫૪ ૧ ૨૫ ૧

૨૫૫૫૪ એકાદમી મોટી - જે અંદર ૧૨૫૫૪ ૧૨૫૫૪
૫૫૫૪ ૨૫૫૪ હાથે જેને 'વોલાન્ટ' શીર્ષક સાથે ૨૫૫૪
૨૫૫૪ ૨૫૫૪ જેને વધારે બાબતો છે હાથે ૨૫૫૪ ૨૫૫૪

હોલિસ પદનાથી - પતિવ્રતા નામની ૨૫૫૪ ૨૫૫૪
૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ક્રીડા ૨૫૫૪ ૨૫૫૪

૨૫૫૪ ૨૫૫૪ નોવેલ - ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪
૨૫૫૪ ૨૫૫૪) ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪

૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪ ૨૫૫૪

ચુકસેલર મંગલદાસ જોડતારામ.

સુચીપત્ર - ૨૫૫૪ ૨૫૫૪

